

WUNSCH 11

Μέρος 1^ο

**Διεθνές έντυπο της
Σχολής Ψυχανάλυσης των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου**

Οκτώβριος 2011

Μετάφραση: Καλλιόπη Κουκουλάκη // Επιμέλεια: Διονύσιος Μπράτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Το σημείωμα του εκδότη Από την Dominique FINGERMANN	3
Η Σχολή: Ακόμα! Colette SOLER (Γαλλία), <i>Ο χρόνος ο ατέρμονος</i>	4
Οι αναλύσεις, το τέλος και η συνέχειά τους	
Οι περαματάρηδες της ψυχανάλυσης Dominique FINGERMANN (Βραζιλία), <i>Η παρουσία του περαματάρη: επικαιρότητα της Σχολής</i>	9
Pascale LERAY (Γαλλία), <i>Ο ρόλος του περαματάρη</i>	17
Marc STRAUSS (Γαλλία), <i>Η αλήθεια να προσέλθει στο βήμα!</i>	20
Η πράξη κρίνεται από τις συνέπειές της Mario BRITO (Βενεζουέλα), <i>Από την αγάπη για τον αναλυτή στην επιθυμία του αναλυτή</i>	24
Diego MAUTINO (Ιταλία), <i>Από το τρίποδο στο tripodium</i>	27
Η Σχολή: εν γνώση μας Luis IZCOVICH (Γαλλία), <i>Οι κραταιές αντιλήψεις και η κοινότητα της Σχολής</i>	29
Patricia MUÑOZ (Κολομβία), <i>Η αιτία που αντηχεί</i>	35
Λακάν το σημάδι Albert NGUYÉN (Γαλλία), <i>Λακάν το σημάδι</i>	40
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	43

WUNSCH

Τεύχος 11 (Μέρος 1^ο), Οκτώβριος 2011

ΤΡΙΤΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Παρίσι, Δεκέμβριος 2011

Διεθνές έντυπο της

Σχολής Ψυχανάλυσης των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου

Το σημείωμα του εκδότη

Δέκα χρόνια μετά την ίδρυσή της, το 2001, η Σχολή συνεχίζει την πορεία της. Η Σχολή, δηλαδή το “πέρασμα”, που πάντοτε τροφοδοτείται από μια συνεχή επανεκκίνηση. Το πέρασμα από το πραγματικό, που δοκιμάζεται κατά την ομώνυμη διαδικασία, είναι εκείνο μέσω του οποίου μπορεί κανείς να ονομαστεί αναλυτής, όταν δηλαδή ένα κάπιο «αφέκτ» μπορεί να μας κάνει να πούμε «να, αυτός είναι κάπιοις!». Αυτό το πέρασμα είναι που επαν-εκκινεί την ψυχανάλυση, που την κάνει να «ξαναγίνεται ό,τι δεν έπαιξε ποτέ να είναι, μια πράξη που και πάλι θα’ρθεί».

Η Σχολή: Ακόμα: Για τον εορτασμό των 10 χρόνων της Σχολής των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου αναδημοσιεύουμε το κείμενο της Κολέτ Σολέρ «Ο χρόνος ο ατέρμονος» που τοποθετεί την Σχολή υπό τους όρους της πράξης και προτείνει μια προοπτική της πράξης που συμπεριλαμβάνει την συνέχειά της μέσα στον λογικό της χρόνο.

Οι αναλύσεις, το τέλος και η συνέχειά τους: Ο τίτλος προμηνύει τις συζητήσεις της Τρίτης Διεθνούς Συνάντησης της Σχολής. Το Κολέγιο Ενεργοποίησης και Προσανατολισμού της Σχολής (ΚΕΠΣ) κάλεσε τα μέλη του Διεθνούς Κολεγίου Εγγύησης να μιλήσουν για την πρόσφατη εμπειρία τους στα καρτέλ του περάσματος εντός της προοπτικής που θέτει το θέμα της Συνάντησης. Οι διάφορες εργασίες τους μοιράστηκαν σε τρία κεφάλαια: *Οι περαματάρηδες της ψυχανάλυσης, Η πράξη κρίνεται από την συνέχειά της, Η Σχολή: εν γνώση μας.* Ευχόμαστε αυτές οι επεξεργασίες να έχουν απόηχους και να μετατραπούν σε αποτελέσματα της Σχολής όπως είχε συμβεί και με τα προηγούμενα τεύχη του Wunsch.

1981-2011, η επέτειος των 30 χρόνων από το θάνατο του Ζακ Λακάν: πώς να μην τιμήσουμε τον Λακάν σε αυτό το τεύχος του Wunsch που είναι αφιερωμένο στις συνέπειες της πράξης της ψυχανάλυσης! **Λακάν το σημάδι:** τέσσερεις συνάδελφοί μας ευχαριστούν εκ μέρους μας το αποτέλεσμα Λακάν, δηλαδή εξηγούν πώς επηρεάζει κατά τρόπο ανεξίτηλο, μέσα από τις οδούς που έχτισε η διδασκαλία του και η πρακτική του, την λογική, ηθική και ποιητική «ερμηνεία» που κάνουμε της ψυχανάλυσης.

Θα αντιληφθείτε, ξεφυλλίζοντας αυτό το τεύχος του Wunsch, την προσοχή, την ιδιαίτερη έγνοια και την εκτίμηση που η Σχολή δείχνει στους περαματάρηδες και για αυτό κρίναμε σκόπιμο να σας προτείνουμε έναν Κατάλογο με τα σημαντικότερα κείμενα που αφορούν τους περαματάρηδες βάσει των κειμένων και των παρεμβάσεων του Λακάν.

Τέλος, θα βρείτε το **Πρόγραμμα της Τρίτης Διεθνούς Συνάντησης**, η οποία ελπίζουμε πως θα σας «κινητοποιήσει» και, *the last but not the least*, εφόσον «το μέλλον διαρκεί πολύ», διαβάστε με προσοχή το εισαγωγικό κείμενο και τις πολύτιμες πληροφορίες για τη συμμετοχή σας στο **Έβδομο Ραντεβού της Διεθνούς των Φόρουμ – Σχολής Ψυχανάλυσης των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου** που θα λάβει χώρα τον ερχόμενο Ιούλιο στο Ρίο ντε Τζανέιρο: **Τι απαντά ο αναλυτής; Ηθική και κλινική.**

Dominique Fingermann (για το ΚΕΠΣ)

Η ΣΧΟΛΗ: ΑΚΟΜΑ!

Colette SOLER (Γαλλία)

Ο χρόνος ο ατέρμονος (Le temps long)

Θα παραθέσω εδώ κάποιες σκέψεις, εν γνώσει του μερικού χαρακτήρα τους, σχετικά με ό,τι μπορεί κανείς, και ως επί το πλείστον σε ό,τι θα έπρεπε κανείς, να προσβλέπει στην διαδικασία του περάσματος. Ευτυχώς, στο θέμα αυτό, ο Λακάν υπήρξε ο «παρτενέρ με την ευκαιρία της απάντησης»,¹ και που μάλιστα απάντησε σωστά, γιατί παρήγαγε τόσους διαφορετικούς τύπους που δεν υπάρχει τρόπος να καταλήξει κάποιος σε μια δογματική του περάσματος. Μέλημα λοιπόν όσων ακολουθούν τις προσανατολιστικές προτάσεις του να προσανατολιστούν.

Ξεκινώ από την πρόταση που έκανε στην Ομιλία του προς την Φροϋδική Σχολή του Παρισιού: στο πέρασμα, «η πράξη θα μπορούσε να γίνεται αντιληπτή κατά τον χρόνο εκείνο που λαμβάνει χώρα».² Το συμπέρασμα που ενίοτε έβγαζαν από την πρόταση αυτή ήταν ότι το πέρασμα, κατά την επιθυμία του Λακάν, ήταν φτιαγμένο για τους αναλυτές που βρίσκονταν στο κατώφλι αυτής της θέσης, παρά για όσους εργάζονταν ήδη από καιρό ως αναλυτές, και μάλιστα, ορισμένοι στηρίχθηκαν σε αυτήν την άποψη ώστε να ενθαρρύνουν τους νέους να επιχειρήσουν το πέρασμα. Το επιχειρήμα είναι αρκετά λογικό, δεδομένου ότι και άλλες προτάσεις του Λακάν ενέχουν αυτήν την κατεύθυνση. Όμως, από την άλλη, μήπως έτσι δόθηκε υπερβολικό βάρος στην δυνητική έγκλιση του ρήματος: «η πράξη θα μπορούσε». Θα μπορούσε, ίσως, πιθανώς, αν. Προς επιβεβαίωση λοιπόν, όπως και ό,τι ο Λακάν πρότεινε σχετικά με το πέρασμα. Κατ'αυτόν τον τρόπο, επίσης, παραγνωρίζει κανείς το πλαίσιο του μαχητικού διαλόγου αυτής της ομιλίας και το γεγονός ότι τότε μιλούσε απαντώντας στους πολέμιούς του, για να δικαιολογήσει την Πρότασή του. Ο ίδιος το είπε άλλωστε αργότερα, αφού είχε λάβει χώρα η εμπειρία, ότι δεν είχε συλλέξει τίποτε που να επιβεβαιώνει αυτή την δυνητική έγκλιση. Επίσης, αν κρίνουμε από τον μικρό αριθμό ορισμού Αναλυτών της Σχολής που έχει γίνει από τότε που υπάρχει το πέρασμα, δηλαδή από τον καιρό της Φροϋδικής Σχολής του Παρισιού μέχρι και σήμερα, ανεξαιρέτως, δεν θα έπρεπε τελικά να υποθέσουμε ότι υπάρχει ένα εμπόδιο που δεν έχει να κάνει με το ιστορικό πλαίσιο ούτε με συγκεκριμένους ανθρώπους και πως αυτό που ο Λακάν ονομάζει «χρόνο της πράξης», που πολύ απέχει από το να είναι αυτόνομο, πρέπει να ξεταστεί;

Ο χρόνος της πράξης

Εξάλλου με εκπλήσσει η διατύπωση «κατά τον χρόνο εκείνο που λαμβάνει χώρα» όταν στην καθομιλουμένη θα λέγαμε τον χρόνο στον οποίο λαμβάνει χώρα.³ Η συγκεκριμένη διατύπωση αφήνει να εννοηθεί – πρόταση της γραμματικής που η έκφραση του Λακάν αποδομεί – ότι ο χρόνος δεν είναι παρά ένα μέσο, ένα *ground*, μέσα στο οποίο η πράξη μπορεί να έρθει να φωλιάσει, χωρίς να είναι η ίδια φτιαγμένη από το υλικό του χρόνου. Όμως, στην ίδια ομιλία στην Φροϋδική Σχολή του Παρισιού ισχυρίζεται, από τις πρώτες κιόλας γραμμές, ότι η πράξη επαληθεύεται από την συνέχειά της. Ο Λακάν το βεβαιώνει σχετικά με την δική του Πρόταση και διερωτάται πάνω στην διάσταση που έχει ως πράξη. «Είναι πράξη; Αυτό εξαρτάται από τη συνέχειά της, τις συνέπειές της, από τις πρώτες ήδη που θα επέλθουν».⁴ Σημειώνω το διφορούμενο της λέξης «συνέπεια (συνέχεια)» που προσδιορίζει ταυτόχρονα και το χρονικό μετά και τις συνέπειες από την πλευρά της αιτίας. Αυτή η διπλή σημασία είναι εξάλλου έκδηλη στις μεταφράσεις του τίτλου της Τρίτης Διεθνούς Συνάντησης της δικής μας Σχολής Ψυχανάλυσης των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου που είναι «Οι αναλύσεις, το τέλος και η συνέχειά τους»⁵ μεταφράσεις που ταλαντεύονται μεταξύ συνέχειας και συνέπειας. Όπως και νά'χει, διερωτώμαι: θα'πρεπε ή δεν θα'πρεπε η συνέχεια των αναλύσεων να ενσωματωθεί στον «κατά τον χρόνο εκείνο που λαμβάνει χώρα», αυτή η πράξη; Βλέπει κανείς την εναλλακτική: αν φανταστούμε,

¹ «Εισαγωγή στην γερμανική έκδοση των Γραπτών», Περιοδικό Scilicet 5, σελ. 16 (γαλλική έκδοση).

² «Ομιλία προς την Φροϋδική Σχολή του Παρισιού», Περιοδικό Scilicet 2/3, σελ. 15 (γαλλική έκδοση).

³ Σ.τ.Μ.: στα γαλλικά η διαφορά είναι μεταξύ των διατυπώσεων «le temps qu'il se produit» και «le temps où il se produit»

⁴ Ο.π., σελ. 9 (γαλλική έκδοση)

⁵ Σ.τ.Μ.: στα γαλλικά «L'analyse, ses fins, ses suites»

όπως το κάνουμε ευχαρίστως (η γλωσσολαλία μας ωθεί σε αυτό και τα περάσματα στην πράξη το υποθέτουν εξάλλου) ότι ο χρόνος της πράξης είναι της τάξης της στιγμής, της στιγμής της τομής μεταξύ ενός πριν και ενός μετά, τότε θα πρέπει να πούμε ότι η συνέχεια δεν ανήκει στον χρόνο της πράξης, αλλά σε έναν άλλο χρόνο, του μετά, και από αυτήν την άποψη, το μέλλον όντως «είναι ατέρμονο». Ειδάλλως, αποδεχόμαστε ότι το «κατά τον χρόνο εκείνο που λαμβάνει χώρα», «χρόνο λογικό» όπως τον ονόμασε ο Λακάν, δεν έχει τίποτε το ακριβές, δεν μετρίεται ούτε με τους δείκτες του ρολογιού ούτε ανάλογα με τους ρυθμούς της διάρκειας, ενώ παράλληλα δεν είναι ούτε άφατος, αλλά δομημένος και δεν μπορεί να συρρικνωθεί η σημασία του αποκλειστικά στο σημείο της λήξης.

Τους τρεις χρόνους που είναι γνωστοί και ορίστηκαν το 1946, με αναφορά στη «σοφιστεία των φυλακισμένων»,⁶ χρόνος για να δεις, χρόνος για να καταλάβεις και σημείο λήξης, ο Λακάν τους χρησιμοποιεί στην Πρότασή του. Μήπως αυτή η πρόταση είναι πράξη; ρωτά. Αυτό όμως εξαρτάται από την συνέχειά της, και σημειώνει ως απάντηση στις αντιρρήσεις που του προβάλλουν, ότι δεν σκέφτηκε αρκετά το χρόνο για να καταλάβει από εκείνους στους οποίους την έκανε την πρόταση. Και ορθώς πρέπει και στις δύο περιπτώσεις. Το ζήτημα εδώ είναι η λογική μιας απόφασης που δεν είναι ατομική, περισσότερο από τον ίδιο τον χρόνο. Για τους φυλακισμένους πρόκειται για μια απόφαση σε φόντο άγνοιας (δεν γνωρίζω το χρώμα μου), αφού η προσδοκώμενη βεβαιότητα που οδηγεί στην έξοδο περνά από την διαμεσολάβηση του συλλογικού (οι τρεις φυλακισμένοι). Το ερώτημα που τίθεται είναι αν ισχύει, και κατά πόσο, για αυτή καθεαυτή την αναλυτική πράξη. Θα επανέλθω. Σε κάθε περίπτωση πάντως είναι αδύνατο να διαχωριστεί η αναλυτική πράξη από την επιμονή του λέγειν (της ομιλίας) που την καθιστά εφικτή. Όμως, το στοιχείο του χρόνου που της δίνει σάρκα και οστά δεν είναι φαντασικό δάνειο, «δεν έχει άλλη υπόσταση»⁷ από το αντικείμενο που εκπίπτει. Αλλά «χρειάζεται χρόνος», χρόνος ώστε το υποκείμενο να εκπαιδευτεί (να μάθει) από την διαίρεσή του. Σίγουρα η πράξη είναι τομή, αλλά τι είναι μια τομή χωρίς το περίγραμμά της και πώς να την συλλάβει κανείς χωρίς το πριν αλλά και χωρίς το μετά; Βγάζω το συμπέρασμα ότι το «κατά τον χρόνο εκείνο που λαμβάνει χώρα», της πράξης, μπορεί να διαρκέσει πολύ καιρό. Δεν υπάρχει τρόπος θείωσης της πράξης ως φιγούρας της στιγμής, στιγμή η οποία και αυτή είναι άπιαστη – αλλά αυτό είναι άλλο πρόβλημα. Αυτό που μετρά δεν είναι τόσο οι διαχρονικές αναφορές του πριν και του μετά, όσο η αιτιότητα που διακυβεύεται στις προϋποθέσεις και στις συνέπειες της πράξης, δηλαδή αυτό από το οποίο η πράξη προέρχεται και ό,τι προέρχεται από αυτήν.

Προϋποθέσεις και συνέπειες

Μια ανάλυση ως συνέπεια

Η συνέπεια που συνηθέστερα αναγνωρίζεται είναι η ίδια η ανάλυση. Ο κλασικός τρόπος σύλληψης της πράξης, ακόμα και πριν την Πρόταση, ήταν η εποπτεία, ακόμα και αν διατυπωνόταν με άλλους όρους και αν η αναφορά στην πράξη στην ψυχανάλυση δεν έγινε παρά μόνο στο Σεμινάριο του Λακάν του 1967. Η εποπτεία συνίσταται στην σύλληψη της πράξης από τα ίδια τα αποτελέσματά της στον άλλο, τον αναλυόμενο. Πράγματι, λειτουργεί έμμεσα επί της ακόλουθης αρχής: αν υπάρχει ανάλυση, εκείνη του ασθενούς του εποπτευόμενου, τότε μπορούμε να πούμε ότι η πράξη ήταν εκεί και ότι αναλυτής υπήρξε. Αναφορικά σε αυτό, η πρώτη είναι πάντοτε η δεύτερη. Δηλαδή, η πράξη δεν στηρίζεται από έναν μόνο του, όπως συμβαίνει άλλωστε και με την έξοδο των φυλακισμένων της σοφιστείας του λογικού χρόνου. Αυτός είναι και ο λόγος, πιστεύω, που ο Λακάν σκέφτηκε κάποια στιγμή ότι ο ορισμός ενός Αναλυτή της Σχολής θα μπορούσε να επισύρει και εκείνη του αναλυτή του.

⁶ Σ.τ.Μ.: Η σοφιστεία των τριών φυλακισμένων: Ένας διευθυντής φυλακών ανακοινώνει σε τρεις φυλακισμένους ότι διαθέτει ένα σύνολο τριών λευκών δίσκων και δύο μαύρων που θα κρεμάσει στην πλάτη τους. Θα μπορούν να δουν το χρώμα των συγκρατούμενων τους αλλά θα αγνοούν το δικό τους. Θα κερδίσει την ελευθερία του εκείνος ή εκείνοι που, βγαίνοντας, δεν θα μαντέψουν το χρώμα που φέρουν αλλά που θα αποδείξουν ποιο είναι το σωστό χρώμα με την λογική και όχι με τις πιθανότητες. Η εύρεση της σωστής απάντησης προϋποθέτει ότι και οι τρεις φυλακισμένοι θα πραγματοποιήσουν τον ίδιο συλλογισμό με τον ίδιο ρυθμό: «Αφού θωρήσουν ο ένας τον άλλο για κάποιο διάστημα, εξηγεί ο Ζακ Λακάν, τα τρία υποκείμενα κάνουν μαζί μερικά βήματα που τους οδηγούν απέναντι από την πόρτα που πρέπει να διασχίσουν. Ξεχωριστά, ο καθένας δίνει μια παρόμοια απάντηση που εκφράζεται ως εξής: «Είμαι ένας λευκός (δίσκος) και νά πως το ξέρω. Δεδομένου ότι οι συγκρατούμενοί μου ήταν λευκοί, σκέφτηκα ότι αν ήμουν μαύρος, καθένας από αυτούς θα μπορούσε να είχε συλλογιστεί το εξής: «αν ήμουν κι εγώ ένας μαύρος, ο άλλος, εφόσον θα είχε αναγνωρίσει αμέσως ότι είναι λευκός [εφόσον μόνο δύο μαύροι δίσκοι υπάρχουν] θα είχε βγει αμέσως, επομένως, δεν είμαι μαύρος». Και οι δυο τους θα είχαν βγει μαζί, πεπεισμένοι ότι είναι λευκοί. Αν δεν το έπρατταν αυτό, τότε ήμουν κι εγώ λευκός σαν κι αυτούς. Επομένως, όδευσα προς την πόρτα για να γνωστοποιήσω το συμπέρασμά μου.

Ζακ Λακάν «Ο λογικός χρόνος και η κατάφαση της προσδοκώμενης βεβαιότητας. Μια νέα σοφιστεία», Γραπτά, σελ. 197-213 (γαλλική έκδοση)

⁷ «Ραδιοφωνία»

Δεν μπορεί όμως η συνέχεια να είναι άμεση; Για παράδειγμα, το να εισάγεις κάποιον σε μια ανάλυση, δεν αποτελεί συνέχεια τόσο άμεση που μπερδεύεται με την πράξη; Και δεν λέμε άλλωστε ότι πράγματι αποτελεί πράξη; Πρόκειται όμως για την αναλυτική πράξη; Ο Λακάν μας έμαθε να διαχωρίζουμε την ανάλυση εν εξελίξει από την ανάλυση που έφτασε στο σημείο λήξης, το οποίο αποτελεί προϋπόθεση της πράξης. Με τον όρο «αναλυόμενος» μας καλούσε να συγκεντρώσουμε την προσοχή μας πάνω στην ανάλυση εν εξελίξει, στην διαδικασία, και άφηνε μετέωρο το ερώτημα του αναλυμένου, αλλά κυρίως εκείνου του αναλυτή, σε σημείο που ο ορισμός του αναλυτή που δίνει στην «Ιταλική σημείωση» να ενέχει τον κίνδυνο ότι τελικά πιθανώς και να μην υπάρχει κανείς που να είναι αναλυτής.

Ανάλυση εν εξελίξει είναι η ανάλυση που έχει ξεκινήσει. Δεν πρόκειται εδώ για πλεονασμό γιατί δεν αρκεί να ξεκινά κανείς μια ανάλυση για να συναντήσει κι έναν αναλυτή, και, υπ'αυτή την έννοια, το ζήτημα της εισόδου στην ανάλυση είναι τόσο ζωτικής σημασίας όσο και εκείνο του τέλους της. Δεν μπαίνει κανείς στην ανάλυση, ακόμα και αν μιλάμε σε κάποιον που ονομάζει εαυτόν αναλυτή, αν δεν βάλει το «δεν ξέρω» του να δουλέψει. Χρειάζεται μια διπλή προϋπόθεση ομιλίας: την μεταβίβαση, δηλαδή τη θέση του υποκειμένου που υποτίθεται ότι γνωρίζει, την αγάπη «που απευθύνεται στην γνώση»⁸ από την πλευρά του αιτούντος, και, αντίστοιχα, από την άλλη πλευρά, έναν παρτενέρ κατάλληλο, που ταυτόχρονα θα στηρίξει την μεταβίβαση, με όλες τις έννοιες του όρου, και θα την αμφισβητεί. Το ερώτημα που τίθεται, κατά συνέπεια, από την πλευρά του αναλυτή, έχει να κάνει με τις προϋποθέσεις που επιτρέπουν να στηριχθεί αυτή η θέση. Ο αναλυόμενος επενδύει σίγουρα τον αναλυτή με την ιδιότητα του υποκειμένου που υποτίθεται ότι γνωρίζει, αλλά αυτό δεν λέει τι είναι αυτό που, από την πλευρά του αναλυτή, του επιτρέπει να απαντήσει. Η αλλαγή του περάσματος, η εμπειρία που θα γίνει της εγκατάλειψης του υποκειμένου που υποτίθεται ότι γνωρίζει, χωρίς το οποίο δεν υπάρχει αναλυτική πράξη, είναι οπωσδήποτε απαραίτητη; Κάποτε είχα θέσει το ερώτημα: τί επιτρέπει στους αναλυτές που δεν έχουν κάνει το πέρασμα, σε όσους ονομάζουν τον εαυτό τους αναλυτή πριν από αυτό το τέλος, να λειτουργούν.⁹ Η απλούστερη και ελάχιστη προϋπόθεση, που είναι και η πιο κοινή στην πρακτική, δεν είναι απλά να μοιράζεται κανείς την θέση της μεταβίβασης; Κατ'αυτόν τον τρόπο οι πρώτοι μεταφροϋδοικοί ξεκίνησαν τη σταδιοδρομία τους, με την σύμφωνη γνώμη του Φρόντ, που μέχρι τέλους βεβαίωσε ότι η ανάλυση του αναλυτή είναι κανονικά η πιο βραχύβια, εφόσον για τον αναλυτή, φτάνει η αποκρυπτογράφηση των μορφωμάτων του ασυνείδητου του, από το όνειρο στην παραδρομή και το σύμπωμα, να του έχει επιτρέψει να πιστέψει στο ασυνείδητο. Αυτή η διατύπωση του Φρόντ «το να πιστεύει κανείς στο ασυνείδητο» λέει το ίδιο πράγμα με την έκφραση «υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει», που είναι του Λακάν. Και στις δύο περιπτώσεις ενέχεται η ιδέα ενός ασυνείδητου - γνώσης που μιλά με γρίφους, ενός άλλου είδους υποκειμένου από εκείνο της συνείδησης. Και όντως έχουμε την μαρτυρία αυτών των πρώτων αναλυτών οι οποίοι, στις ερμηνείες τους, για να κάνουν το ασυνείδητο να μιλήσει, σκέφτονταν τόσο όσο ο αναλυόμενος που έκανε ελεύθερους συνειρμούς, και καμιά φορά και στη θέση του. Σημειώνω ότι αυτό δεν απέτρεψε την συνέχιση της (αναλυτικής) εμπειρίας, σημείο ουσιαστικής σημασίας. Επίσης, για να επανέλθουμε στο παρόν, κατ'αυτόν τον τρόπο δεν είναι που οι επονομαζόμενοι αναλυτές ξεκινούν τη σταδιοδρομία τους, όχι πιστεύοντας, δεν είναι ο όρος του Λακάν, αλλά γνωρίζοντας ότι μια γνώση δουλεύει μέχρι την σημασία, στα πλαίσια της μεταβίβασης; Δεν πρέπει λοιπόν να συμπεράνουμε ότι μπορεί κανείς να αφεθεί να επενδυθεί από την μεταβίβαση, ακόμα και να γίνει το αίτιο της μεταβίβασης, δηλαδή να προκαλεί την υστορικοποίηση του πιθανού αναλυμένου, έχοντας τη θέση του ομοιώματος, όχι σαν το αντικείμενο μικρό α αλλά σαν Διαγραμμένο Υποκείμενο; Ελλείπει αυτής της υπόθεσης, η ιστορία του αναλυτικού κινήματος, από τις αρχές του μέχρι και σήμερα, θα παρέμενε ακατανόητη.

Από αυτό το σημείο πολλές παρατηρήσεις, φαινομενικά παράξενες, του Λακάν, αναδεικνύονται στην πλήρη τους διάσταση. Αρχικά, εκείνη που αναφέρει «τον μέσο αναλυτή που αδειοδοτείται μόνο από την δέσμευσή του».¹⁰ Τι άλλο είναι από διαγραμμένο υποκείμενο; Και έπειτα την άλλη παρατήρηση όπου λέει ότι περίμενε από τους αναλυτές να καταθέσουν μαρτυρία της κατάστασης της σχέσης τους με το υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει. Και, κυριότερα, η παρατήρησή του στην «Σημείωση στους Ιταλούς», με αναφορά στον Φρόντ, για τις «αγάπες του με την αλήθεια», όπου αναγνωρίζει, παραθέτω, «το μοντέλο όπου ο αναλυτής, αν υπάρχει, αντιπροσωπεύει την πτώση, το απόβλητο (...), αλλά όχι ένα οποιοδήποτε απόβλητο». Οι παρατηρήσεις του δεν υβρίζουν κανένα, απλά καταρτίζουν μια αναφορά και λένε ότι χωρίς το πέρασμα που καθιστά την πράξη δυνατή, η ανάλυση μένει αφενός περιορισμένη, και αφετέρου, στερημένη από την αρχή (principe) του τέλους. Αν, σε αυτήν την αναλυτική πράξη, το αντικείμενο είναι εκείνο που είναι

⁸ «Intro», ο.π.

⁹ Ανατρέξατε στο αντίστοιχο κείμενό μου του 1989, «Une par une, dans...»

¹⁰ Περιοδικό *Ornicar?*, τεύχος 1, σελ. 5 (γαλλική έκδοση)

ενεργό και η τρύπα της γνώσης είναι λειτουργική, πρέπει η πλάνη του υποκειμένου που υποτίθεται ότι γνωρίζει να γίνει «αβάστακτη» ώστε ένας αναλυμένος να μπορέσει να έρθει να σταθεί στην θέση του ομοιώματος ως αντικείμενου, δηλαδή να υποβάλει τον αναλυόμενο του στο ερώτημα της υπεραπόλαυσης, μέχρις ότου να αμφισβητήσει την αρχή της μεταβίβασης. Και αυτό σημαίνει ότι η είσοδος στην πρακτική δεν αρκεί ως απόδειξη. Και, εξάλλου, τόσες δεν ήταν οι μαρτυρίες σχετικά με αυτό το σημείο αφηρησίας, εκ μέρους όσων κάνουν το πέρασμα και που ασκούν την ανάλυση καιρό, όταν μιλούν για μια στροφή που ήρθε πολύ αργότερα, αφού είχαν ήδη εισάγει τους πρώτους αναλυόμενούς τους σε αυτήν την περιπέτεια;

Καταλήγω λοιπόν σε αυτό το σημείο. Η αναλυτική πράξη εξαρτάται σίγουρα από την συνέχειά της, αλλά το να ξεκινά κανείς να εργάζεται ως αναλυτής, όπως λέμε, δεν αποτελεί μέρος αυτής της συνέχειας, δεν είναι καν προαπαιτούμενο. Η λειτουργία δεν αποδεικνύει τίποτε, το αντίθετο ισχύει: η φύση της πρακτικής εξαρτάται από την πράξη. Σήμερα, γενικά, η πρακτική αδειοδοτείται πρώτα από πρότερες καταρτίσεις, ψυχολογία και ψυχιατρική, παρά από την αναλυτική πράξη... και το Κράτος το ενισχύει αυτό. Εξ' ου και η αναγκαιότητα μιας Σχολής και του περάσματος για την αξιολόγηση ενός άλλου πράγματος: αυτού που θα φανεί σε κάποιους άλλους από αυτή την περίφημη πράξη. Οι γενιές δεν μετρούν εδώ: νέοι και γέροι, καινούριοι και παλιοί, είναι το ίδιο. Με τη μόνη διαφορά ότι οι πρώτοι έχουν μεγαλύτερη ροπή προς την αμφισβήτηση, ακόμα. Γενικότερα, θα έπρεπε κανείς να ανεξαρτητοποιηθεί τελείως από την μόνη προσκόλληση στο μοντέλο που δίνει η πολιτική πράξη γιατί η ενέργεια, η δράση, έχει εκεί τελείως διαφορετικό βάρος, ενώ στην ανάλυση η πράξη επιβάλλεται μέσω ενός λεχθέντος, και το λεχθέν δεν μπορεί να διατυπωθεί με όρους αλήθειας, δεν αφήνεται να συλληφθεί παρά μόνο από τις συνέπειες μιας αλλαγής όπου θα μπορούσαμε σχεδόν να πούμε ότι ενυπάρχει.

Μια ανάλυση ως προϋπόθεση

Σε ότι αφορά τώρα τις προϋποθέσεις της πράξης, ενδιαφέρουν συγκεκριμένα την ανάλυση του αναλυόμενου, εφόσον όλο το ερώτημα έγκειται στο να γνωρίζουμε, πέρα από το θεραπευτικό αποτέλεσμα, αν παρήγαγε το μεταμορφωμένο υποκείμενο που εκείνο ήλπιζε να είναι στο τέλος. Αυτόν τον αναλυμένο, ο Λακάν τον όρισε με μια αλλαγή στην σχέση με το υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει, πράγμα που σημαίνει επίσης μια αλλαγή στην σχέση με το πραγματικό, στην πραγματική γνώση του ασυνειδήτου, αυτήν την «γνώση χωρίς υποκείμενο» που «δουλεύει» μόνη της. Αυτός ο προσανατολισμός είναι αδιαμφισβήτητος, με το αντικείμενο που δημιουργεί τρύπα στην γνώση της Πρότασης, και με ένα τέλος μέσω της παραγωγής ενός υποκειμένου που είναι σίγουρο ότι γνωρίζει το αδύνατο, στο «L'étéourdit». Δεν λείπει επίσης από την Εισαγωγή στην αγγλική έκδοση των Σεμιναρίων 11, του 1976, αλλά εκφράζεται εκεί κατά τρόπο λιγότερο προφανή, εφόσον λέει ότι πρόκειται για μια ικανοποίηση που σημαδεύει το τέλος της ανάλυσης. Μόνο που, και το έχω επισημάνει, αν ακολουθήσουμε την λογική του κειμένου, αυτό το αφέκτ¹¹ ικανοποίησης έχει να κάνει με την απόδειξη μέσω του αφέκτ, γιατί αποτελεί την ένδειξη μιας αλλαγής που χαρακτήρισα ως επιστημικής. Εννοούσα αυτό που ο Λακάν ονομάζει το τέλος υπό την πλάνη της αλήθειας που δεν είναι τίποτε άλλο, το λέω εν συντομία, από την μεταβιβαστική αρχή. Η ικανοποίηση του τέλους έχει λοιπόν αξία λήξης. Απεγγράφοντας το υποκείμενο από την ψευδόμενη αλήθεια, αποτελεί διαβεβαίωση του αποχωρισμού του τέλους, αποχωρισμού από τον Άλλο μέσω του πραγματικού του συμπτώματος. Ο Λακάν ονόμασε τις ομιλίες του στο Νοσοκομείο Σαιντ Αν «Η γνώση του ψυχαναλυτή», έναν τίτλο τον οποίο αγαπούσε πολύ. Αυτό που διακυβεύεται κατ' ουσία είναι η γνώση που δεν την υποθέτουμε, αλλά που πραγματικά έγινε κτήμα του αναλυτή. Γνώση ποιου πράγματος; Ο Λακάν πρότεινε πολλές διατυπώσεις, δεν θα τις επαναλάβω εδώ, γιατί, σε τελική ανάλυση, αναλογεί στο κάθε υποκείμενο που κάνει το πέρασμα να το πει ανάλογα με την περίπτωση του, και με τα δικά του τα λόγια, τα λόγια που θα προτιμήσει, γιατί η αυθεντικότητα της μαρτυρίας έχει αυτό το τίμημα.

Εδώ τίθεται ένα ερώτημα που αφορά εκείνους από τους οποίους κατά κύριο λόγο εξαρτάται το πέρασμα: τα καρτέλ του περάσματος δηλαδή, αλλά και τους περαματάρηδες που λαμβάνουν και μεταφέρουν την μαρτυρία. Χρειάζεται, για να αναγνωρίσει κανείς αυτήν την γνώση του ψυχαναλυτή, ακόμα κι αν πρόκειται για μια γνώση «τρύπια» και ταυτόχρονα για γνώση που απολαμβάνεται όπως κάθε γνώση, χρειάζεται κανείς να την έχει βιώσει ο ίδιος; Ο Λακάν είπε ότι ένα αφέκτ είναι αυτό που μαρτυρεί την ύπαρξη μιας συγκεκριμένης σχέσης μεταξύ δύο ασυνειδήτων γνώσεων, το αφέκτ της αγάπης. Αν μια ανάλυση

¹¹ Σ.τ.Μ.: Ο όρος αποδίδεται με την γαλλική λέξη ελλείπει ακριβούς μετάφρασης. Η απόδοση που προσεγγίζει περισσότερο το νόημα του όρου στα ελληνικά είναι «πάθος του θυμικού». Πάθη του θυμικού, μεταξύ άλλων, είναι: η αγωνία, ο πόνος της ύπαρξης, η αγάπη, το μίσος, η θλίψη, η άγνοια, η πλήξη, ο θυμός, η ντροπή, η χαρούμενη γνώση, ο ενθουσιασμός, η ικανοποίηση ... του τέλους της ανάλυσης.

παράγει όντως μια σχέση τροποποιημένη ως προς την ίδια την ασυνείδητη γνώση, τα αφέκτ που τόσο συχνά είναι διφορούμενα και που αφθονούν στην διαδικασία του περάσματος, μήπως δεν αποτελούν και αυτά μαρτυρία της αναγνώρισης, όχι μεταξύ δύο ασυνείδητων γνώσεων, αλλά μεταξύ των τροποποιημένων σχέσεων, ή όχι, της ασυνείδητης γνώσης; Στην περίπτωση αυτή, προφανώς, η δοκιμασία του περάσματος δεν είναι μόνο για εκείνον που την περνάει. Αποσιωπητικά...

Μια ανάλυση που έχει ολοκληρωθεί έχει, γενικά, αποτελέσματα στην χρονική συνέχεια της ζωής του αναλυμένου, αυτό εξυπακούεται, και επιμένουμε τώρα να λέμε ότι πρόκειται περισσότερο για αποτελέσματα της τάξης της ικανοποίησης. Αλλά ικανοποιήσεις υπάρχουν πολλές, υπάρχει η ικανοποίηση του να αισθάνεται κανείς καλύτερα, εκείνη της χαρούμενης γνώσης, κτλ. Αλλά η μόνη ικανοποίηση που έχει σημασία είναι εκείνη που σηματοδοτεί το τέλος και αυτή είναι άλλη: είναι εκείνη που σηματοδοτεί αυτή την μεταμόρφωση στην σχέση με την γνώση που ονομάζουμε, ελλείψει καλύτερου ορισμού, ως «πώση» της μεταβίβασης ή τέλος της πλάνης της αλήθειας, και που ρυθμίζει την αναλυτική πράξη.

Η πράξη, λοιπόν, μεταξύ δυο αναλύσεων; Της ανάλυσης που η πράξη καθιστά δυνατή, της ανάλυσης που προκαλείται από την πράξη, και που η εποπτεία προσπαθεί να προσεγγίσει, και της ανάλυσης που κατέστησε την πράξη εφικτή, και που το πέραςμα διερευνά. Εδώ δεν λέω της ανάλυσης που προκάλεσε την πράξη, γιατί αυτό αποτελεί ερώτημα. Όπως και να'χουν οι προϋποθέσεις δυνατότητας, η πράξη, που δεν προκαλείται τόσο όσο προκαλεί, δεν έχει τίποτε το αυτόματο. Και εδώ επίσης, χώρος υπάρχει για κάποιο ενδεχόμενο.

ΟΙ ΠΕΡΑΜΑΤΑΡΗΔΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ

Dominique FINGERMANN (Βραζιλία)

**Η παρουσία του περαματάρη: επικαιρότητα της Σχολής
(La présence du passeur: actualité de l'École)**

Για να ξαναγίνει η ψυχανάλυση
αυτό που δεν έπαψε ποτέ να είναι: μια πράξη
που και πάλι θα'ρθεί.¹²

...η ψυχαναλυτική πράξη, που,
στα πλαίσια της δικής της λογικής,
κρίνεται από την συνέχειά της.¹³

Η αλήθεια μπορεί και να μην πείσει,
η γνώση αυτού περνά στην πράξη.¹⁴

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΚΑΡΤΕΛ

Η συναίνεση επιτεύχθηκε χωρίς δισταγμούς και χωρίς συζητήσεις: μετά από την προσεκτική επεξεργασία των απαντήσεών μας σε εκείνους που έκαναν το πέρασμα και αφού γράφτηκαν οι αναφορές τους, επιβαλλόταν η εργασία στο εσωτερικό του καρτέλ μας. Τι είναι αυτό που κάνει έναν περαματάρη; Τι είναι αυτό που του προσδίδει αυτήν την ιδιότητα;

Η αξιοσημείωτη παρουσία του προέρχεται από την διάκριση που αντιπροσωπεύει η ονομασία του από τον αναλυτή, ο οποίος στοιχηματίζει στην ικανότητά του καθ'όλη την διάρκεια της διαδικασίας. Στοιχείο που αξιολογείται επί της ηθικής ικανότητας (την αξιοπρέπεια της σχέσης του με το πραγματικό) και επί των λογικών και ποιητικών χαρακτηριστικών που η ανάλυσή του απελευθέρωσε.

«Ακόμα υπάρχει, αυτό το πέρασμα...»¹⁵ αναγγέλλει ο Λακάν στην *Πρόταση*: είναι στον ενεστώτα που ο περαματάρης κλίνει το πέρασμα, η παρουσία του είναι εκείνη που θα αναδείξει την παρουσία των άλλων που περνάνε τη δοκιμασία.

Η επικαιρότητα της Σχολής, για εμάς που είμαστε δεσμευμένοι στο έργο του δεσίματος μεταξύ της πρόθεσης και της προέκτασης, είναι και η επικαιρότητα της ψυχανάλυσης. Πράγματι, η πράξη που την καθορίζει και η επιμονή της στους σύγχρονους καιρούς, εξαρτώνται από την επιμονή μας να «κάνουμε Σχολή». «Η Σχολή, ή η Δοκιμασία»¹⁶ σημειώνει ο Λακάν στην πρώτη έκδοση της *Πρότασης*, και, ως συνέχιση της πρότασης, θα μπορούσαμε να πούμε «απόδειξη αυτού, ο περαματάρης», απόδειξη της επικαιρότητας της Σχολής και της ψυχανάλυσης. Για να υπάρξει «κάτι από την ουσία» του αναλυτή χρειάζονται αναλύσεις που να σπρώχνουν μέχρι το πέρασμα, μέχρι το σημείο όπου οι μεν θα ονομάζονται περαματάρηδες και οι δε θα παίρνουν την απόφαση να κάνουν το πέρασμα.

Τι είναι αυτό που κάνει έναν περαματάρη; Το ερώτημα, κυρίαρχο στην καρδιά της εμπειρίας του καρτέλ μας (και αφού άκουσε τις μαρτυρίες έξι περαματάρηδων), μας επιβάλλεται καθημερινά στην καρδιά της εμπειρίας μας ως αναλυτών.

¹² Ζακ Λακάν, «Εισαγωγή στο Scilicet [1968]», Άλλα Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 288 (γαλλική έκδοση)

¹³ Ζακ Λακάν, «Ομιλία στην Φροϋδική Σχολή του Παρισιού [1967]», Άλλα Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 274 (γαλλική έκδοση)

¹⁴ Ζακ Λακάν, «Ομιλία περί της διδασκαλίας [1970]», Άλλα Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 305 (γαλλική έκδοση)

¹⁵ Ζακ Λακάν, «Πρόταση σχετικά με τον αναλυτή της Σχολής [1967]», Άλλα Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 255 (γαλλική έκδοση)

¹⁶ Ζακ Λακάν «Πρώτη έκδοση της Πρότασης σχετικά με τον αναλυτή της Σχολής», Άλλα Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 586 (γαλλική έκδοση)

Είναι μια ευθύνη των Αναλυτών Μελών της Σχολής. Εκείνοι είναι που απαντούν, επιμένει ο Λακάν, μέσω αυτού του ορισμού (*désignation*) των περαματάρηδων που θα αποτελέσουν και την απόδειξη της Σχολής.

Κατά την διάρκεια αυτής της δουλειάς, «προϊόντος» του καρτέλ, που αυτό το κείμενο εγκαινιάζει, θα ήθελα λοιπόν να εξετάσω, να διερευνήσω εκείνο που απελευθερώνεται από αυτήν την «μη διερευνήσιμη απόφαση του είναι» που λειτουργεί ως προσανατολιστικό στοιχείο για την ονομασία ενός περαματάρη και όπου, μέσω αυτής, μπορεί να αποδειχθεί ότι ένα υποκείμενο που κάνει το πέρασμα είναι Αναλυτής της Σχολής.

Κατά την διάρκεια των δύο ετών που εξετάσαμε αυτό το ερώτημα, και για να «αντηχήσει» η εμπειρία του καρτέλ του περάσματος, υπολογίζω βέβαια να επωφεληθώ από τις ιδιαιτερότητες της δουλειάς σε ένα καρτέλ: δηλαδή από την εμπειρία των συναντήσεων με τους περαματάρηδες της σχολής μας (τη φωνή τους, την ομιλία τους, το λόγο τους), την εμπειρία της δουλειάς με τους 4+1, τον συλλογισμό, την επιχειρηματολογία, τις διατυπώσεις, τα αναπηδήματα, την ανησυχία, τα ευρήματα κτλ. Με λίγα λόγια, θα ήθελα να μπορέσω να σημειώσω μια πρόοδο σχετικά με τις επεξεργασίες, βασιζόμενη στη δύναμη της εμπειρίας και της ομιλίας (στο σοφιστικό της αποτέλεσμα) που ευνοούν μια προσέγγιση «κατά εφαπτόμενα σημεία» του πραγματικού, με το οποίο έχουμε να κάνουμε στην αναλυτική εμπειρία.

Θα λάβω υπόψη μου τις δημοσιευμένες εργασίες των Διεθνών Κολεγίων Εγγύησης, των τωρινών και των παλαιότερων.

Θα χρησιμοποιήσω επίσης κάποιους συνομιλητές όπως τους W. Benjamin, Barthes, Blanchot, Levinas και ορισμένους άλλους που με βοηθούν γενικότερα στην διεύρυνση του οπτικού μου πεδίου, αλλά ειδικότερα εδώ σε ότι αφορά έννοιες όπως: η εμπειρία, η ουδετερότητα, η μαρτυρία, η διήγηση, η μετάφραση, η παρουσία, η φωνή.

Το παρακάτω κείμενο είναι, κατά συνέπεια, ένα πρώτο βήμα που αποτελεί την συνέχεια της πρώτης εμπειρίας δουλειάς αυτού του καρτέλ.

ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥ ΛΑΚΑΝ

Αλλά ας ξαναπάρουμε τα πράγματα από την αρχή: ποιες είναι οι προτάσεις του Λακάν στο θέμα αυτό, αφού σε εκείνον οφείλουμε την ονομασία της κλινικής στιγμής του περάσματος καθώς και την επινόηση της διαδικασίας στην οποία ο περαματάρης είναι το στοιχείο κλειδί; Πέρα από την αρχική αναγγελία της Πρότασης το 1967, οι αναφορές του Λακάν είναι σύντομες αλλά συγκεκριμένες και μπορούμε να κάνουμε μια υπενθύμιση εδώ.¹⁷

Οι περαματάρηδες επιλέγονται

Επιλέγονται, ονομάζονται, αναδεικνύονται, ορίζονται από τους αναλυτές τους, αναφέρει ποικιλοτρόπως ο Λακάν. Εκείνοι έχουν την ευθύνη αυτής της κρίσης που τους αναλογεί: δηλώνουν ότι οι τάδε αναλυόμενοι βρίσκονται στην στιγμή του περάσματος. Κατά συνέπεια, συμφωνούμε ότι η στιγμή του περάσματος μπορεί να γίνει αντιληπτή, μέσα στο πλαίσιο της εμπειρίας, από τον αναλυτή.

Η επιλογή αυτή δεν αποτελεί προαγωγή, ούτε αναγνώριση ότι μια ανάλυση τελείωσε, ούτε απονομή της ταμπέλας μιας επιτυχούς ανάλυσης.

Είναι προτιμητέο ο περαματάρης που έχει επιλεγεί να μην πληροφορηθεί σχετικά με αυτήν την επιλογή, αλλά το να του γνωστοποιηθεί μπορεί να είναι μια ευγενική χειρονομία, και εκείνος έχει την δυνατότητα να απορρίψει αυτήν την τιμή.

Βρίσκονται μέσα στο πέρασμα

Ενώ το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα δηλώνει ότι διέσχισε το πέρασμα, δηλαδή ότι δεν βρίσκεται πια στην οδό της ανάλυσης που προϋποθέτει την μεταβίβαση και την αναλυτική σχέση με το Υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει, ο περαματάρης βρίσκεται μέσα στο πέρασμα αλλά πριν από το βήμα εκτός πεδίου της αναλυτικής οδού. Έχει την εμπειρία του αναλυόμενου ακόμα συνδεδεμένη με το «λύσιμο (*dénoement*)» της προσωπικής του εμπειρίας.

Το πέρασμα εγγράφεται λοιπόν σε μια χρονική περίοδο που προηγείται της πράξης. Μια αναφορά που μας ανοίγει το πεδίο και τον χώρο για της επεξεργασίες μας που αφορούν στο μετά της εμπειρίας.

¹⁷ Βλέπε τον κατάλογο (Thesaurus) με τα σημαντικότερα κείμενα που αφορούν τους περαματάρηδες που καταρτίστηκε από τον Ricardo Rojas και την Dominique Fingermann στο Wunsch 11, 2011 [Σ.τ.Μ.: ανατρέξτε στην γαλλική, ισπανική ή πορτογαλική έκδοση γιατί ο κατάλογος αυτός δεν μεταφράστηκε ακόμα στα ελληνικά]

Εδώ εγείρεται το ερώτημα του θεσμικού μέτρου αυτής της χρονικής περιόδου: το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ένα άτομο μπορεί να παραμείνει ως περαματάρης.

Υποχρεωτικά, επιβάλλεται η αναγνώριση του στοιχείου εκείνου που κατά τη στιγμή-χρονική περίοδο του περάσματος επιτρέπει την πρόβλεψη της δύναμης της πράξης, ή τουλάχιστον την δυνατότητα, για τον μέλλοντα περαματάρη, σύλληψης της απόλυτης διαφοράς όπου παίζονται τα αφέκτ. Μήπως πρόκειται για μια νέα αντιμετώπιση της επανάληψης; Μήπως είναι διαφορετικές εναλλακτικές της απάντησης στην αγωνία; Ένας κλονισμός της φαντασιακής λύσης; Ένα κάποιο σκίσιμο της αλήθειας;

Σίγουρα πρόκειται για την σχέση τους με κάποια τρύπα, που αναγνωρίστηκε από τους αναλυτές τους, εκείνης της στιγμής-σημείου στην πορεία τους ως αναλυόμενοι, περισσότερο σαν τραυματισμός¹⁸ παρά τραυματισμός, εξ' ου και η επονομαζόμενη καταθλιπτική θέση του περάσματος που δεν μπορεί κανείς να υποκριθεί (δεν υπάρχει Άλλος που να μπορεί να σταθεί, και ακόμα λιγότερο εκείνος της απρέπειας του τραύματος).¹⁹

Περαματάρης – σουρωτήρι,²⁰ τρύπιο σκεύος, είναι «εκείνος ο διάδρομος, αυτή η ρωγμή» απ' όπου θέλησα να περάσω το πέρασμά μου»:²¹ αυτό είναι «η άλλη διάσταση του λόγου (*dit-mension*)» του περαματάρη. «Για να συλλέξεις (αυτήν την μαρτυρία) ενός άλλου, χρειάζεται άλλη διάσταση του λόγου: εκείνη που ενέχει την γνώση ότι η ανάλυση, του παράπνου, δεν κάνει τίποτε άλλο από το να χρησιμοποιεί την αλήθεια».²² Ο περαματάρης ξέρει, από την εμπειρία του, ότι η αλήθεια που προσδίδει νόημα στο παράπνο δεν χρησιμοποιείται παρά μόνο για να θέσει όριο στην γνώση του ασυνειδήτου (του πραγματικού ασυνειδήτου).

Είναι κατάλληλοι για τι; Τι τους δίνει το δικαίωμα για την μετάδοση της εμπειρίας;

Επιλέγονται, κι αυτό είναι προς τιμή τους, και να' τοι με μια αρμοδιότητα και μια αξιοπρέπεια την οποία πρέπει να τιμήσουν. Ο Λακάν δεν διστάζει να χαρακτηρίσει τους περαματάρηδες βάσει των καθαρά ηθικών χαρακτηριστικών τους, δηλαδή, την «έγνοια» που έχουν για το πραγματικό.

Είναι ικανοί να δεχθούν, λέει ο Λακάν, να συλλέξουν αποτελέσματα της πράξης και να καταθέσουν μαρτυρία των πληροφοριών σχετικά με μια εμπειρία: το πέρασμα του υποκειμένου που το κάνει, δηλαδή του περάσματος από την οδό «του αναλυόμενου» στην αναλυτική πράξη.

Μπορούμε να αναφέρουμε τις προϋποθέσεις αυτού του περάσματος: οι οδοί που «ανοίγουν τα μάτια» μπροστά στο αδιέξοδο της μεταβίβασης, είναι αυτό που ο Λακάν ονομάζει «λογική ανάλυση του περάσματος». Αλλά αυτή η ζωτική στιγμή του περάσματος στην πράξη του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα δεν μπορεί να αποδειχτεί παρά μόνο μέσα από τα αποτελέσματά της: το ζήτημα είναι να μπορέσει ο περαματάρης να νιώσει απορία, να αφεθεί σε όσα ακούει και να ξέρει να πει δυο πράγματα που να αγγίζουν το κολέγιο (συμβούλιο) «*εκείνων που έχουν λάβει γνώση*».

Αν λοιπόν υπάρχει μια ασυνέχεια μεταξύ της καταθλιπτικής θέσης του 1967 και του ενθουσιασμού της Ιταλικής σημείωσης του 1974, πρόκειται για την απόσταση μεταξύ των δύο άκρων του περάσματος και για μια τοπολογική σχέση μεταξύ της ύφεσης της καταθλιπτικής θέσης («η ίδια η φρίκη της οποίας το περίγραμμα σχηματίστηκε») και της ανάδυσης της επίτευξης του ενθουσιασμού.

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΜΑΣ

Οι παρατηρήσεις και οι συστάσεις του Λακάν είναι σύντομες αλλά σταθερές καθ' όλη την διάρκεια των σχεδόν 12 ετών της συμμετοχής του στην εμπειρία του περάσματος. Από το ξεκίνημα της σχολής μας – πριν από 10 χρόνια – πολλαπλά κείμενα, σε όλες της γλώσσες της Διεθνούς των Φόρουμ, επεξεργάστηκαν το ζήτημα του περαματάρη: η αρμοδιότητά του, η απόδοσή του, η εμπειρία του εξετάζονται από τα καρτέλ του περάσματος και από τους ίδιους τους περαματάρηδες (θα είχε πολύ ενδιαφέρον να μάθουμε πόσα άτομα σε αυτά τα 10 χρόνια λειτούργησαν ως περαματάρηδες). Όταν λέω το «ζήτημα» του περαματάρη δεν το κάνω για να αμφισβητήσω την απόδοση του ενός ή του άλλου, αλλά για να υπογραμμίσω την μοναδική, παράδοξη και ελαττωματική πλευρά της θέσης του. Θα μπορούσαμε να πούμε «το παράδοξο του περαματάρη», όπως ο Λακάν έλεγε «το παράδοξο της αναλυτικής πράξης»: πώς στηρίζει κανείς την εμπειρία της μεταβίβασης όταν

¹⁸ Σ.τ.Μ. Από το «τρύπα» και «τραυματισμός», όπως στα γαλλικά η λέξη «troumatisme» παράγεται από τις λέξεις «trou (τρύπα)» και «traumatisme (τραυματισμός)»

¹⁹ Σ.τ.Μ. στο γαλλικό κείμενο «indécence (απρέπεια) / inde-sens (το δεύτερο συνθετικό σημαίνει νόημα)»

²⁰ Σ.τ.Μ στα γαλλικά «passeur – passoire» (πασέρ – πασουάρ)

²¹ Ζακ Λακάν, «Περί της εμπειρίας του περάσματος [1973]», στο περιοδικό *Œmcar* 13. Παρίσι, εκδόσεις Navarin, σελ. 117 (γαλλική έκδοση).

²² Ζακ Λακάν, «Σημείωση περί του ορισμού των περαματάρηδων [1974]», ανέκδοτο (Pas-tout Lacan).

έχει βγει από την αναλυτική οδό; αναρωτιόταν ο Λακάν σχετικά με τον αναλυτή. «Πώς να δώσει κανείς φωνή στην πράξη, να αντικατοπτρίσει τα αποτελέσματα όταν βρίσκεται ακόμα υπό την επιρροή της μεταβίβασης και όταν ακόμη χαράσσει την αναλυτική οδό;» θα μπορούσαμε να πούμε εμείς για τον περαματάρη. Θυμόμαστε αυτήν την προειδοποίηση του Λακάν: «Γιατί, τέλος πάντων, μια πόρτα είναι ανοικτή ή κλειστή, κατ' αυτόν τον τρόπο βρίσκεται κανείς είτε στην ψυχαναλυτική οδό (ως αναλυόμενος) είτε στην αναλυτική πράξη. Μπορεί κανείς να τα εναλλάσσει όπως ανοιγοκλείνει μια πόρτα, αλλά η ψυχαναλυτική οδός δεν εφαρμόζεται στην **αναλυτική πράξη, η οποία κρίνεται από την λογική που έχει στην συνέχειά της**».²³ Και εδώ αναρωτιόμαστε πώς ο περαματάρης μπορεί να καταθέσει μαρτυρία επί της λογικής της πράξης και της συνέχειάς της όταν ακόμη βρίσκεται μέσα στο πέρασμα, «ακόμα δεμένος στο λύσιμο της προσωπικής του εμπειρίας». Το παράδοξο του περαματάρη έγκειται σίγουρα στην διάρκεια της στιγμής του πέρασματος, όπου εναλλάσσονται, σαν πόρτα που ανοιγοκλείνει, το αδιέξοδο και η ενεργειακή πράξη, η αγωνία και το σύνθωμα που θα' ρθεί: αυτό το χρονικό διάστημα το άβολο, αυτός είναι ο καιρός του περαματάρη.

Στις επεξεργασίες μας των τελευταίων 10 χρόνων, είτε προέρχονται από τους περαματάρηδες είτε από τα καρτέλ, μια έκφραση ανάμεσα στις άλλες ξεχωρίζει όταν πρόκειται για την αποσαφήνιση της ικανότητας του περαματάρη να καταθέσει την μαρτυρία του επί των αποτελεσμάτων της πράξης, της οποίας την σιγουριά ακόμα δεν έχει: ο περαματάρης λειτουργεί σαν «ευαίσθητη επιφάνεια».

Φαίνεται πράγματι πως αυτή η έκφραση επιβάλλεται κάπως ολοφάνερα, με την σύμφωνη γνώμη όλων εκείνων που συμμετείχαν στην εμπειρία, γεγονός που μας ώθησε αρχικά να την επιλέξουμε ως θεματική δουλειάς στο καρτέλ μας.

Ας σημειώσουμε όμως ότι, απ' ότι γνωρίζουμε,²⁴ αυτή η έκφραση δεν χρησιμοποιήθηκε από τον Λακάν όταν μιλούσε για τον περαματάρη.

Ο Λακάν μάλλον χρησιμοποίησε δυο φορές αυτήν την έκφραση στα σεμινάρια του, μια φορά το 1954 στο σεμινάριο «Το εγώ στην θεωρία του Φρόυντ και στην ψυχαναλυτική τεχνική» για να διευκρινίσει τι δεν είναι ο ψυχικός μηχανισμός, και άλλη μια φορά κατά την διάρκεια του σχολιασμού του «Προσχεδίου ...»,²⁵ και το 1967 στην Ψυχαναλυτική Πράξη για να εξηγήσει τι δεν είναι ερμηνεία.²⁶

Άλλωστε, ενδιαφέρον είναι να ξαναδιαβάσει κανείς αυτό το απόσπασμα από το σεμινάριο 15 όπου ο Λακάν, για άλλη μια φορά, διαβάζει τον Μένωνα. Για αυτόν ήταν μια καλή ευκαιρία να θέσει ερωτήματα σχετικά με τον τόπο της γνώσης, της γνώσης χωρίς υποκείμενο για την οποία ο Πλάτωνας επικαλείται την ανάμνηση και την ψυχή και που ο Λακάν, σε αναζήτηση αυτής της μη γνωστής γνώσης, θα βρει από την πλευρά του *en-corps*.²⁷ Αναφερόμενος στον αθώο/αδαή δούλο του Μένωνα, ο Λακάν επικαλείται την «ευαίσθητη επιφάνεια» και θα μπορούσαμε σίγουρα να αναπτύξουμε το θέμα αλλά προτιμήσαμε να χαράξουμε το ασύλληπτο της αρετής του περαματάρη με άλλους τρόπους.

Η ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΑΜΑΤΑΡΗ

Η μεταφορά της «ευαίσθητης επιφάνειας», δάνειο από την τεχνική ορολογία της φωτογραφίας, και που χρησιμοποιήθηκε από τον Miller κατά την δεκαετία του 1990 στο κείμενο «Η Σχολή και ο ψυχαναλυτής της», μας φάνηκε μέχρι τώρα αρκετά επαρκής για την περιγραφή του παραδόξου του περαματάρη και της απαραίτητης κατάρτισής του για την εμπειρία.

Ας ξετυλίξουμε αυτήν την αναλογική αναφορά,²⁸ ενδιαφέρουσα από πολλές απόψεις, εφόσον υποθέτει μια διαδικασία σε δύο χρόνους, τον χρόνο του αρνητικού και τον χρόνο της αποκάλυψης, όπως η διαδικασία του πέρασματος υποθέτει έναν πρώτο χρόνο όπου ο περαματάρης εντυπώνεται και έναν δεύτερο όπου εντυπώνει το καρτέλ.

Αναφέρομαι εδώ στο λήμμα «Φωτογραφία» της Εγκυκλοπαίδειας Universalis.²⁹

«Η ευαίσθητη επιφάνεια είναι το χημικό στοιχείο – αποδέκτης, που είναι ευαίσθητο στο φως και που η (αναλογική) φωτογραφική μηχανή θα θέσει για μια στιγμή σε **επαφή** με το φως που εκπέμπεται από το αντικείμενο που φωτογραφίζεται.

²³ Ζακ Λακάν, «Ομιλία στην Φροϋδική Σχολή του Παρισιού [1967]», Άλλα Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 274 (γαλλική έκδοση)

²⁴ Η αναζήτηση πραγματοποιήθηκε από τα μέλη του καρτέλ με τη βοήθεια του Πατρίκ Βαλάς, η αναφορά μας όμως είναι το «Pas-tout Lacan!».

²⁵ Ζακ Λακάν, Το Σεμινάριο, Βιβλίο 2 – Το εγώ στην θεωρία του Φρόυντ και στην ψυχαναλυτική τεχνική (1954-1955). Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 1978 (γαλλική έκδοση).

²⁶ Ζακ Λακάν, Το Σεμινάριο – Βιβλίο 15 – Η αναλυτική πράξη (1967-1968), ανέκδοτο.

²⁷ Σ.τ.Μ. στα γαλλικά «en-corps» μέσα στο σώμα, ομόηχο του «encore» - ακόμη.

²⁸ Αυτή η μεταφορά είναι σήμερα λιγότερο κατανοητή σε όσους γνωρίζουν μόνο την ψηφιακή φωτογραφία!

²⁹ P. Kowaliski και Π. Γλαυκίδης, «Φωτογραφία», στην Εγκυκλοπαίδεια Universalis. Παρίσι, 1996, σελ. 132 (γαλλική έκδοση).

Τα φωτεινά μέρη του θέματος που φωτογραφίζεται εκπέμπουν σημαντική ποσότητα ακτινοβολίας προς την ευαίσθητη στοιβάδα, προκαλώντας μεγαλύτερη σκίαση ή δημιουργία χρωματισμού από τα σκοτεινά μέρη που απορροφούν σημαντικό μέρος της **προσπίπτουσας** ακτινοβολίας και δεν εκπέμπει παρά μόνο λίγη προς την ευαίσθητη στοιβάδα. Η πρωτογενής εικόνα που εγγράφεται βρίσκεται κατ' αυτόν τον τρόπο αντεστραμμένη, την χαρακτηρίζουμε λοιπόν ως αρνητική. Προς αποκατάσταση της αρχικής εικόνας, απαιτείται η επανάληψη της διαδικασίας για την απόκτηση της θετικής εικόνας.

Ενώ απαιτείται ελάχιστη ποσότητα ενέργειας για την εντύπωση της ευαίσθητης επιφάνειας, χρειάζεται **ποσότητα ενέργειας απείρως μεγαλύτερη** για την μετατροπή, μέσω της εμφάνισης, της λανθάνουσας εικόνας σε εικόνα ορατή».

Η μακροσκελής υπενθύμιση αυτής της αναφοράς μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε ευθύς αμέσως ότι αυτή η αναλογία μπορεί να μας χρησιμεύσει με διάφορους τρόπους. Θα την χρησιμοποιήσουμε όταν έρθει η ώρα.

«Ευαίσθητη επιφάνεια»: ο περαματάρης, απέκτησε λοιπόν μέσω της εμπειρίας της ανάλυσής του, μια «ευαισθησία» που επιτρέπει σε αυτού του είδους την θολερή κατάθεση εμπειρίας να εντυπωθεί, να γίνει ενεργή, να εκκινήσει μια αντίδραση, σε απάντηση στο «φως» που εκπέμπεται από εκείνον που κάνει το πέρασμα, και που η εμπειρία με το καρτέλ επιτρέπει να αναπτυχθεί, να απομονωθεί, να αποκαλυφθεί μετατρέποντας το λανθάνον σε σαφές, το θολό σε διαφανές. Αντίδραση «χημικής» καθίζησης στο «φως» εκείνου που κάνει το πέρασμα, δηλαδή όχι μια άμεση ενέργεια αιτίας/αποτελέσματος, αλλά ένα αποτέλεσμα δευτερογενές της ίδιας του της «παρουσίας», μια συνέπεια *ακαταμάχητη* («αρκεί ο περαματάρης να είναι περαματάρης») της διάκρισής του, του στυλ του, της επίπτωσης της *«ταυτότητας αποχωρισμού του»*.³⁰ Το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα υποθετικά ξυπνά στον περαματάρη μια πρόσβαση σε μια ξέφρενη ασυνείδητη γνώση (εκτός της αλυσίδας της γλώσσας), κάτι που είναι λίγο της τάξης εκείνης της διάστασης μιας νέας αγάπης για την οποία μιλά ο Λακάν από το Σεμινάριο 20 και μετά. Μπορεί και αυτός να είναι ο λόγος που οι περαματάρηδες που είναι ολίγον τι υπερόπτες ή αδιάφοροι, με το πρόσχημα της ουδετερότητας και της αμεροληψίας, δεν είναι ποτέ καλοδεχούμενοι από το καρτέλ.

Ο περαματάρης δεν είναι ποτέ υπερόπτης (μπλαζέ), είναι αντιδραστικός, και ενεργός, η επικαιρότητά του στο πέρασμα εκδηλώνεται μέσω της αξιοσημείωτης παρουσίας του, δηλαδή της ζωντανής παρουσίας του, «σαν ανοιχτή πληγή». Ένα από τα μειονεκτήματα της χρήσης της μεταφοράς της «ευαίσθητης επιφάνειας» είναι, λοιπόν, όπως το σημείωσε ο Πατρίκ Βαλός στις συζητήσεις μας, ότι καθιστά τον περαματάρη παθητικό στοιχείο, σχεδόν αδρανές. Αυτό βέβαια θα ίσχυε αν δεν στοιχηματίζαμε επί της ηθικής του θέσης, και όταν στα καρτέλ βλέπουμε καλά ποια είναι η σημασία για την μετάδοση της αγωνίας και της συστολής ή, αντιθέτως, του ενθουσιασμού, που συμβάλλουν στην λήψη της μαρτυρίας από το καρτέλ. Και βέβαια θα είχαν έτσι τα πράγματα αν δεν λαμβάναμε υπόψη το λογικό δυναμικό που προέρχεται από την προσωπική εμπειρία («αρκεί ο περαματάρης να είναι περαματάρης») που διευκολύνει την λογική παράθεση των διάφορων τομών της ανάλυσης εκείνου που κάνει το πέρασμα. Και πάλι θα ήταν έτσι τα πράγματα αν δεν λαμβάναμε υπόψη την προσωπική ρητορική, δηλαδή το ευ λέγειν που αποκτήθηκε από την ανάλυσή του που του επιτρέπει να βρει στην μαρτυρία εκείνου που κάνει το πέρασμα τις σωστές λέξεις ώστε να εκδηλωθεί ο Λόγος (ο αποφαντικός), στην δική του την μαρτυρία.

Η φωτο-γραφική μεταφορά, και κατά συνέπεια, η αναφορά στο φως, μπορεί επίσης να μπερδέψουν, δηλαδή να εννοηθεί μια μυστικοποίηση. Για ποιο φως πρόκειται; Πρόκειται περισσότερο για νέο άνεμο, είτε αεράκι είναι αυτός είτε σίφουνας, που ταρακουνά τις καλά οργανωμένες ή παραφορτωμένες σειρές των περαματάρηδων: ένας άνεμος που περνά από την ανοιχτή πόρτα μέσω της πράξης και που ορμά από την πλευρά του περαματάρη («εκείνον τον διάδρομο, αυτό το ράγισμα») όπως μέσα από μία ρωγμή. Το ενδιαφέρον της μεταφοράς του φωτός, εν τούτοις, είναι ότι περνά μέσα από τρύπες και σχισμές των οποίων δεν έχουμε ιδέα, και στην καλύτερη των περιπτώσεων, το γεγονός αυτό μας ξυπνά! «*There is a crack in everything, that's how the light gets in*» τραγουδά ο Leonard Cohen³¹ και, μπορεί έτσι να μας επιτρέπει να ξαναβρούμε την μεταφορά του φωτός.

Η ευαισθησία του περαματάρη μας φαίνεται λοιπόν σαν κάτι που είναι περισσότερο της τάξης των ραγισμάτων του, των αρμών του, σαν τσεκουριές που ο ίδιος φέρει και απ' όπου περνά η «διαρροή νοήματος». Η διαρροή αυτού που ξεφεύγει του νοήματος, η έκλαμψη, το ξεχείλισμα, το κάλεσμα για αέρα εκείνου που κάνει το πέρασμα, δηλαδή εκείνου που πήρε το ρίσκο να «σπάσει το φαίνεσθαι» της αλήθειας, εκείνου που την έβγαλε καθαρή.

³⁰ Κ. Σολέρ

³¹ Leonard Cohen, *Anthem* (στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.youtube.com/watch?v=e39UjEnqY8>).

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ (ΜΕΣΑ) ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ

Τι είναι αυτό λοιπόν που κάνει έναν περαματάρη; Τι είναι αυτό που ως Αναλυτές μέλη της Σχολής μάς κάνει να διακρίνουμε μια στιγμή στην ανάλυσή του σαν στιγμή περάσματος; Ποια είναι η εμπειρία αυτής της συγκεκριμένης στιγμής που προσδιορίζει την «ευαισθησία» του και μας κάνει να στοιχηματίζουμε ότι θα αφουγκραστεί καλά εκείνον που κάνει το πέρασμα, και ότι θα έχει την διορατικότητα να δει τα αποτελέσματα του περάσματος στην πράξη του;

Ο Φρόντ, στην ομιλία του σχετικά με την «Ανάλυση από μη γιατρούς», έχοντας εξαντλήσει κάθε λογικό επιχείρημα, υποστήριξε ήδη αυτήν την αδυναμία μετάδοσης της ψυχανάλυσης: οι εικονικοί του συνομιλητές/αντιρρησίες δεν μπορούσαν να ακούσουν όσα έλεγε, γιατί δεν είχαν οι ίδιοι κάνει την «εμπειρία» της ψυχανάλυσης.

Ο περαματάρης, αν βρίσκεται μέσα στο πέρασμα, οφείλει να έχει μια εμπειρία της ανάλυσης που να μην είναι απλά εκείνη του αναλυόμενου και της μεταβιβαστικής νεύρωσης.

Εκείνος που κάνει το πέρασμα καταθέτει μαρτυρία: μιλά, η ομιλία του αποδομεί, αποδεικνύει και επιδεικνύει: ο περαματάρης οφείλει να είναι σε θέση «να την ακούσει και να την κατανοήσει».³²

Οφείλει αρχικά να είναι καλός ακροατής της παρουσίας εκείνου που κάνει το πέρασμα. Της κατάκτησης της ανάλυσής του στις σημαντικότερες στιγμές της, των λύσεων ασυνέχειας που βρήκε, των διαφόρων διαστημάτων αγωνίας που προκάλεσε η συνάντηση με το πραγματικό, του ολοφάνερου χαρακτήρα της φαντασίωσης, και των τομών του αναλυτή που κόβουν ξεκάθαρα την λύση συνέχειας που είναι η μεταβίβαση. Όλα αυτά τα στοιχεία πρέπει να εντυπώνονται επαρκώς στην ευαίσθητη επιφάνειά του. Χρειάζεται ένας περαματάρης λογικός.³³ Δεν πρέπει, πράγματι, να μειώσει την υστερικοποίηση εκείνου που κάνει το πέρασμα σε μια απλή ιστοριούλα της ζωής του.

Ο W. Benjamin³⁴ διέκρινε δύο επίπεδα στην εμπειρία: *Erlebnis*, την εμπειρία που βιώθηκε, το σοκ του πραγματικού κορεσμένο από γεγονότα και αισθήσεις, και *Erfahrung*, την εμπειρία της διάσχισης αυτού που έχει βιωθεί. Ο λογικός περαματάρης οφείλει, κατά συνέπεια, να έχει μια ορισμένη εμπειρία της δικής του διάσχισης της αλήθειας, και όχι απλά να είναι υπό την επήρεια της εμπειρίας της μεταβίβασης που έζησε, ώστε να μπορεί να είναι ευαίσθητος στην υστορικοποίηση εκείνου που κάνει το πέρασμα και να την μεταδώσει. Αυτό που συλλαμβάνεται (*Begriff*) σωστά, εκφέρεται καθαρά.

Η υστορικοποίηση της ανάλυσης εκείνου που κάνει το πέρασμα κατά την διαδικασία του περάσματος, η επίδειξη των διαδρομών του γύρω από τον τρυπματισμό, βεβαιώνουν ότι διέσχισε το πεδίο της αλήθειας, το ότι δηλαδή βγήκε από το πεδίο του τρυπματισμού, σημαίνει ότι εκείνος που κάνει το πέρασμα «βρήκε τοίχο» στην απουσία νοήματος (*ab-sens*). Για να μπορέσει ο περαματάρης να ακούσει και να καταλάβει πρέπει να έχει ευαισθητοποιηθεί από την ανάλυσή του στην αδύνατη πρόσβαση στο πραγματικό, από τα ευρήματά του για να μπορέσει να τα βγάλει πέρα και, στη συνέχεια, από την αντιμετώπιση που είχε ως προς την αγωνία, την επανάληψη και το σύμπτωμα ως επιβεβαίωση: αυτή είναι η ηθική απόδειξη του περαματάρη.

Αυτό που αποτελεί απόδειξη του περαματάρη είναι η «υπόληψη» που έχει για το πραγματικό, η σχέση του με την γνώση (του πραγματικού ασυνειδήτου) και η δύναμη της πράξης (της εν δυνάμει πράξης) που απορρέει. Η απόδειξη του περαματάρη είναι η διαπίστωση της ύπαρξης, στην ανάλυσή του, μιας πόρτας που ανοιγοκλείνει εναλλάξ, σκίζοντας κάθε φορά λίγο περισσότερο την αλήθεια με την οποία συμμορφώνει την φαντασίωσή του. Η επανάληψη είναι εκείνη που σκίζει την αλήθεια, αν η πράξη του ψυχαναλυτή ξέρει πώς να την αδειάζει από το δράμα της και να την παράγει ως τρύπα στο υφάδι.

Το να βρίσκεις τοίχο στην απουσία νοήματος σημαίνει να βρίσκεις την θεμελιώδη αμφισημία του σημαίνοντος στην καρδιά των παρεξηγήσεων της νεύρωσης, γεγονός που επιφέρει και ποιητικές συνέπειες: γιατί, όπως συμβαίνει και στην ποίηση, το νόημα που βγαίνει (το αδιέξοδο νόημα) βγήκε από το μη γνωστό «εκτός νοήματος (*hors-sens*)». Πέρα από την επίδειξη αυτού, εκείνος που κάνει το πέρασμα «θα δείξει!»

³² Ζακ Λακάν, «Κατεύθυνση της θεραπείας», Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 1966, σελ. 616. «[...] Ό,τι ακούω είναι της τάξης του ακούω και κατανοώ [...]» (γαλλική έκδοση). Έκφραση που υπογραμμίστηκε και σχολιάστηκε από την Κ. Σολέρ στο μάθημά της του έτους 2007-2008 «Το ασυνείδητο, τι είναι αυτό;», κεφάλαιο 3. [Σ.τ.Μ.: στα γαλλικά η λέξη που μεταφράστηκε με το «ακούω και κατανοώ» είναι «*entendement*»].

³³ Αναφορά στον «λογικό αναλυόμενο» για τον οποίο έχει μιλήσει εδώ και καιρό η Κ. Σολέρ.

³⁴ W. Benjamin «Εμπειρία και φτώχεια», στα Έργα II [Ο Παραμυθός, σελ. 364] και Έργα III [σελ. 114], Παρίσι, εκδόσεις Folio Gallimard.

(αποφαναί) με την ομιλία του, με τον τρόπο εκφοράς και την αυξομείωση της φωνής του, τα αποτελέσματα της πράξης που του έλυσε την γλωσσολαλαλία που είναι όμηρος των λέξεων, που κρατιέται από το νόημα. Η εμπειρία της ανάλυσης του περαματάρη που βρίσκεται ακόμα «στην στιγμή του περάσματος» θα έπρεπε να του δώσει επαρκή ικανότητα ακρόασης και κατανόησης ώστε να επιδείξει ευαισθησία στο πέρασμα εκείνου που το κάνει. Με τον ίδιο τρόπο που το να ακούει κανείς μουσική «εκπαιδεύει» κάθε φορά και περισσότερο το αυτί και επιτρέπει την ξαφνική πρόσβαση σε εκείνο στο οποίο πριν ήμασταν κουφοί.

Ο περαματάρης πρέπει να έχει τουλάχιστον μισοδει (ή περισσότερο μισο-ακούσει) κάτι της τάξης των παγίδων του νοήματος, να έχει βρεθεί στο κατώφλι, στην ύφεση (βαθούλωμα) της απουσίας νοήματος, από καιρό σε καιρό (στιγμές περάσματος), στο κατώφλι όπου δεν υπάρχει πλέον τίποτε να ανα-καλύψεις παρά μόνο να παραβιάζεις πόρτες ήδη ανοιχτές.

Προτείνουμε λοιπόν τους περαματάρηδες για την διαδικασία του περάσματος όταν διακρίνουμε ότι έχουν, μέσω της εμπειρίας της ανάλυσης, αρκετή ευαισθησία, δηλαδή αρκετό «αυτί» για να μπορέσουν να ακούσουν και να κατανοήσουν κάτι από το πέρασμα εκείνου που το κάνει. Με άλλα λόγια, τους υποθέτουμε την ηθική εκείνου που μπορεί να ακούσει και να κατανοήσει την μη πρόσβαση στο πραγματικό, να αφουγκραστεί τις ποιητικές συνέπειες του τρυπματισμού, την λογική των «περασμάτων» που επιτρέπουν αυτήν την κατάληξη. Ό,τι δεν γίνεται καλά κατανοητό δεν θα αρθρωθεί καθαρά.

Ο χαρακτηρισμός του περαματάρη, στην εμπειρία του καρτέλ, εξαρτάται από την παρουσία του, δηλαδή από την φωνή που θα δώσει υπόσταση στην μαρτυρία του.

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΑΜΑΤΑΡΗ

Melancholia, το τελευταίο έργο του Lars von Trier μας έδωσε πρόσφατα την ευκαιρία να εξετάσουμε σε τι συνίσταται το αποτέλεσμα «της τάξης του περαματάρη», επιβεβαιώνοντας και εκθέτοντας ό,τι η εμπειρία του καρτέλ μάς είχε δείξει. Αυτό το έργο υπήρξε κλινικό γεγονός, εφόσον, στο διάστημα της ίδιας εβδομάδας, οι περισσότεροι αναλυόμενοι αφιέρωσαν κάποιο χρόνο της συνεδρίας τους για να πουν τί τους είχε αγγίξει. Όλοι είχαν δει το ίδιο έργο αλλά είχαν επηρεαστεί διαφορετικά από την οπτική, ακουστική και συμβολική εμπειρία του έργου, οι μαρτυρίες ήταν εντελώς διαφορετικές ακόμη και αντιφατικές. Εκτός του ότι το γεγονός αυτό προσέφερε πολύτιμες κλινικές ενδείξεις αναφορικά με το αφέκτ και στις ιδιαίτερες λύσεις που βρίσκει σε διαφορετικές στιγμές των αναλύσεων, παρείχε και ακριβείς ενδείξεις σχετικά με το τί είναι αυτό που μπορεί να χαρακτηρίσει μια μαρτυρία ως εκείνη που είναι «της τάξης του περαματάρη».

Η αλήθεια της μαρτυρίας

Ορισμένοι επιδίδονταν σε μια προσεκτική διήγηση του έργου αναβιώνοντας την συνέχεια μιας ιστορίας αληθοφανούς, όπου το νόημα έβγαινε από μια οιδιπόδεια μετάφραση με συνοχή. Άλλοι επικεντρώνονταν περισσότερο στην ασυνέχεια και σε λεπτομέρειες που τους είχαν «χτυπήσει», γιατί αν «*Η αλήθεια μπορεί και να μην πείσει, η γνώση αυτού περνά στην πράξη*».³⁵

Αν και, γενικότερα, οι περαματάρηδες της σχολής μας γνωρίζουν ότι το καρτέλ δεν περιμένει από εκείνους να έρθουν να καταθέσουν στο βήμα «την αλήθεια και μόνο την αλήθεια», συμβαίνει να μην «ξεκολλάνε» πολύ από την αλήθεια του οικογενειακού μυθιστορήματος, προσδίδοντας ένα είδος συνέχειας στις δοσοληψίες των υπαρξιακών γεγονότων, αναδομώντας μερικές φορές μέσα στις μαρτυρίες τους την συνοχή που μόνο η συνέπεια της φαντασίωσης μπορεί να δώσει σε μια ζωή, και αυτό παρά την έγνοια που επιδεικνύει εκείνος που κάνει το πέρασμα για να αποδομήσει αυτήν την συνοχή, όπως το καταγγέλλει καμιά φορά η μαρτυρία του δεύτερου περαματάρη.

Η αφηγηματικότητα

Η εμπειρία του έργου είχε αγγίξει τους θεατές είτε ως «*Erlebnis*» είτε ως «*Erfahrung*». Τα δύο αυτά είδη εμπειρίας αποτελούν συνέχεια, σύμφωνα με τον W. Benjamin, δύο τύπων αφηγηματικότητας της μαρτυρίας. Το σοκ από το βίωμα της εμπειρίας συμβάλλει σε έναν τύπο μαρτυρίας που συνδέει με το «μυθιστόρημα» ή με την «δημοσιογραφία», μαρτυρίες που βρίσκουμε στο καρτέλ σαν «ιστοριούλες» ή μυθιστόρημα-αλήθεια ή αναφορά καθαρά «πληροφοριακή». Το να σε έχει αγγίξει η εμπειρία – *Erfahrung*, επιτρέπει μια αφηγηματικότητα του τύπου «διήγηση» που συνδέουμε με την υστορικοποίηση της αλήθειας ως ψευδόμενη, δηλαδή μια απόσταση σε σχέση με την επική διάσταση μιας ανάλυσης, αλλά και μια διευκρίνιση των λογικών περασμάτων και μια εγγύτητα «ποιητική». «*Αντίθετα από την πληροφορία – εξηγεί ο Benjamin – η διήγηση δεν νοιάζεται να μεταδώσει την καθαρή υπόσταση του γεγονότος. Το ενσωματώνει*

³⁵ Ζακ Λακάν, «Ομιλία περί της διδασκαλίας [1970]», στα Άλλα Γραπτά, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 305 (γαλλική έκδοση).

στην ίδια τη ζωή εκείνου που την αφηγείται, για να την μεταδώσει, ως δική του εμπειρία, σε εκείνους που ακούν. Έτσι, ο παραμυθός αφήνει το ίχνος του, σαν το χέρι του κεραμοποίου στον άργιλο».³⁶

Η φωτογραφική πράξη

Ξαναβρίσκουμε την φωτογραφική μεταφορά, αυτή τη φορά όμως αποφεύγοντας να περιορίσουμε τον περαματάρη στην παθητικότητα που πιθανώς υπαινίσσεται η μεταφορά της «ευαίσθητης επιφάνειας». Υπάρχει, μέσα στη μαρτυρία, κάτι της τάξης της φωτογραφικής πράξης,³⁷ δηλαδή η αιχμαλωσία της στιγμής όπου το αναφερόμενο (référént) (οι ζωτικές στιγμές του έργου ή η πράξη εκείνου που κάνει το πέρασμα) αποτελεί σημάδι, παράγει αποτελέσματα και δικαιολογεί την ύπαρξη της μαρτυρίας.

Αυτό που σε μια φωτογραφία είναι μάρτυρας της πράξης του φωτογράφου είναι όταν εκείνος που την κοιτά μπορεί να διακρίνει κάτι σαν *punctum*, λέει ο Barthes, διαχωρίζοντάς το από το *studium*. Το *punctum* του οποίου το αναφερόμενο (référént) είναι ένα σημείο εκτός γραμμής, εκτός πεδίου του *studium*, βρίσκεται εκτός κώδικα, «είναι ένα συμπλήρωμα: είναι αυτό που προστίθεται στην φωτογραφία, και που όμως είναι ήδη εκεί»,³⁸ μια μικρή, αιχμηρή λεπτομέρεια που δεν φαίνεται απαραίτητα εκούσια, που φανερώνει μια ασυναρτησία με το υπόλοιπο της εικόνας. Στην μαρτυρία του περαματάρη, υπό την έννοια της φωτογραφικής πράξης, που συλλαμβάνεται σε μια στιγμή εκτός πεδίου, συχνά η λεπτομέρεια είναι εκείνη που επαληθεύει το πέρασμα: «Μια λεπτομέρεια συνεπαίρνει όλη μου την ανάγνωση. Είναι μια ζωηρή μετάλλαξη του ενδιαφέροντός μου, μια αστραποβολή. Με το σημάδι που άφησε ένα κάτι, η φωτογραφία δεν είναι πια μια τυχαία φωτογραφία».³⁹

Η αγάπη του αφηγητή

Ένας περαματάρης υπερόπτης, ουδέτερος, όπως και ένας περαματάρης υπερβολικά ενθουσιασμένος από το μήνυμα που μεταφέρει, δεν τιμά αυτό που αναμένουμε από την παρουσία του. «Δεν υπάρχει φιλία που αυτό το ασυνείδητο να το αντέχει» προειδοποιεί ο Λακάν στην Εισαγωγή, όντως, αλλά μήπως θα έπρεπε ο περαματάρης να είναι προικισμένος με την ικανότητα που ο Λακάν ονομάζει «μια νέα αγάπη», δηλαδή μια προσέγγιση του άλλου στο επίπεδο του πιο ριζικού «παράξενου» που τον διακατέχει, μια σχέση πλάγια με την «ακτογραμμή» της ασυνείδητης γνώσης του. Η «ευαίσθησία» του περαματάρη μπορεί να έχει να κάνει με μια κάποια «φιλία», με την έννοια μια καλής «κατανόησης» του πρωτόγνωρου, με την έννοια που ο Blanchot, αναφερόμενος στον Bataille, είπε «Η φιλία, αυτή η σχέση χωρίς εξάρτηση, περνά μέσα από την αναγνώριση του κοινού «παράξενου» ... οφείλουμε να τους καλωσορίζουμε μέσα από την σχέση με το άγνωστο όπως μας καλωσορίζουν και αυτοί μέσα από την απόστασή μας ... απόσταση απεριόριστη, πρωταρχικός αποχωρισμός βάσει του οποίου αυτό που χωρίζει γίνεται σχέση».⁴⁰

Η φωνή του περαματάρη

Υπάρχει μια διαφορά απόλυτη, μια «*ταυτότητα αποχωρισμού*»⁴¹ που πρέπει να περάσει: δεν είναι εφικτό αυτό χωρίς την φωνή του ενός, όπου, «η *αναπόφευκτη αμφισημία της ζωντανής λέξης*»⁴² μπορεί να αντιλήξει την ιδιαίτερη διαφορετικότητα του άλλου, εκείνου που κάνει το πέρασμα – ώστε «ο *ίδιος ο απόηχος του είναι*»⁴³, αυτή η πρωτόγνωρη επιθυμία, να εντυπώσει αρκετά το καρτέλ.

... συνεχίζεται

³⁶ W. Benjamin, "Περί ορισμένων θεμάτων μπωντελεριανών", στα Έργα III, Παρίσι, εκδόσεις Folio Gallimard, σελ. 335 (γαλλική έκδοση).

³⁷ P. Dubois, Η φωτογραφική πράξη, Παρίσι, εκδόσεις Nathan, 1990 (γαλλική έκδοση).

³⁸ R. Barthes, «Το φωτεινό δωμάτιο», στα Απομνημονεύματα, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, σελ. 833 (γαλλική έκδοση).

³⁹ R. Barthes, «Το φωτεινό δωμάτιο», στα Απομνημονεύματα, Παρίσι, εκδόσεις Seuil, σελ. 828 (γαλλική έκδοση).

⁴⁰ M. Blanchot, «Η φιλία», Παρίσι, εκδόσεις Gallimard, σελ. 328.

⁴¹ C. Soler

⁴² E. Lévinas, «Λόγια και Σιωπή και άλλες ανέκδοτες ομιλίες», Παρίσι, εκδόσεις Grasset, 2009, σελ. 70 (γαλλική έκδοση).

⁴³ E. Lévinas, «Λόγια και Σιωπή και άλλες ανέκδοτες ομιλίες», Παρίσι, εκδόσεις Grasset, 2009, σελ. 92 (γαλλική έκδοση).

Pascale LERAY (Γαλλία)

Ο ρόλος του περαματάρη (L'implication du passeur)

Όπως υποδηλώνει και ο τίτλος, θα θέσουμε ερωτήματα αναφορικά κυρίως με το τί εδραιώνει την θέση του περαματάρη, δηλαδή τί μπορεί να τον καταστήσει κατάλληλο να αφεθεί στο απροσδόκητο, στο καινούριο, στο πρωτόγνωρο, στοιχεία που βρίσκονται στην καρδιά της μαρτυρίας εκείνου που κάνει το πέρασμα, και να τα μεταδώσει έπειτα όλα αυτά στο καρτέλ. Αν η θέση αυτή απαιτεί το να είναι κανείς ευαίσθητος σε ό,τι συνιστά το πέρασμα, θα πρέπει να διευκρινίσουμε τι είναι αυτό, εφόσον ο περαματάρης εμπλέκεται στην διαδικασία από μια θέση διαφορετική από εκείνη του παθητικού και προσηλωμένου γραμματέα του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα.

Μια πρόσφατη εμπειρία σε ένα καρτέλ του περάσματος που μας επέτρεψε να ακούσουμε ορισμένα περάσματα βάσει πολύ διαφορετικών αναμεταδόσεων, ακόμα και αντίθετων μεταξύ τους, εκ μέρους πολλών περαματάρηδων, μας δίνει εδώ το υλικό ώστε να επικεντρωθούμε ξανά στην λειτουργία του περαματάρη.

Ο τρόπος με τον οποίο ο Λακάν συνέλαβε το πέρασμα μέσα στη Σχολή αποδίδει ευθύς εξαρχής στον περαματάρη μια θέση καθοριστική στην διαδικασία του περάσματος. Του αποδίδει την λειτουργία του μάρτυρα ως προς το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα, και τον επιφορτίζει με την συγκεκριμένη ευθύνη τού να μπορέσει να μεταφέρει το στοιχείο που στην μαρτυρία εκείνου που κάνει το πέρασμα σημαδεύει την θέση του πραγματικού που ανέτρεψε την σχέση του ως προς τη γνώση και ως προς την αλήθεια, και αυτό που οδηγείται να κάνει με αυτά, στην πράξη.

Η διαδικασία συμπεριλαμβάνει τον περαματάρη με έναν τρόπο μοναδικό δια του γεγονότος ότι τον παρεμβάλλει μεταξύ του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα και του καρτέλ του περάσματος, με την ιδιότητα εκείνου του άλλου που «όπως και εκείνος, είναι ακόμα αυτό το πέρασμα»(1). Ο περαματάρης, αφού επιλεγεί από τον αναλυτή του και κληρωθεί από το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα, είναι εκείνος ο αναλυόμενος του οποίου το κλινικό πέρασμα είναι, εκείνη τη χρονική στιγμή, ενεργό στα αποτελέσματα επιθυμίας του είναι (*désêtre: désir d'être*) που φτάνουν στον αναλυτή του, τη στιγμή δηλαδή που η ρωγή του υποκειμένου που υποτίθεται ότι γνωρίζει ανοίγει πάνω στην βεβαιότητα του πραγματικού μέσα στην γνώση του αναλυόμενου.

Βάσει αυτού του περάσματος που τον απασχολεί ακόμα ενεργά, ο περαματάρης που επιλέγεται είναι σε θέση να είναι δεκτικός σε ό,τι καθιστά την πράξη εκείνου που κάνει το πέρασμα, μέσα στο πέρασμα που ο τελευταίος διασχίζει και που τον κάνει να περάσει στην θέση του αναλυτή, και του οποίου ο περαματάρης αποσκοπεί να μεταδώσει τα καίρια σημεία.

Ο περαματάρης μπορεί να γίνει ο μάρτυρας εκείνος που θα μπορέσει να ακούσει το κομβικό σημείο του περάσματος, στο μέτρο που, κατά τρόπο ιδιαίτερο, και ο ίδιος έρχεται αντιμέτωπος με αυτό το σημείο μέσα στον λογικό χρόνο της αναλυτικής του πορείας που δεν έχει ακόμα τελειώσει.

Όπως ο Λακάν το διευκρινίζει στην «Σημείωση σχετικά με την επιλογή των περαματάρηδων»(2), η κατάλληλη στιγμή για να κάνεις έναν αναλυόμενο περαματάρη, επιλέγοντάς τον με κλήρωση, δεν ταυτίζεται ακριβώς με εκείνη του τέλους της ανάλυσης, εφόσον μάλιστα αυτό το τέλος, μας λέει, μπορεί να έχει παράξει μόνο έναν δημόσιο υπάλληλο του αναλυτικού λόγου. Ο οποίος όμως δεν είναι *ανάξιος του περάσματος*, προσθέτει, *όπου μπορεί να καταθέσει μαρτυρία σχετικά με τα πρώτα βήματά του στην λειτουργία (του αναλυτή)*. Όπου θα μπορούσε να προσπαθήσει να εξηγήσει τί είναι εκείνο που στηρίζει την απόφασή του να πάρει τη σκυτάλη αυτής της λειτουργίας του αναλυτή.

Αν, για τον Λακάν, το πέρασμα δεν στηρίζεται, με κανένα τρόπο, πάνω σε ένα μοντέλο που θα είχε να κάνει με το παραμικρό ιδεώδες, αφήνοντας τον καθένα υπεύθυνο να πάρει το ρίσκο της μαρτυρίας, όμως, σε καμία περίπτωση δεν αφήνει την θεωρητική προσέγγισή του μέσα στην ασάφεια και την απουσία αυστηρότητας.

Ακριβώς το αντίθετο συμβαίνει: επειδή το πέρασμα έχει να κάνει με την λειτουργία μιας επιθυμίας συγκεκριμένης, τα σημάδια της οποίας πρέπει να εξεταστούν για την γνησιότητά τους, ο Λακάν επιμένει ιδιαίτερα στην σημείωση αυτή, στον ζωτικής σημασίας ρόλο του περαματάρη εξετάζοντας τί είναι εκείνο που

τον καθιστά κατάλληλο για αυτό το καθήκον της αναμετάδοσης στο καρτέλ, της εμπειρίας του πραγματικού που διακυβεύεται στην γνώση εκείνου που κάνει το πέρασμα.

Για να είναι ο περαματάρης αποδέκτης εκείνου του στοιχείου που θα είναι αποφασιστικής σημασίας στο πέρασμα, θα πρέπει να δράσει μέσα του *μια άλλη διάσταση του λόγου* (dit-mension), διαφορετική από εκείνη που θα τον έκανε να λειτουργήσει σαν απλό αποδέκτη της αφήγησης του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα.

Αυτήν την άλλη διάσταση του λόγου, είναι που ο περαματάρης οφείλει να μπορεί να διακρίνει όταν εκδηλώνεται σε εκείνον που κάνει το πέρασμα, είναι «*εκείνη που ενέχει το να ξέρεις ότι η ανάλυση, του παραπόνου, χρησιμοποιεί μόνο την αλήθεια*». Πώς θα μπορούσε άλλωστε ο περαματάρης να βρεθεί σε αυτήν την θέση διορατικότητας ως προς την θέση της αλήθειας αν αυτή η διάσταση δεν είναι ενεργή σε αυτόν τον ίδιο; Και με ποιο σκοπό; Τίποτε άλλο από το να μπορέσει να αποδεσμεύσει το στοιχείο που στην μαρτυρία εκείνου που κάνει το πέρασμα είναι όντως στην *υπηρεσία μιας επιθυμίας της γνώσης*.

Είναι το μοναδικό πράγμα που τελικά έχει σημασία σε αυτή τη σημείωση και που απαιτεί, όπως ο Λακάν το είχε ήδη πει σε άλλη σημείωση, «*ο περαματάρης να μην απαξιωθεί με το να αφήσει το πράγμα σε μια αβεβαιότητα, ελλείψει αυτού, η περίπτωση μετατρέπεται σε ευγενική απόρριψη της υποψηφιότητάς του*»(3).

Ο Αναλυτής Μέλος της Σχολής ο οποίος εμπλέκεται επιλέγοντας έναν από τους αναλυόμενους του ως περαματάρη, οφείλει να μπορεί να το κάνει εντοπίζοντας στο πρόσωπό του εκείνη την υποκειμενική θέση που απορρέει από τα αποτελέσματα μιας στιγμής περάσματος, της στιγμής εκείνης που το υποκείμενο ανοίγεται σε εκείνη την *άλλη διάσταση του λόγου*, βάσει της οποίας η ιδιαίτερη αλήθεια που απελευθερώνεται στην ανάλυση δεν ταπώνει πια την πραγματική αιτία της επιθυμίας της γνώσης.

Αυτό δεν είναι εφικτό, παρά μόνο στο μέτρο που αυτός ο αναλυόμενος διασχίζει την εμπειρία ενός πραγματικού, στο οποίο το υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει δεν αποτελεί πια εμπόδιο. Αυτή η ρωγή που ανοίγεται για εκείνον, του δημιουργεί μια αναλλοίωτη απόκλιση σε σχέση με τη γνώση που λαμβάνεται από τον Άλλο και καθιστά τότε την πρόσβαση στη βεβαιότητα μιας γνώσης, μέσα στην ανάλυση, της γνώσης του ασυνειδήτου που δεν ανήκει σε κανένα υποκείμενο, που διαφοροποιείται από την αλήθεια του υποκειμένου, και βάσει της οποίας οφείλει να αναγνωρίσει εκείνο που κατά τρόπο ιδιαίτερο καθιστά την δική του φρίκη της γνώσης. Εκείνο που βρίσκεται σε στάδιο ριζικής αλλαγής στην επιθυμία του και που του επιτρέπει να έρθει αντιμέτωπος με την φρίκη της γνώσης που του είναι ιδιαίτερη, ώστε να εντοπίσει την αιτία της.

Από μια τέτοια στιγμή ζωτικής σημασίας στην ανάλυση μπορεί ο αναλυτής να θεωρήσει ευπρόσδεκτη την επιλογή του συγκεκριμένου αναλυόμενου στην λειτουργία του περαματάρη, ο οποίος θα είναι σε θέση να δώσει από τον εαυτό του σε αυτό το καθήκον, χωρίς να περιορίζεται μόνο στη περισυλλογή των αποτελεσμάτων της αλήθειας της μαρτυρίας του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα. Ο περαματάρης, ευρισκόμενος μέσα στο αποτέλεσμα του υποκειμενικού του διχασμού όπου το πέρασμά του τον φέρνει, μπορεί να είναι δεκτικός στην απόκλιση που επέρχεται μεταξύ αποτελεσμάτων αλήθειας και γνώσης που αφορούν την επιθυμία γνώσης που κινητοποιεί το πέρασμα.

Θα μπορούσε τότε να επιδείξει ευαισθησία στο γεγονός ότι το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα καταθέτει μαρτυρία δια της πράξης αυτής της επιθυμίας που τον κάνει να παράγει κάτι το καινούριο.

Μπορεί να είναι επίσης σε θέση να εντοπίσει την περίπτωση κατά την οποία η αλήθεια εκείνου που κάνει το πέρασμα «*κάνει μπλόκο*» στο πραγματικό της γνώσης και εμποδίζει αυτό που μέσα στο πέρασμα θα μπορούσε να οδηγήσει στο τέλος και στην πράξη.

Και, τέλος, υπάρχουν επίσης οι περιπτώσεις όπου ο περαματάρης θα μπορούσε να ακούσει και να μεταδώσει στο καρτέλ αυτό που ο Λακάν προτείνει υποθετικά στο τέλος της σημείωσής του: ότι δηλαδή σε ένα υποκείμενο που κάνει το πέρασμα «*η υποψία αναδύεται ότι η αλήθεια του, η δική του, δεν έχει προσέλθει στο βήμα*». Το να γίνει αντιληπτό σε ένα υποκείμενο που κάνει το πέρασμα ότι η πιο ιδιαίτερη αλήθεια του μέσα στην ανάλυση δεν έχει μετατραπεί στον τόπο εκείνο μιας γνώσης που την αλήθεια την διαγράφει, είναι το γεγονός που μπορεί να του επιτρέψει να το καταφέρει το πέρασμα.

Η αλήθεια που προσέρχεται στο βήμα, μέσα στο πέρασμα, δεν είναι η αλήθεια η ισχνή, εκείνη των μισόλογων, της δομής. Η ιδιαίτερη αλήθεια που προσέρχεται στο βήμα (στη μπάρα)⁴⁴ του Υποκειμένου του διαγραμμένου μεγάλου Άλλου είναι εκείνη που μπορεί να χρησιμεύσει ώστε να δημιουργηθεί χώρος για μία γνώση που να αγγίζει το πραγματικό, φορέας του σημαδιού της ιδιαιτερότητάς του.

⁴⁴ Σ.τ.Μ.: Για περισσότερες εξηγήσεις σχετικά με το βήμα του δικαστηρίου και την σχέση του με τη μπάρα (διαγραφής) ανατρέξτε στο άρθρο του Marc Strauss.

Σε καθένα από τα περάσματα που θα του αναλογίσει να ακούσει, ο περαματάρης θα έχει να κάνει με εκείνο που, μέσα στη γνώση εκείνου που κάνει το πέρασμα, *αναπτύχθηκε στην ίδια τη γνώση*, φέρει το σημάδι της πρόσβασής του στο πραγματικό, κομματάκι γνώσης που, μέσα από την διαφορά του, δεν μπορεί να είναι το ίδιο με άλλες γνώσεις, αρχής γενομένης από εκείνη του ίδιου του περαματάρη.

Ο περαματάρης οφείλει να μπορεί να μεταφέρει, να «περάσει» στο καρτέλ το διάστημα απόκλισης που δημιουργεί αυτό το κομματάκι γνώσης όπως επινοείται μέσα στο πέρασμα και όπως φωτίζει, ταυτόχρονα, τον τρόπο με τον οποίο δημιουργείται, γεγονός που το καθιστά λεχθέν στην καρδιά αυτού που η μαρτυρία προσπαθεί να μεταφέρει.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- (1) Ζακ Λακάν, «Πρόταση σχετικά με τον ψυχαναλυτή της Σχολής», στα Άλλα Γραπτά, σελ. 255 (της γαλλικής έκδοσης).
- (2) Ζακ Λακάν, «Σημείωση σχετικά με την επιλογή των περαματάρηδων», ανέκδοτο.
- (3) Ζακ Λακάν, «Ιταλική Σημείωση», στα Άλλα Γραπτά, σελ. 309 (της γαλλικής έκδοσης).

Marc STRAUSS (Γαλλία)

Η αλήθεια να προσέλθει στο βήμα! (La vérité à la barre!)

Ας ξεκινήσουμε από μια εμπειρία ιδιαίτερη, που επαναλαμβάνεται σε πολλά περάσματα, σε σημείο που να γίνεται διασκεδαστική, ακόμα και διδακτική:

- Από τη μια πλευρά, μια ριζικά διαφορετική παρουσίαση της μαρτυρίας του ίδιου υποκειμένου που κάνει το πέρασμα, από τον κάθε περαματάρη. Διαφορετική στη μορφή της, ο ένας τονίζει περισσότερο την χαώδη διάσταση της μαρτυρίας, ενώ ο άλλος την λογική της συνοχή. Διαφορετικό αφέκτ του κάθε περαματάρη, ο ένας καταβεβλημένος, ο άλλος ενθουσιώδης. Τέλος, μέσω της αξιολόγησής τους επί της ακρίβειας της πεποιθήσεως εκείνου που έκανε το πέρασμα, ο ένας χαμένος, ο άλλος πεπεισμένος.

- Από την άλλη πλευρά, βάσει καθενός εξ'αυτών των τόσο διαφορετικών μαρτυριών, μια απόφαση όμοια και ομόφωνη από τα μέλη του καρτέλ.

Η πρώτη κίνηση θα ήταν να συμπεράνουμε ότι «καλός» περαματάρης δεν υπάρχει, ότι ο καθένας, χάρη στην δύναμη της διαδικασίας της μαρτυρίας, μεταδίδει ό,τι πρέπει να μεταδώσει, ανεξάρτητα από τον τρόπο σύλληψης και μετάδοσης του λόγου εκείνου που κάνει το πέρασμα. Κατά συνέπεια, θα μιλούσαμε για κάτι που λειτουργεί πέρα από τις ατομικές διαφορές και που μεταδίδεται με τον ίδιο τρόπο, με τον περαματάρη να λειτουργεί βασικά σαν «ευαίσθητη επιφάνεια».

Σε αυτήν την περίπτωση, ποιο είναι αυτό το κάτι που ο περαματάρης μεταδίδει «εν αγνοία της εκούσιας βούλησής του»; Η απάντηση που πιθανώς επιβάλλεται μπορεί να είναι ο ενθουσιασμός, εφόσον αυτήν την απάντηση πρότεινε ο Λακάν στην Επιστολή του προς τους Ιταλούς για να ξεχωρίσει τον αναλυόμενο που θα οριστεί Αναλυτής της Σχολής από τον δημόσιο υπάλληλο του αναλυτικού λόγου. Αλλά είναι γνωστό ότι, εκτός του ότι υπάρχουν διάφοροι τρόποι μέσω των οποίων εκδηλώνεται ο ενθουσιασμός στα υποκείμενα, είναι πολύ δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς τον ενθουσιασμό από τις άλλες μορφές αγαλλίασης. Και ειδικότερα, την αγαλλίαση που συνοδεύει το αίσθημα μιας προφανούς βεβαιότητας που επιβάλλεται, είτε στον μανιακό είτε, συνηθέστερα, στο υποκείμενο *infans* που αναγνωρίζει τον εαυτό του στην εικόνα που του στέλνει ο καθρέφτης, και αργότερα στο ίδιο υποκείμενο μέσα από τους ναρκισσιστικούς «θριάμβους» του. Υπάρχει ένας ενθουσιασμός του να πιστεύει κανείς ότι βρήκε την αλήθεια, και το γεγονός ότι την λέει, διπλασιάζει αυτόν τον ενθουσιασμό όπως επίσης υπάρχει μια ευχαρίστηση όχι μόνο στο να δημιουργείς αλλά και στο να διηγείσαι ένα ευφυολόγημα.

Το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα φέρνει την αλήθεια του με την μαρτυρία του, αλλά είτε το ξέρει είτε όχι, δεν υπάρχει μόνο η αλήθεια του, υπάρχει και η θέση του ως προς αυτή την αλήθεια. Μπορεί να μπερδεύει τον εαυτό του με αυτήν, μπορεί όμως και να πάρει τις αποστάσεις του, ακόμα και να αποκολληθεί από αυτήν. Είναι η θέση που καταλαμβάνει εκείνος που κάνει το πέρασμα ως προς ό,τι του φανερώθηκε από την αλήθεια του που παρήγαγε στην ανάλυση και που θα παράγει ένα αποτέλεσμα στην θέση του περαματάρη. Τώρα, αν ο περαματάρης την συμμεριστεί ή την απορρίψει, αν εκφράσει αβεβαιότητα ως προς την ορθότητά της, αυτό που εκείνος καθιστά κατανοητό είναι την θέση που έχει η ίδια η αλήθεια για εκείνον που κάνει το πέρασμα, πέρα από τα λεγόμενα αλήθειας αυτού του τελευταίου που ο περαματάρης μεταφέρει.

Οφείλει ο περαματάρης να γνωρίζει την θέση που κατέχει η αλήθεια στην ψυχανάλυση για να μπορέσει να σημαδευτεί από την θέση που έχει η αλήθεια για εκείνον που κάνει το πέρασμα και να την μεταδώσει, αφού δεν την κρίνει; Η έκφραση «ευαίσθητη επιφάνεια» αφήνει να εννοηθεί ότι όσα λιγότερα γνωρίζει, τόσο λιγότερο θα αντισταθεί στο να εντυπωθεί, με την έννοια της τυπογραφίας. Απομένει επίσης να πούμε ότι, μετά από πολλές και έγκριτες έρευνες, αποδεικνύεται ότι η έκφραση αυτή δεν ανήκει στον Λακάν. Η επιτυχία της καθώς και το γεγονός ότι όλοι του την αποδίδουν χωρίς επιβεβαίωση, τόσο πολύ τους φαίνεται προφανές, εξηγείται λιγότερο από την οικεία προέλευσή της παρά από το ότι κουβαλά μεγάλος μέρος της διάστασης αθωότητας που προαναφέρεται.

Αυτή η βεβαιότητα βασίζεται όμως πάνω σε μια προκατάληψη, εκείνης σύμφωνα με την οποία όσα λιγότερα γνωρίζει κανείς τόσο πιο δεκτικός γίνεται, τόσο περισσότερα μπορεί να μάθει, ενώ η ψυχανάλυση μας μαθαίνει ότι όσο λιγότερα νομίζουμε πως γνωρίζουμε, τόσο περισσότερα τελικά γνωρίζουμε. Ακόμα και αν αυτό γίνεται σε επίπεδο ασυνείδητο, είναι αρκετό ώστε να συνεχίζουμε να κωφεύουμε σε ό,τι δεν γνωρίζουμε. Όπως ο Φρόυντ είπε ότι χρειάζεται υψηλό επίπεδο πολιτισμού για να πιστέψει κανείς στην τύχη, εμείς μπορούμε να πούμε με τον Λακάν ότι χρειάζεται υψηλό επίπεδο ανάλυσης για να εντυπωσιαστεί κανείς από τη γνώση, από την θέση ενός υποκειμένου ως προς την αλήθεια.

Με την παρατήρηση αυτή, μόλις αντιτεθήκαμε στην αρχική μας υπόθεση σύμφωνα με την οποία μόνο καλοί περαματάρηδες υπάρχουν, ότι η δύναμη της διαδικασίας αρκεί για να τους κάνει να ανταπεξέλθουν στα καθήκοντά τους ως ευαίσθητη επιφάνεια, αν, εκ δομής, δεν είναι πολύ κουτοί. Ποια είναι τότε η προϋπόθεση της ανάδειξής τους; Αυτό το ερώτημα, ο Λακάν το επεξεργάζεται στο κείμενό του «Σημείωση περί της επιλογής των περαματάρηδων».

Στο κείμενο αυτό βασίζεται και η παρομοίωση που κάνουμε της γνώσης με την θέση ενός υποκειμένου ως προς την αλήθεια, εφόσον αυτό το λέει ξεκάθαρα. Πρέπει, λέει, η αλήθεια να «έχει προσέλθει στο βήμα».

Η αλήθεια να προσέλθει στο βήμα!

Η έκφραση αυτή, που θα μπορούσε να ηχήσει σαν εντολή επί της οποίας λειτουργεί κάθε δικαστήριο, δείχνει τον τύπο γνώσης που χρειάζεται να έχει ο περαματάρης για να μπορέσει να ορισθεί για αυτό το καθήκον. Αποτελεί πάντως προαπαιτούμενο για τον Λακάν σε αυτό το σύντομο, πυκνό και κυρίως, παράδοξο κείμενο.

Παράδοξο γιατί μας λέει ευθύς εξ αρχής ότι αν «το τέλος της ανάλυσης μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την παραγωγή ενός δημόσιου υπαλλήλου του ψυχαναλυτικού λόγου και μόνο», αυτός ο τελευταίος δεν είναι και ανάξιος του περάσματος. Προσθέτει, εντούτοις, ότι για να συλλέξει κανείς την μαρτυρία ενός άλλου, για να είναι ένας περαματάρης στο ύψος του καθήκοντος που του ανατέθηκε, χρειάζονται περισσότερα πράγματα, χρειάζεται μια «άλλη διάσταση του λόγου». ⁴⁵ Έτσι, εξ αρχής τίθεται η αρχή ότι περισσότερα απαιτούνται από τον περαματάρη παρά από εκείνον που κάνει το πέρασμα.

Ο Λακάν διευκρινίζει σε τι συνίσταται αυτή η άλλη διάσταση του λόγου, αυτό που ο περαματάρης οφείλει να γνωρίζει: «... ότι η ανάλυση, του παραπόνου, χρησιμοποιεί μόνο την αλήθεια».

Το κείμενο μας λέει ότι ο δημόσιος υπάλληλος, όπως ο περαματάρης, μπορεί να έχουν καταληφθεί και οι δυο τους από την επιθυμία της γνώσης, αλλά ότι μπορεί κανείς «να ασκεί την λειτουργία του χωρίς να αναγνωρίζει τι είναι αυτό που τον έφερε εκεί», και ορίστε αμέσως αμέσως ο ορισμός της περίπτωσης του δημοσίου υπαλλήλου. Και μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι «το να αναγνωρίσεις αυτό που σε φέρνει εκεί» απαντά στην γνώση που ορίζει τον περαματάρη, ότι δηλαδή η ανάλυση, του παραπόνου κτλ.

Αλλά πώς η ανάλυση μπορεί να οδηγήσει σε αυτές τις δύο εκδοχές του τέλους που είναι τόσο διαφορετικές μεταξύ τους, που και οι δύο όμως επικυρώνονται ως τέλος, εκείνο του δημοσίου υπαλλήλου και του άλλου; Και τι είναι αυτό που διαφοροποιεί, στην ψυχανάλυση, ακόμα και μέχρι την πρακτική, πιθανότατα, μια επιθυμία γνώσης της οποίας το υποκείμενο αναγνωρίζει τί το έφερε εκεί και μια επιθυμία γνώσης όπου το υποκείμενο δεν αναγνωρίζει την αιτία;

Για να διευκρινιστεί τί είναι εκείνο που διαφοροποιεί τις δύο θέσεις, πρέπει να εξετάσουμε τί σημαίνει η πρόταση «του παραπόνου, χρησιμοποιεί μόνο την αλήθεια».

Ας υπογραμμίσουμε αρχικά την διάσταση μείωσης, ακόμα και υποτίμησης του «χρησιμοποιεί μόνο», διατύπωση που είχε ήδη χρησιμοποιήσει πιο πριν στο κείμενο: «...μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την παραγωγή ενός δημοσίου υπαλλήλου και μόνο». Κυρίως όμως, με το να μειώνει κανείς την αλήθεια στο επίπεδο ενός απλού μέσου, υποθέτει ένα διαφορετικό τέλος, πέρα από αυτήν την μόνη αλήθεια. Πράγματι, δεν λέει ότι η ανάλυση του παραπόνου δίνει, και ακόμα λιγότερο, φανερώνει την αλήθεια του παραπόνου. Τότε, τι είναι αυτό στο οποίο στοχεύει η ψυχανάλυση, να επιτεθεί στο παράπονο, αν το μόνο που κάνει είναι να χρησιμοποιεί την αλήθεια του; Και ποια είναι η αξία του παραπόνου, αν αυτή δεν είναι μόνο η αλήθεια του;

Είναι γεγονός: υπάρχει όντως μια αλήθεια του παραπόνου. Από αυτήν προερχόμαστε και μας θεμελιώνει στον λόγο μας, μας καθιστά όμοιους με όλα τα ομιλ-όντα: κάθε παράπονο λέει μια μη ικανοποίηση. Μη ικανοποίηση που είναι το πρώτο συστατικό του ψυχισμού όπως το υπενθυμίζει ο Λακάν αναφερόμενος στον Φρόυντ. Μια μη ικανοποίηση που λαμβάνει και στους δυο τους την γενική ονομασία του ευνουχισμού. Αν, κατά συνέπεια, η ανάλυση το μόνο που κάνει είναι να χρησιμοποιεί τον ευνουχισμό, ποιο είναι, και πάλι, το τέλος; Τί της χρησιμεύει η χρήση του ευνουχισμού, αν αυτός δεν αποτελεί σκοπό αλλά μόνο μέσο;

Η συνέχεια του κειμένου είναι διαφωτιστική: μπορεί να συμβεί στον δημόσιο υπάλληλο, που δεν αναγνωρίζει τι είναι εκείνο που τον φέρνει στην επιθυμία της γνώσης, μέσα στο πέρασμα, να «του γεννηθούν υποψίες ότι η αλήθεια του, μέσα στην ανάλυση, στην δική του την ανάλυση, μπορεί και να μην προσήλθε στο βήμα». Βλέπουμε εδώ την επιμονή να διπλασιάζεται από μια διάσταση του λόγου που δεν

⁴⁵ Σ.τ.Μ: στα γαλλικά «dit-mension»

έχει τίποτε το γενικό και το οικουμενικό, αλλά που τονίζει, αντιθέτως, την ιδιαιτερότητα: την δική του την αλήθεια, η ανάλυση, η δική του. Η ψυχανάλυση, κατά συνέπεια, το μόνο που κάνει είναι να χρησιμοποιεί την αλήθεια του παραπόνου του ενουχισμού, που έχει τη σιγουριά της οικουμενικότητας, ώστε να κάνει την αλήθεια την ιδιαίτερη, να προσέλθει στο βήμα. Το κείμενο αντιτάσσει, από την μια πλευρά την οικουμενική αλήθεια του ενουχισμού, η οποία τίθεται ως επαρκής για τον δημόσιο υπάλληλο ώστε να γνωρίζει πώς να κάνει τους «διοικούμενους από το σημαίνον» που είναι τα ομιλ-όντα, να λειτουργούν, και από την άλλη, την αλήθεια την ιδιαίτερη.

Η έκφραση «που προσήλθε στο βήμα»⁴⁶ μας επιτρέπει μια διπλή ανάγνωση που μπορεί να φωτίσει την διαφορά. Πράγματι, μπορούμε να την καταλάβουμε σαν την αλήθεια που έχει θρονιαστεί στο βήμα και η οποία, για εκείνον που κάνει το πέρασμα, αποτελεί τεκμήριο, αναφορά, επιβάλλεται, εφόσον παρουσιάζεται ως γνώση που απορρέει από την ανάλυσή του, που παράγεται κατά το χρονικό διάστημα της επιθυμίας της γνώσης. Όμως - και η μία περίπτωση δεν αποκλείει την άλλη - μπορούμε επίσης να εκλάβουμε την αλήθεια που προσέρχεται στο βήμα σαν την αγελάδα στον ταύρο (*la vache au taureau*), τονίζοντας περισσότερο τη θέση του καθενός αντίστοιχα, από πάνω – από κάτω, παρά το νόημα της ατιμίας (*vacherie*) που εκεί βρίσκει η αλήθεια. Κατ' αυτόν τον τρόπο, προσερχόμενη στο βήμα, κάτω από την μπάρα, η αλήθεια παίρνει τη μπάρα, που πρέπει να γίνει κατανοητό με την χυδαιότητα που αφήνει να εννοηθεί η προηγούμενη έκφρασή μας, για να μην πούμε, όπως αυτό μπορεί να έχει γίνει και με την μεταβίβαση, ότι η μπάρα, την αλήθεια, την «άδειασε».

Τι απομένει λοιπόν στον περαματάρη από τη γνώση η οποία, με την δουλειά της αναλυόμενης επιθυμίας του, παρήχθη σαν αλήθεια στην ανάλυσή του; Μια γνώση ξεχωρίζει από την αλήθεια, γιατί αν η αλήθεια είναι διαγραμμαμένη (από τη μπάρα), η επιθυμία που την έκανε είναι υπαρκτή, πραγματικά, εφόσον στήριξε όλη την διαδικασία της ανάλυσης. Ποια είναι, από πού έρχεται αυτή η επιθυμία; Γνωρίζουμε τουλάχιστον από πού πηγάζει, από το παράπονο δηλαδή, από το γεγονός ότι υπήρξε μη ικανοποίηση που αναγνωρίστηκε από το υποκείμενο και που απευθύνεται σε έναν άλλο. Και στην προκειμένη απευθύνεται σε έναν άλλο που ο παραπονούμενος που γίνεται ενάγων, αναγνωρίζει ως ικανό να τον ακούσει, δηλαδή έναν αναλυτή. Αυτή η πηγή της επιθυμίας της αναλυόμενης γνώσης είναι και η αιτία της: πράγματι, το παράπονο εκφράζεται, λέγεται, θέλει να ειπωθεί και να αναγνωριστεί, πριν ακόμα κριθεί επί της ισχύος του, πριν ακόμα κυρωθεί. Το παράπονο θέλει να ειπωθεί, θέλει να γίνει γνωστό, να γίνει γνώση της αλήθειας, σε σχέση με τον Άλλο. Αλλά αν η ίδια η αλήθεια φτάσει να προσέλθει στο βήμα (στην μπάρα) δεν μπορεί να τοποθετηθεί κάτω από την μπάρα, να ομολογήσει την έλλειψη εγγυήσεων που ενέχει. Κατ' αυτόν τον τρόπο, από την μη ικανοποίηση απομονώνεται η διάσταση του αινίγματος, αινίγματος του τι έχει κάνει στο υποκείμενο, της θέσης που εκείνο πήρε και στήριξε στην θέση της, του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίο την μεταχειρίστηκε. Ένα αίνιγμα που καμία αλήθεια που θα παρουσιαζόταν ως γνώση δεν μπορεί να επιλύσει, ούτε καν να αποφασίσει επ' αυτού. Ένα αίνιγμα πολύτιμο, αφού αποτελεί την πηγή εκείνου που ο καθένας έχει μοναδικό, που τον ξεχωρίζει από όλους τους άλλους.

Η μη ικανοποίηση, σίγουρα, δεν είναι και τίποτα. Δεν αποτελεί όμως παρά μόνο το φορέα πραγμάτωσης (δημιουργίας) του καθενός, μέσω των απαντήσεών του που, αν η αλήθεια προσέλθει στο βήμα (στη μπάρα), από την αλήθεια δεν θα έχουν παρά μόνο τη λειτουργία. Και το αίνιγμα, το οποίο εκφράζεται με τη μορφή του παραπόνου και που έβαλε το υποκείμενο να δουλέψει στην υπηρεσία του Άλλου, εκείνου που υποτίθεται ότι γνωρίζει, ξαναπαίρνει όλη την αινιγματική του αξία όταν οι απαντήσεις που του σφύριξε ο Άλλος δεν το καλύπτουν πια με τους εξαναγκασμούς τους.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν πρόκειται πια για απαντήσεις που του σφυρίζει ο Άλλος, αλλά ότι το υποκείμενο το ίδιο «σφυρίχτηκε» τελικά;⁴⁷ Σφυρίχτηκε όχι τόσο με την έννοια ότι το μετατόπισαν, το έβγαλαν από τη θέση του, όσο με την έννοια του σαστίσματος, της βαθιάς κατάπληξης. Ήδη σηκώνεται ένας αέρας που μπορεί να το ενθουσιάσει, φτάνει στο υποκείμενο να αρέσει, να του αρέσει ό,τι αποκαλύπτεται από αυτό που λειτουργεί.

Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε, καθώς φαίνεται, να διαβάσουμε όλη την αρχή του Σεμιναρίου «Ακόμη», όπου ο Λακάν αντιτάσσει όχι τον δημόσιο υπάλληλο και τον περαματάρη (είναι όμως τόσο διαφορετικά;), αλλά το «δεν θέλω να ξέρω τίποτα» το δικό του με εκείνο των ακροατών του. Αν το «δεν θέλω να ξέρω τίποτα» των ακροατών του τον σπρώχνει στην αναζήτηση της αλήθειας, που επιστρέφει πάντοτε

⁴⁶ Σ.τ.Μ.: στα γαλλικά το βήμα του δικαστηρίου λέγεται «barre» (βλέπε τον τίτλο) όπως και η μπάρα (η κάθετος) διαγραφής.

⁴⁷ Σ.τ.Μ.: Σφυρίχτηκε με την έννοια του σφυρίχτηκε φάουλ, ας πούμε. Στα γαλλικά η λέξη που χρησιμοποιείται είναι «souffler» γιατί στα γαλλικά δεν σφυρίζουν την απάντηση, την φυσάνε. Ο συγγραφέας παρομοιάζει αυτό το «φύσημα» της απάντησης, με το υποκείμενο που είναι σαν να το έχουν φυσήσει, με αποτέλεσμα να έχει μείνει κατάπληκτο.

στην ύστατη αλήθεια, εκείνη που πάει πάνω από την μπάρα για να καλύψει το κενό της, το «δεν θέλω να ξέρω τίποτα» του Λακάν είναι ένα «Δεν θέλω να ξέρω τίποτα για την αλήθεια που παρουσιάζεται σαν γνώση». Πράγμα που δεν σημαίνει ότι δεν θέλει να ξέρει τίποτα, όπως το μέγεθος της διδασκαλίας του αποδεικνύει άλλωστε. Αυτό που τον ενδιέφερε ήταν περισσότερο πώς λειτουργούσε (το πράγμα) παρά να λειτουργεί, και πόσο μάλλον όταν έτσι λειτουργούσε καλύτερα – η ικανοποίηση που έβρισκε, και που δεν αποκλείει τον κόπο που χρειαζόταν, το διευκρίνισε, άξιζε την ικανοποίηση του να βλέπεις τα πράγματα να λειτουργούν χωρίς να ξέρεις γιατί. Για να το πούμε απλά, δεν ήθελε να αρκείται σε λέξεις, ήθελε να αγγίξει το πραγματικό.

Ο παραλληλισμός μεταξύ των δύο «Δεν θέλω να ξέρω τίποτα» του Σεμιναρίου «Ακόμη» και οι θέσεις του δημοσίου υπαλλήλου και του περαματάρη στην διαδικασία που περιγράφεται στην σημείωση για τον περαματάρη μπορεί, το είδαμε, να στηριχθεί σε σχέση με ό,τι προσέρχεται στο βήμα. Ο δημόσιος υπάλληλος είναι εκείνος που βρήκε την αλήθεια και την κάνει να λειτουργεί, πάνω στην μπάρα, ακόμα κι αν αυτή η αλήθεια ονομάζεται ευνουχισμός. Ο περαματάρης, όπως ο Λακάν από την θέση του αναλυόμενου στα σεμινάρια του, κινητοποιείται από ό,τι του σφυρίζει ο λόγος (discours) του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα, ό,τι από την γνώση δεν ενδύεται την αλήθεια, ευνουχισμός πραγματικός τού είναι χωρίς λέξεις, αλλά σε πράξη.

Παρ' όλα αυτά, από την σχέση του με το αίνιγμα της γνώσης ο Λακάν ήταν κινητοποιημένος συνειδητά, το ήξερε, μπορούσε να το πει και να το επεξεργαστεί. Πρέπει να συμβαίνει το ίδιο και με τον περαματάρη;

Δεν θα σταθούμε στο σφάλμα σύμφωνα με το οποίο θα έπρεπε να ονομάζεται περαματάρης όποιου η προδιάθεση θα του απαγόρευε να αφεθεί στο «σφυρίγμα», ο «κουτός» περαματάρης που προαναφέραμε. Και για έναν περαματάρη που θα ήταν «σφυριχτός», αν, παρ' όλη αυτήν την προδιάθεση, και πάλι δεν υπήρξε, αυτό δεν αποδεικνύει ότι εκείνος που κάνει το πέρασμα δεν είχε αυτή την ιδιότητα. Μπορεί ο ένας να μην έκανε για τον άλλο στον τρόπο που ο καθένας τους έφερε την αλήθεια του στο βήμα. Αλλά στην περίπτωση όπου ο περαματάρης λέει ότι «σφυρίχτηκε» από τον αντίκτυπο όσων σφυρίξε εκείνος που έκανε το πέρασμα, και από'κει το σφυρίζει και στο καρτέλ, ποιας τάξης είναι αυτή η αναμετάδοση; Πρόκειται για γνώση που μπορεί να αρθρωθεί και να ειπωθεί, ή για κάτι που μεταδίδεται με πράξη;

Η τελευταία πρόταση του κειμένου: «χρειάζεται ένας περαματάρης που αυτό θα το ακούσει» αφήνει να εννοηθεί ότι ο περαματάρης ξέρει τι κάνει, ότι δεν είναι ευαίσθητη επιφάνεια, παθητική και αθώα.

Αυτή η άποψη έχει όμως και ένα κάποιο μειονέκτημα: σύμφωνα με αυτή την προοπτική, ο περαματάρης υποτίθεται ότι γνωρίζει τα ίδια αν όχι και περισσότερα από εκείνον που κάνει το πέρασμα. Υποτίθεται ότι έχει γνώση, το έχουμε πει επανειλημμένα, ότι η ανάλυση το μόνο που χρησιμοποιεί από το παράπονο είναι η αλήθεια, γνώση που υποτίθεται ότι δεν έχει ο «δημόσιος υπάλληλος» που κάνει το πέρασμα που δεν είναι όμως και ανάξιος αυτού, γνώση που μπορεί να είναι εκείνη του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα αν δεν είναι δημόσιος υπάλληλος. Τότε, τί είναι αυτό που διαφοροποιεί το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα από τον περαματάρη, διαφοροποίηση που μας φαίνεται ότι πρέπει οπωσδήποτε να διατηρηθεί ώστε να μην μετατραπεί η ανάδειξη του περαματάρη σε ανάδειξη Αναλυτή της Σχολής από τον αναλυτή του; Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο Αναλυτής της Σχολής βρίσκεται μπροστά, σε σχέση με τον περαματάρη. Πρόκειται για διαφορά ποσοτική; Ότι δηλαδή ο περαματάρης γνωρίζει αλλά δεν πιστεύει ακόμα τελείως, εφόσον παραμένει προσκολλημένος στο υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει;

Ο Λακάν δεν αφήνει να εννοηθεί αυτό. Υποστηρίζει ριζικά ότι εκεί ακριβώς πρέπει να βρίσκεται η γνώση του περαματάρη και όχι σε μια γνώση της οποίας την ύπαρξη υποπτεύεται ή έχει μισοδεί. Τότε, πού είναι η διαφορά; Μπορεί η διαφορά να βρίσκεται στις συνέπειες που αυτή η γνώση επιφέρει στο υποκείμενο. Συνέπειες που μπορεί να μην είναι όλες άμεσες. Ειδικότερα, η συνέπεια του να αναγάγει κανείς μια γνώση επί της ψυχανάλυσης, που να τολμά να ζητά να την αναγνωρίσουν ως τέτοια, η οποία, κατά συνέπεια, αποδέχεται να ανοιχτεί σε άλλους. Ας πούμε ότι ο περαματάρης μπορεί και να το ξέρει, αλλά ότι ακόμα δεν στηρίζεται επ' αυτού για την πράξη, στην οποία εκείνος που κάνει το πέρασμα προβάλλεται (ρίχνεται). Το ότι κάποιος άλλος το κάνει, θα τον «σφυρίζει» ακόμα περισσότερο εφόσον βρίσκεται κοντά, χωρίς όμως να βρίσκεται ακόμα εκεί για τα καλά. Κι έτσι θα έχει την δυνατότητα να ακούσει ότι για εκείνον που κάνει το πέρασμα, η αλήθεια προσήλθε στο βήμα (στη μπάρα), και να «περάσει» όσα άκουσε, χωρίς να μειώσει τη λειτουργία του στην απλή μεταφορά των λεγομένων εκείνου που κάνει το πέρασμα. Έτσι φωτίζεται η προσμονή του Λακάν ότι δηλαδή οι περαματάρηδες, αφού ολοκληρώσουν το καθήκον τους, να παρουσιαστούν οι ίδιοι στο πέρασμα. Παραμένει η απόσταση μεταξύ της λογικής εγγύτητας και της πραγματικής στιγμής της πράξης, μη υπολογισίμη.

Η ΠΡΑΞΗ ΚΡΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Mario BRITO AFONSO (Βενεζουέλα)

Από την Αγάπη για τον Αναλυτή στην Επιθυμία του Αναλυτή (Del Amor al Analista al Deseo de Analista)

Η πορεία μιας ανάλυσης είναι ένα μονοπάτι που διαμορφώνεται βήμα βήμα και που δεν προϋπάρχει. Ακόμα καλύτερα, είναι ένα μονοπάτι που «χτίζεται» με τα ιδιαίτερα ίχνη που αφήνει το ασυνείδητό μας μέχρι να εντοπιστεί εκείνο το ένα ίχνος που θα σηματοδοτήσει το τέλος.

Ύστερα από την ανάλυση και μετά το πέρασμα, σε αυτούς τους δύο χρόνους, μπόρεσα να αντιληφθώ ότι κατά την αναλυτική μου πορεία είχαν υπάρξει διάφορες στιγμές όπου εμφανίστηκαν αλλαγές σε ό,τι αφορούσε την διήγηση, τους συνειρμούς, την υποκειμενική θέση, την μεταβίβαση και, γενικότερα, ως προς την ίδια την αναλυτική δουλειά.

Σε πρώτο χρόνο, μπαίνει κανείς στο γραφείο ενός αναλυτή για να εκθέσει ένα παράπονο, μια δυσφορία, κάτι που έπαψε να λειτουργεί. Σε αυτήν την πρώτη στιγμή, κανείς αναγνωρίζει εαυτόν ως ασθενή και προσφεύγει σε κάποιον αναζητώντας απαντήσεις. Ωστόσο, οι απαντήσεις είναι διαφορετικές από εκείνες που είχε λάβει στο παρελθόν από άλλους χώρους ή μορφές ψυχοθεραπείας.

Στην δική μου περίπτωση, ο αναλυτής με άκουγε εγκάρδια, δεν προσφερόταν όμως να με κατανοήσει μέσω μιας ψευδαίσθησης συμμετρίας ή κοινής εμπειρίας. Ακόμα λιγότερο με προσκαλούσε σε διάλογο, εφόσον δεν υπάρχει διάλογος που να είναι δυνατός στα πλαίσια μιας αναλυτικής διαδικασίας. Όμως, ξεκινώντας από αυτήν την ασυμμετρία, ξεκινώντας από την σιωπή ως απάντηση, από το βλέμμα του και μόνο και το νεύμα του κεφαλιού για να μου δείξει ότι με άκουγε, μου δόθηκε η αρχή μιας κίνησης που μου επέτρεψε να τοποθετηθώ πέρα από το αίτημα με το οποίο μπήκα στην ανάλυση. Και το αποτέλεσμα ήταν να αρχίσω να αποδέχομαι κάτι από αυτό που είχε να κάνει με μένα όταν με εξέπληττε η «γνώση – μη γνωστό» του συμπύματος.

Εκείνη τη στιγμή, κάτι από το αίτημα έπεσε, και πέρασε σε έναν χρόνο διαφορετικό όπου κατέστη εφικτή η αναγκαστική μετατροπή του αιτήματος αυτού σε επιθυμία. Ένα αίτιγμα σχετικά με την σεξουαλικότητα αναδύθηκε σε ένα όνειρο.

Στο όνειρο αυτό ένας άντρας και μία γυναίκα έκαναν έρωτα, εκείνος ξαπλωμένος σε ένα κρεβάτι και εκείνη από πάνω του. Δεν μπορούσε κανείς να τους διακρίνει, όλα ήταν σκοτεινά στο δωμάτιο, μόνο δυο σιλουέτες αχνοφαίνονταν, ενωμένες. Υπήρχε η εντύπωση ότι κοιταζόντουσαν και, ταυτόχρονα, γινόταν αισθητή η απόλαυση που γεννιόταν από αυτήν την συνάντηση. Ξύπνησα αγχωμένος και το πρώτο που σκέφτηκα συνειρμικά ήταν η ερώτηση: «Έκανα σεξ με την αναλύτριά μου;». Θυμάμαι ότι την ημέρα που μίλησα για το όνειρο στην ανάλυση δεν μπορούσα να την αντικρύσω ενώ το σχολίαζα.

Η μεταβίβαση πάντοτε συνδέεται με ένα μυστήριο που πρέπει να αποκωδικοποιηθεί και αποδέχεται κανείς ότι ο αναλυτής γνωρίζει την αιτία και το νόημα του πόνου. Αυτός είναι και ο λόγος που του προσφέρεται μια αγάπη και που εγκαθιδρύεται αυτός ο διαφορετικός κοινωνικός δεσμός με τον αναλυτή, του διηγούμαστε, του δείχνουμε μια διήγηση και αναπτύσσονται συνειρμοί σε αναμονή των απαντήσεων από τον θησαυρό που φυλάει ο Άλλος που ο αναλυτής ενσαρκώνει.

Όπως πολύ καλά το τοποθέτησαν ο Φρόυντ και ο Λακάν, η μεταβίβαση «σπρώχνει» μια δουλειά και στηρίζει την αναλυτική πορεία. Όμως, ως παράγωγο των επεξεργασιών που πραγματοποίησα μετά το πέρασμα, αναρωτιέμαι: Αρκεί η μεταβίβαση για να στηριχθεί μια πορεία μέχρι το τέλος της ανάλυσης; Συμβαίνει κάτι με την μεταβίβαση κατά την διάρκεια της ανάλυσης; Τι συμβαίνει με την μεταβίβαση κατά τη χρονική στιγμή του τέλους της ανάλυσης; Τελειώνει η μεταβίβαση την στιγμή που επέρχεται το τέλος ή μπορεί να διαλυθεί μετά; Μπορεί κανείς να μιλήσει για τέλος με υπόλειμμα μεταβίβασης;

Στις μέρες μας, όλοι βιώνουμε την δυσφορία ενός κόσμου όπου κυριαρχούν η ταχύτητα, η πρακτικότητα και η αμεσότητα, έννοιες εκ διαμέτρου αντίθετες με τις αναφορές μιας ψυχαναλυτικής δουλειάς.

Και πιστεύω ότι δεν μπορούμε να πούμε ότι μια ανάλυση στηρίζεται ως το τέλος μόνο από εκείνους που εξαρχής γνώριζαν την ψυχανάλυση και το μακρύ δρόμο που περιμένει εκείνους που την ξεκινούν.

Θα μπορούσαμε τότε να σκεφτούμε ότι κατά την διάρκεια της πορείας της ανάλυσης διαφαίνονται στοιχεία που μας επιτρέπουν να την αντέξουμε. Κάτι επιτρέπει να στηριχθεί μια ανάλυση μέχρι το τέλος και αυτό το κάτι είναι πάνω από την μεταβίβαση, αναδύεται όμως από αυτήν: αυτό το κάτι είναι η «αγάπη για την γνώση». «Αγάπη για την Γνώση» που συμπορεύεται με την αναλυτική διαδρομή, για κάποιο διάστημα.

Η «αγάπη για τον αναλυτή» μετατρέπεται σε «αγάπη για την γνώση» και αν η «αγάπη» νοηθεί ως «το να δίνεις αυτό που δεν έχεις», θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό που στηρίζει το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα της διαδρομής είναι ότι η μεταβίβαση στρώχνει τον αναλυόμενο να δώσει αυτό που δεν έχει για να «πιάσει» κάτι από αυτήν την γνώση.

Η αγάπη για τον αναλυτή ενέχει αυτήν την ανάδυση της γνώσης του ασυνειδήτου και την δυνατότητα κανείς να «πιάσει» κάτι από την αλήθεια. Η γνώση αυτή που συλλέγεται μόνο όταν περνά κανείς από την εμπειρία της ψυχανάλυσης και που, αν και έχει καταχωρηθεί στο ασυνειδήτο, δεν υπάρχει παρά μόνο την στιγμή κατά την οποία μπορούμε να την ιδιοποιηθούμε.

Είναι μια γνώση που χτίζεται βήμα βήμα, σε ένα μονοπάτι που είναι φτιαγμένο από πολλαπλούς κύκλους, απ'όπου περνάμε πολλές φορές γιατί δεν μπορεί κανείς να κάνει το γύρο του σημείου σε μία μόνο φορά. Είναι κάτι που εκφράζουμε όταν λέμε: «για άλλη μια φορά», «δεν βλέπω το τέλος», «και πάλι τα ίδια».

Μόνο κυκλοφορώντας μπορεί η αλυσίδα των σημαινόντων να διασταυρωθεί με τον ίδιο της τον εαυτό για να «πιάσει» κανείς κάτι από το σημείο αδυνατότητας που κατά κάποιον τρόπο ονομάζουμε «(μικρό αντικείμενο) α». Για αυτό τον λόγο ο Λακάν, στο Σεμινάριο 11, λέει ότι η επανάληψη είναι η κινητήρια δύναμη της κυκλικής διαδρομής και ότι κάτι από την ενόρμηση ικανοποιείται.

Έπομένως, περνώντας από την ανάλυση, μέσω αυτού του κύκλου που περιέγραψα, φτάνει μια στιγμή όπου αυτή η «αγάπη για την γνώση» παίρνει νέα στροφή, μια στροφή που συνδέεται με το στοιχείο που ο αναλυόμενος έχει θέση στην ανάλυση και αυτό είναι η «έλευση και το γίνεσθαι της επιθυμίας».⁴⁸ Το στοιχείο αυτό, η στροφή αυτή είναι που επιτρέπουν στο υποκείμενο είτε να αντέξει τις δυνατές στιγμές της ανάλυσης αναφορικά στην πώση των ταυτίσεων του είναι του υποκειμένου και στην συνάντηση με την στιγμή της φρίκης, φρίκης που χρειάζεται κάτι παραπάνω από την αρχική μεταβίβαση για να μπορέσει το υποκείμενο να διασχίσει την πόρτα και να μην πισωγυρίσει, είτε το ωθεί να φύγει από την ανάλυση.

Κάτι από την φαλλική απόλαυση μειώθηκε, κάτι από τον ναρκισσισμό περιορίστηκε, κάτι έπεσε σε σχέση με τον μεγάλο Άλλο για να μπορέσει κανείς να αποκολληθεί και να ανοίξει χώρο στην επιθυμία, χωρίς τιμές και οφίκια. Παρομοίως, κάτι μετατίθεται και ως προς την μεταβίβαση. Η αγάπη για τον αναλυτή έχει εκπέσει και εκείνος μετατέθηκε από εκείνη την αγαλματική θέση όπου τον είχαμε τοποθετήσει.

Όταν περάσει η φρίκη, πράγμα που δεν συμβαίνει χωρίς αγωνία, αρχίζει μια περίοδος διαφορετική που σχετίζεται με το τέλος. Είναι μια περίοδος όπου κανείς μόνος πρέπει να κάνει μια δουλειά, πέρα από τον αναλυτή. Περνάμε από μια περίοδο που δεν συγκρίνεται με άλλη και που αρθρώνεται μέσω μιας θέσης διαφορετικής στο πλαίσιο της αναλυτικής πορείας. Βρίσκεται κανείς ολομόναχος στο έλεος των επεξεργασιών του που γίνονται σε ένα πέρα από την παρουσία του μέσα στην αναλυτική διαδικασία.

Σε αυτές τις στιγμές, κάτι στηρίζει την αναλυτική δουλειά και αυτό φαίνεται ότι δεν είναι πια η μεταβίβαση, που δεν έχει όμως τελείως χαθεί. Κάτι αναδύθηκε και στηρίζει αυτή τη δουλειά, μια στροφή μόλις έγινε και εμφανίζεται η επιθυμία του αναλυτή.

Στην δική μου την περίπτωση, ένα όνειρο μου έδειξε ότι αυτή η στιγμή είχε έρθει: «Ήμουν θεατής σε ένα συνέδριο ψυχανάλυσης και η αναλύτριά μου παρουσίαζε μια δουλειά πάνω σε ένα κλινικό περιστατικό. Δεν την άκουγα, αλλά βλέποντάς την κατάλαβα ότι αυτό που παρουσίαζε ήταν η δική μου δουλειά, της ανάλυσής μου. Όταν το συνειδητοποίησα θύμωσα και είπα ότι δεν ήταν εκείνη που έπρεπε να το κάνει, ότι εγώ μόνο μπορούσα να παρουσιάσω την δική μου δουλειά».

Αυτή η στιγμή ήταν και η στιγμή που αποφάσισα να δώσω λόγο για την αναλυτική μου δουλειά σε άλλους, πέρα από τον αναλυτή, στον Άλλον της Σχολής. Και για αυτό η επιλογή να κάνει κανείς το πέρασμα μπορεί να γίνει πριν το τέλος της ανάλυσης.

Το να σκέφτεται κανείς το τέλος της ανάλυσης συνίσταται, συνεπώς, στο να σκεφτεί την μοίρα της μεταβίβασης, από την αγάπη για τον αναλυτή στην αγάπη για την γνώση και την ανάδυση της επιθυμίας του αναλυτή που επιτρέπει την πρόοδο της ψυχανάλυσης. Μπορεί κανείς να μην ξεχάσει τον αναλυτή.

⁴⁸ Σ.Τ.Μ: στα γαλλικά η έκφραση είναι «le de-venir du désir», αφενός devenir που είναι το γίνεσθαι και αφετέρου de και venir, η έλευση από.

πραγματοποιείται όμως μια μετάθεση της αγάπης που επιτρέπει την ανάδυση μιας επιθυμίας υπό το σημάδι ενός πάθους του θυμικού (αφέκτ).

Η επιθυμία του αναλυτή συνίσταται στο να προχωρήσει κανείς παραπέρα, να πάρει την απόφαση να διασχίσει την πόρτα της γνώσης και, κατ'αυτόν τον τρόπο, να δώσει τη δυνατότητα σε κάτι το πρωτόγνωρο, να δώσει καρπούς. Αντέχοντας την απόρριψη της ανθρωπότητας η οποία δεν θέλει να ξερει τίποτα. Και αυτός είναι ο λόγος που ο Λακάν μιλά για παραλήρημα, γιατί πρόκειται για επιθυμία της αποκάλυψης του τί είναι το υποκείμενο.

Αναφορές

- Agüero και Chama (s/f) *Δίχως τέλος ευτυχές*. Όπως λήφθηκε από το διαδίκτυο την 2^η Σεπτεμβρίου 2011 στην διεύθυνση: <http://www.apdeba.org/articulos/simposio2010-pdf/Aguero-Chama.pdf>
- Fariás, F. (2000) *Τί απομένει από το υποκείμενο στο τέλος της ανάλυσης*, Εργασία που παρουσιάστηκε στις Πρώτες Ημερίδες των Ψυχαναλυτικών Φόρουμ της Αργεντινής. Οκτώβριος 2000 στο Pazeo La Plaza, Μπουένος Άιρες.
- Ζακ Λακάν (2003) Σεμινάριο 8. Εκδόσεις Editorial Paidós: Μπουένος Άιρες (ισπανική έκδοση)
- Ζακ Λακάν (2006) Σεμινάριο 10. Εκδόσεις Editorial Paidós: Μπουένος Άιρες (ισπανική έκδοση)
- Ζακ Λακάν (1968) Σεμινάριο 16. Όπως λήφθηκε από το διαδίκτυο την 20^η Ιουλίου στην διεύθυνση www.tuanalista.com/Jacques-Lacan/15545/Seminario-16-De-un-otro-al-otro-pag.66.htm
- Λόρεζ, Μ. (s/f) *Αδειοδότηση (αναγνώριση) εαυτού ως αναλυτή και αναλυτική πράξη*. Υλικό που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα www.convergenciafreudlacan.org.
- Restivo, María F. (2003). – Ηλεκτρονικό περιοδικό «El Sigma» Ίδρυμα του Λακανικού Πεδίου. Όπως λήφθηκε από το διαδίκτυο την 20^η Ιουλίου στην διεύθυνση: <http://www.elsigma.com/site/detalle.asp?IdContenido-3249>
- Paola, D. (1999) *Όνειρα υπό μεταβίβαση*. Όπως λήφθηκε από το διαδίκτυο την 20^η Ιουλίου στην διεύθυνση: www.efba.org/efbaonline/paolad-07.htm

Diego MAUTINO (Ιταλία)

Από τον τρίποδα στο *tripudium*⁴⁹
(Dal tripode al tripudio)

«Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι ο ομιλών που έχει ένα σώμα έχει δύο αφέντες: τον Άλλο, γιατί μιλά, και το πραγματικό, γιατί είναι ζωντανός»⁵⁰

Ο Λακάν ορίζει τον κοινωνικό δεσμό με την λέξη «λόγος» (*discours*), γεγονός που εισάγει προεκτάσεις μεταξύ ψυχανάλυσης και πολιτικής. Στην κοινωνική τάξη που εδραιώνεται από τον λόγο του κυρίου, το κύριο σημαίνει [S₁] έχει μια λειτουργία συλλογικοποίησης και επιβάλλει την ένταξη, λίγο ως πολύ, στο ίδιο βήμα πορείας – τιμωρώντας δια νόμου τα πόδια που δεν ακολουθούν το μονότονο ρυθμό. Είναι η αρχή μιας τάξης, αυθαίρετη. Όποιος θέλει μπορεί να αντιπεθεί, στο όνομα μιας τάξης που θα ήταν καλύτερη. Αυτή είναι η αρχή των επαναστάσεων. Ο Λακάν λέει πως η επανάσταση συνίσταται στην επιστροφή στην αφετηρία, καθ' ομοίωση των περιστροφών⁵¹ του πλανήτη: πρόκειται για μια έκφραση που χρησιμοποιεί για να δείξει ότι αυτό δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε ένα άλλο κύριο σημαίνον. Γιατί δεν υπάρχει τάξη που να μην εξαρτάται από ένα κύριο σημαίνον [S₁], εφόσον η λειτουργία του κύριου σημαίνοντος, σε κάθε λόγο, είναι να εισάγει μια αρχή αναγνωσιμότητας: επιτρέπει την σύλληψη του τρόπου με τον οποίο διατάσσονται τα λεγόμενά μας.

Η έννοια του *αναλυτικού λόγου* – δηλαδή μιας μορφής κοινωνικού δεσμού ρυθμιζόμενου από την γλώσσα, με συνέπειες και παρουσία μεταξύ των άλλων κοινωνικών δεσμών - ενέχει ότι η *πράξη* της ψυχανάλυσης έχει πολιτική προέκταση. Όπου υπάρχει ψυχαναλυτής, ο Λακάν λέει ότι «το βάρος αυτής της λειτουργίας πρέπει να υποστηρίζεται» και παντού μπορούμε να δούμε πειρασμούς για να το ξεφορτωθούμε, το βάρος. Ένα από τα αποτελέσματα είναι η μη αναγνωσιμότητα της πραγματικότητας των καιρών μας – που υποκινεί διεξόδους προς γκουρού και ειδικούς - για την οποία ο Λακάν είχε εντοπίσει την ακόλουθη αιτία: «ξεπτεσμός της λειτουργίας του κύριου σημαίνοντος». Εκείνος είχε επίσης επισημάνει το συνεπακόλουθο αφέκτ: την ντροπή⁵² του να είναι κανείς ζωντανός – που λειτουργεί ως όριο – και τις στροφές γύρω από την τρύπα, των *αναισχυντων λεγομένων*, δηλαδή εκείνων που δεν υποστηρίζονται ούτε από ένα κύριο σημαίνον, ούτε από μια γνώση διασφαλισμένη – απέναντι σε ό,τι ονόμασε «φρίκη της πράξης».

Διαβάζοντας την «Ιταλική σημείωση», ήδη από την πρώτη παράγραφο, βρίσκει κανείς πολύτιμες αναφορές σχετικά με το θέμα. Ήταν τρία άτομα που ήθελαν να ιδρύσουν μια Σχολή στην Ιταλία [1973]: ο αναλυτής της *Ρεαλπολιτίκ* των καιρών μας – υπολογίζοντας συμφέροντα και διαπραγματεύσεις – θα είχε αρπάξει την ευκαιρία για μια γεωγραφική επέκταση. Ο Λακάν, όμως, απαντά ενάντια στην Ρεαλπολιτίκ. Εν τω μεταξύ, του ζητούσαν Σχολή και εκείνος απάντησε με μια ειρωνική έκφραση: «Η [ιταλική] ομάδα», προσθέτοντας ότι εάν ήθελαν να ιδρύσουν κάτι, αυτό θα γινόταν μέσω της δοκιμασίας του *περάσματος*, της οποίας διατυπώνει την αρχή. Πρότεινε, επίσης, μια πιθανή σύνθεση της διαδικασίας: τους τρεις που του απηύθυναν το αίτημα σε ρόλο *περαματάρηδων* και την *κριτική επιτροπή* του Παρισιού [Φροϋδική Σχολή του Παρισιού]. *Όσοι έκαναν το πέρασμα* και λάμβαναν την ονομασία θα εκπροσωπούσαν τα πρώτα Μέλη μια δυνητικής ιταλικής Σχολής, με τον κίνδυνο, όπως είπε, «αυτή να μην υπάρξει».

Η πρόταση αυτή, ακόμα και εάν δεν ήταν πραγματοποιήσιμη, δεν αποκαλύπτει τόσο την πολιτική αδυνατότητα, όσο αντιτίθεται σε μια επέκταση που θα παραμέριζε την ανάπτυξη του αναλυτικού λόγου, εκείνου που υποβάλλεται στην ανάλυση του αναλυτή και στην αξιολόγησή του μέσω του *περάσματος*. Περισσότερο από ότι στην επέκταση της εμβέλειας της *Ρεαλπολιτίκ*, η απάντηση αυτή υπονοεί ότι η

⁴⁹ Σύντομο σχόλιο του Σεμιναρίου Μελέτης κειμένου: Ζακ Λακάν «Ιταλική σημείωση», με αφετηρία την δουλειά της Κολέτ Σολέρ [2007/2008], που διεξάγεται στον Χώρο της Σχολής του Praxis-FCL στην Ιταλία, Ρώμη, 2011/12.

⁵⁰ Κολέτ Σολέρ, Η θέση του κύριου σημαίνοντος στο λακανικό πεδίο, Μηνιαίο περιοδικό της Σχολής, τεύχος 58

⁵¹ Σ.τ.Μ: Στα ιταλικά (όπως και στα γαλλικά) η λέξη επανάσταση και περιστροφή είναι η ίδια: «*rinvoluzione*».

⁵² Ζακ Λακάν, «Μπορεί αυτό να είναι [η ντροπή], η τρύπα από την οποία ξεπηδά το κύριο σημαίνον». Σεμινάριο 17, Το αντίστροφο της ψυχανάλυσης, Εκδόσεις Seuil, Παρίσι, 1991.

επέκταση της ψυχανάλυσης δεν τοποθετείται επί της [γεωγραφικής] επέκτασης αλλά επί της *πρόθεσης* [τού λόγου].

Ο Λακάν αποκαλεί την ιταλική ομάδα «τρίποδα» - ένα πράγμα το οποίο φτάνει για να κάτσει απάνω του, ή όπου μπορεί να εδράσει κανείς τον αναλυτικό λόγο και να τον δοκιμάσει: η χρήση θα είναι εκείνη που θα αποφασίσει επί της ισορροπίας, του κάτι που δεν θα είναι λοιπόν ομάδα αλλά Σχολή – αντιτάσσοντας στην ομάδα τον αναλυτικό λόγο.⁵³ Ήδη, από τις πρώτες κιόλας λέξεις, υπογραμμίζει την αντίθεση μεταξύ ομάδας και αναλυτικού λόγου.

Η *Σημείωση* συνεχίζει: «Το να σκέφτεται «με τα πόδια του», αυτό είναι στη διάθεση του ζώντος οργανισμού από τη κούνια κιόλας».⁵⁴ Ποια η λογική που συνδέει τις τέσσερις πρώτες γραμμές με αυτήν; Το να σκέφτεται κανείς «με τα πόδια του» είναι μια θέση του Λακάν ενάντια στον επικρατούντα λόγο: «σκέφτομαι με το κεφάλι». Εκείνος απαντά με αυτόν τον τρόπο στο ερώτημα του αν σκεφτόμαστε για να θρέψουμε την νοοτροπία ή αν, αντίθετα, σκεφτόμαστε για τη δράση, για να προοδεύσουμε – το σκέφτομαι «με τα πόδια» προσδιορίζει λοιπόν μια σκέψη πρακτική, προσανατολισμένη στη δράση.

«Ακόμα, καλά θα κάνουμε να θεωρήσουμε δεδομένο, στην παρούσα συγκυρία, ότι η ψήφος υπέρ ή κατά είναι εκείνη που θα αποφασίσει επί της υπεροχής της σκέψης, αν τα πόδια βρεθούν σε παράταιρο ρυθμό».⁵⁵ Όταν δεν υπάρχει σκέψη «με τα πόδια» - που ξέρει πού πάει και τι μπορεί να ακολουθήσει – δηλαδή: όταν σκέψεις αντιφατικές δεν μπορούν να αγκυροβολήσουν σε μια πράξη που να έχει προσανατολισμό, τα πόδια παραπατούν και δεν ξέρουμε πώς να προχωρήσουμε, κατά συνέπεια, χρειάζεται κάτι άλλο για να αποφασίσουμε .. και τι απομένει; Απομένει η δημοκρατία, η ψήφος υπέρ ή κατά.

«Αν τα πόδια σημειώσουν βήμα απορυθμισμένο», αν ο προσανατολισμός αποτύχει, σύμφωνα με τον Λακάν, όταν αυτό συμβαίνει, δεν απομένει παρά μόνο το μέτρημα, δηλαδή η δημοκρατία. Κατ' αυτόν τον τρόπο παρατηρεί κανείς ότι πρόκειται εξαρχής, στο κείμενο αυτό, για την πολιτική του αναλυτικού θεσμού και την εναλλακτική: είτε η Σχολή, είτε απλά η συνάθροιση, η ομάδα.

Ο Λακάν αντιτίθεται στον πολιτισμό μας ο οποίος μεταφέρει αιώνες τώρα την ιδέα ότι σκεφτόμαστε με το κεφάλι. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ανοίγοντας νέους δρόμους, το «σκέφτομαι «με τα πόδια» καλεί το σώμα, παρά το υποκείμενο που το σημαίνουν καθαρά υποθέτει [χωρίς σώμα]. Αυτή η αναφορά έχει ως αποτέλεσμα, για τον ομιλόντα, ένα σώμα που έχει δυο αφέντες: τον Άλλο, γιατί μιλά [και κατά συνέπεια υποτάσσεται στην διπλή αρχή της γλώσσας], και το ζωντανό πραγματικό, με το οποίο το ομιλ-ον διαιρείται στα τρία [βλέπε «Αν κάτι εξ-ίσταται σε κάτι, αυτό συμβαίνει ακριβώς γιατί δεν υπάρχει σύζευξη, αλλά *τριζευξη*, αν μου επιτρέπτε τον νεολογισμό», [Ζακ Λακάν, *Les non dupes errent*, 19 Μαρτίου 1974].

Κατά συνέπεια, δεν μπορούμε πια να θεωρούμαστε ικανοποιημένοι από την δυαδικότητα [δυναμική δομή της γλώσσας, διπολικότητα της δομής του λόγου], και πράγματι ο Λακάν στις επεξεργασίες του πέρασε στο τρία. Υπόθεση: το τρία μπορεί να μην είναι εκείνο του τρίποδα για να κοιμηθούμε απάνω [στις δάφνες μας], όπως λέει και το ρητό, αλλά το τρία της *αναίδειας του λεχθέντος*⁵⁶ του *tripudium*:⁵⁷ η λέξη σχηματίζεται από το λατινικό *tri-* το «τρία» και το *pes, pedis*, το «πόδι», που σημαίνει είτε «*πηγαίνω, οδεύω προς*», είτε, σύμφωνα με την ετυμολογική ρίζα *rud*, «*χτυπώ με το πόδι*» τον τριαδικό ρυθμό, αγαλλιάζων ... πάνω στο έδαφος εκείνο το βάρος του οποίου μπορώ να στηρίξω.

⁵³ Ζακ Λακάν, «Έτσι όπως παρουσιάζεται, η ομάδα έχει ένα υπέρ, ότι είναι τρίποδο (Σ.τ.Μ.: με την έννοια του σκαμπό). Μπορεί να φτάνει για να κάσει κανείς απάνω. Αλλά για να εδράσει τον ψυχαναλυτικό λόγο, καιρός είναι να το δοκιμάσουμε: η χρήση θα αποφασίσει επί της ισορροπίας του», «Ιταλική σημείωση», στα Άλλα Γραπτά, εκδόσεις Seuil, Παρίσι 2001, σελ. 307, μετάφραση στα ιταλικά «Nota italiana», στην ιστοσελίδα www.praxislacaniana.it

⁵⁴ Ζακ Λακάν, ό.π., σελ. 307

⁵⁵ Ό.π., σελ. 307

⁵⁶ Ζακ Λακάν, «Ο δεσμός της απόλαυσης της γυναίκας με την αναίδεια του λεχθέντος, αυτό είναι που μου φαίνεται σημαντικό να τονίσω. [...] η απόλαυσή της δεν θα μπορούσε να στηρίζεται παρά μόνο στην δική της την αναίδεια», *Les non dupes errent* (Οι μη εξαπατηθέντες περιπλανώνται), 11 Ιουνίου 1974.

⁵⁷ *Tripudium*: ιερατικός χορός συνδεδεμένος με τη λήξη της συγκομιδής των καρπών. Συνιστούσε στο να χτυπούν οι χορευτές το πόδι στη γη τρεις φορές με το ρυθμό: γρήγορα, γρήγορα, αργά.

Η ΣΧΟΛΗ: ΕΝ ΓΝΩΣΗ ΜΑΣ

Luis IZCOVICH (Γαλλία)

Οι κραταιές αντιλήψεις⁵⁸ και η κοινότητα της Σχολής (La doxa et la communauté d'École)

Το να συνηθίζει κανείς το Πραγματικό

Υπάρχει ένα πρόβλημα σχετικά με την ερμηνεία της διδασκαλίας του Λακάν και, ως εκ τούτου, με της συνέπειές της. Όταν απομονώνουμε μια πρόταση από τα συμφραζόμενά της και, πόσο μάλλον, όταν την διαχωρίζουμε από το σύνολο των λεγομένων του, ελλοχεύει ο κίνδυνος η ερμηνεία να έρχεται σε αντίθεση με το αρχικό νόημα. Αυτός ο κίνδυνος διπλασιάζεται και από έναν άλλο, εκείνου του να παγιώσουμε μια θεωρία και να προσπαθήσουμε να οργανώσουμε γύρω της την εμπειρία της ανάλυσης, κάνοντας, κατ'αυτόν τον τρόπο, το αντίθετο από ό,τι ο Λακάν πρότεινε, και που είναι να χρησιμοποιούμε την εμπειρία για να προχωρήσουμε την θεωρία. Η παγίωση της θεωρίας εκτός εμπειρίας είναι αποτέλεσμα του λόγου του κυρίου που πάντοτε απειλεί την κοινότητα της Σχολής. Ας πάρουμε ένα παράδειγμα, μεταξύ άλλων, μιας πιθανής ερμηνείας. Όταν ο Λακάν, στην ομιλία που έκανε στη Ρώμη το 1974, με τον τίτλο «Η Τρίτη», χρησιμοποιεί την διατύπωση «πρέπει να μπορεί κανείς να συνηθίσει το πραγματικό», μήπως αναφέρεται σε μια κομφορμιστική θέση που αναλυόμενος και αναλυτής πρέπει να υιοθετήσουν ως προς την απόλαυση που είναι αδύνατο να απορροφηθεί, ή, αντιθέτως, εννοεί ότι πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη το πραγματικό, με την έννοια ότι η ανάλυση οφείλει να επιτρέπει στον αναλυόμενο να είναι ικανός να λάβει υπόψη του την ύπαρξη του πραγματικού για να μπορέσει να προσανατολιστεί μετά την ανάλυση;

Αντιλαμβανόμαστε καλά ότι υπάρχουν δύο πόλοι πολύ διαφορετικοί, και ότι ρυθμίζουν δύο απόψεις της θεραπείας και της πολιτικής της ανάλυσης ανόμοιες, επιφέροντας συνέπειες στην συνέχεια της ανάλυσης. Είναι βέβαιο ότι η διαφορά ερμηνείας αυτής της διατύπωσης έχει συνέπειες στην εμπειρία του περάσματος και ότι επηρεάζει την κρίση του καρτέλ. Κατ'αυτόν τον τρόπο, στην πρώτη περίπτωση, απορρέει μια θέση μινιμαλιστική της ανάλυσης, το «να συνηθίσει κανείς το πραγματικό» μπορεί να σημαίνει μια προσαρμογή στο ανυπόφορο, ένα είδος «βολέματος» ως προς το αδύνατο. Στην δεύτερη περίπτωση, το «να συνηθίσει κανείς το πραγματικό», ενέχει να το πάρουμε υπόψη μας, πράγμα που δεν σημαίνει απαραίτητα ένα υποκείμενο που τείνει να είναι πιο προσεκτικό, αλλά που να διαθέτει μια δυνατότητα αντιμετώπισης μοναδική, χωρίς προηγούμενο, επομένως χωρίς πρότυπο, των εκδηλώσεων του πραγματικού. Άρα, απορρέουν από αυτές τις δύο δυνατές ερμηνείες του κειμένου του Λακάν, δύο θέσεις διαφορετικές ως προς το ανυπόφορο.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η διατύπωση «να συνηθίσει κανείς το πραγματικό» δεν μπορεί να διαχωριστεί από εκείνη όπου ο Λακάν θέτει μια τεχνογνωσία, με το σύμπτωμα στο τέλος της εμπειρίας μια ανάλυσης. Δεν μπορεί να διαχωριστεί ούτε από την πρόταση της ταύτισης με το σύμπτωμα, στο τέλος. Συμπεραίνουμε ότι αυτή η τεχνογνωσία, που δεν είναι μια διδασκαλία τεχνικής φύσης, είναι καινούρια και ότι αποτελεί το θεμελιώδες διάστημα απόκλισης μεταξύ του «να συνηθίσει κανείς το πραγματικό», όπως εκδηλωνόταν στο ξεκίνημα της εμπειρίας της ανάλυσης, και της τεχνογνωσίας ως προς το πραγματικό, το αδύνατο του τέλους. Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι με την ίδια προοπτική ο Λακάν προτείνει τον όρο του θάρρους, που θέτει σε σχέση με το ανυπόφορο.

⁵⁸ Σ.τ.Μ: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον όρο «doxa». Ο ορισμός του όρου στα γαλλικά είναι ο εξής: Στο φιλοσοφικό και λογοτεχνικό λεξιλόγιο, η λέξη χρησιμοποιείται για να περιγράψει την επικρατούσα γνώμη, την τρέχουσα γνώμη, σε αντίθεση με την φιλοσοφική σκέψη, την λόγια σκέψη. Ειδικότερα, αναφερόμαστε συχνά με τον όρο «doxa» στην επικρατούσα ιδεολογία, δηλαδή στο σύνολο των προκαταλήψεων ή των νομών της σκέψης που η κοινωνία (κυρίως μέσω των ΜΜΕ) επιβάλλει ως δεδομένο σε κάθε άτομο. Για παράδειγμα, μπορούμε να πούμε ότι η αντίληψη σύμφωνα με την οποία κάθε επιστημονική πρόοδος αποτελεί απαραίτητα και πρόοδο της ανθρωπότητας αποτελεί μέρος της σύγχρονης «doxa».

Το θάρρος απέναντι στο πραγματικό

Πράγματι, θέτει μια ηθική στάση απέναντι στο ανυπόφορο που ενέχει ένα πέρα από την συνήθεια. Είναι ξεκάθαρο στο σεμινάριο «Ακόμη» όπου περιγράφει την ψυχή σαν εκείνο που μας επιτρέπει να αντέξουμε το αφόρητο του κόσμου και, με αναφορά σε αυτό, ο Λακάν εισάγει την έννοια μιας υπομονής της ψυχής και το «θάρρος ώστε να της αντισταθούμε» (σελ. 78). Το να αντιστέκεσαι στο αφόρητο του κόσμου, δεν σημαίνει να αποδέχεσαι να το υποστείς, αλλά περισσότερο να επιμένεις στην επιθυμία σου. Αυτό μας δίνει την ιδέα μιας επιλογής του ομιλ-όντος στο τέλος της εμπειρίας της ανάλυσης και την ένδειξη του τρόπου που θα αντιμετωπίσει τις εκδηλώσεις του πραγματικού.

Αντιλαμβανόμαστε ότι το θάρρος απέναντι στο ανυπόφορο δεν είναι παραίτηση, ούτε το «μακιγιάρισμα» του τραυματικού πραγματικού που προσδιορίζει το θεμελιώδες σύμπτωμα του υποκειμένου, αλλά μια νέα στάση τού είναι που συνδέει την δράση του με την επιθυμία του. Μήπως πρόκειται για φονταμενταλισμό της επιθυμίας; Θα ήταν έτσι, αν αυτή η επιθυμία ήταν στην υπηρεσία της απόλαυσης. Εδώ, το βασικό ερώτημα που το πέρασμα διερευνά, είναι να γνωρίζουμε ποια είναι εκείνη η λειτουργία μέσα στην ανάλυση που οδηγεί ένα υποκείμενο στο να μην αρνηθεί την επιθυμία του, πράγμα που δεν είναι το ίδιο με το να αρνηθεί την απόλαυσή του. Καμιά φορά το όριο είναι πολύ λεπτό.

Ανέφερα το γεγονός της ύπαρξης συνεπειών σχετικά με την ερμηνεία του Λακάν. Ας αναφέρουμε την παρακάτω, η οποία δεν είναι καθόλου ελάσσονος σημασίας. Αφορά το διακύβευμα στην εμπειρία του περάσματος. Οφείλει το καρτέλ να ικανοποιείται από μια ονομασία (σε μια θέση) όταν το υποκείμενο βολεύτηκε με το πραγματικό του τραύματος, ή, καλύτερα, οφείλει να είναι ικανοποιημένο όταν μπορεί να εντοπίσει ότι μια νέα γνώση ενεργεί στο υποκείμενο, μια γνώση που συμπεριλαμβάνει το πραγματικό; Καταλαβαίνουμε πολύ καλά ότι οι επιλογές ανάγνωσης ρυθμίζουν τις θέσεις κατά την κρίση.

Είναι πιθανό επίσης να διαβάζουμε και να ερμηνεύουμε τον Λακάν ανάλογα με την αναλυτική εμπειρία που έχει ο καθένας. Ένα πράγμα είναι βέβαιο. Υπό το φως του συνόλου των λεγομένων του Λακάν, μου φαίνεται αναμφισβήτητο ότι το «να συνηθίσει κανείς το πραγματικό» δεν σημαίνει να αποδεχτεί μοιρολατρικά το απαράδεκτο, απεναντίας, χρειάζεται μια θεμελιώδης αλλαγή στάσης μεταξύ αυτού που υπήρξε η αρχή της ανάλυσης και του τέλους της.

Γιατί το να «συνηθίσει κανείς το πραγματικό» μπορεί να σημαίνει να βάλουμε τις εκδηλώσεις του στο αθόρυβο. Τι κάνουν οι γνωστικιστές απέναντι στον πανικό που κυριεύει ένα υποκείμενο όταν είναι να μπει σε αεροπλάνο; Του προτείνουν να επαναλάβει την άσκηση μέχρι να εξαντληθεί το αφέκτ του πανικού. Είναι ένα είδος συνήθειας προς το πραγματικό, που όμως το καλύπτει εξίσου. Αρμόζει εδώ να αναφέρουμε τον διαχωρισμό που έκανε ο Michel Bousseyroux μεταξύ του πραγματικού ως πώμα, βούλωμα και του «βουλωμένου» πραγματικού (Wunsch 10). Γιατί το πραγματικό μπορεί να είναι βουλωμένο από την φαντασίωση, αλλά και από ένα είδος επανάληψης μέσα στην εμπειρία που προσπαθεί να μειώσει τις εκδηλώσεις του. Έτσι, το υποκείμενο μπορεί, μερικές φορές, να βρίσκει τρόπο να κρατά σε απόσταση τις εκδηλώσεις του πραγματικού, σε σημείο που να μην επηρεάζεται από αυτό ακόμα και όταν τα ομοιώματα έχουν πέσει, μπορεί και πάλι να πιάσει ένα νέο ομοίωμα πίσω από το οποίο να βρει καταφύγιο. Το να χρησιμοποιείς ένα νέο ομοίωμα δεν αποτελεί λοιπόν δείγμα μιας αλλαγής σε σχέση με το πραγματικό, αλλά μπορεί να εξυπηρετεί το σκοπό του να το καλύπτει, ακόμα. Μπορεί να σκεφτούμε ότι είναι ένας τρόπος αντιμετώπισης, με τη μόνη διαφορά ότι εμπειριέχει μια απουσία αλλαγής στο υποκείμενο σε σχέση με το πραγματικό της αρχής της ανάλυσης. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι ευεργετικό αλλά ανεπαρκές, γιατί η ψυχανάλυση, κατ'αυτόν τον τρόπο, μειώνεται στο επίπεδο μιας γνωστικιστικής θεραπείας μεγάλης διάρκειας στην χειρότερη των περιπτώσεων, ή σε μια καλή ψυχοθεραπεία στην καλύτερη.

Ας πάρουμε ένα άλλο παράδειγμα που παραθέτει ο Λακάν, εκείνο της ικανοποίησης. Είναι γεγονός ότι όλα τα υποκείμενα που κάνουν το πέρασμα παρουσιάζονται στο πέρασμα αναφέροντας την ικανοποίηση που αντιπροσωπεύει το τέλος της ανάλυσης. Για ορισμένους, έχει να κάνει με το ότι μπόρεσαν να ολοκληρώσουν ένα καθήκον που τους φαινόταν ατελείωτο, για άλλους είναι η ικανοποίηση ότι κατάφεραν να βάλουν ένα τέλος στον δεσμό τους με τον αναλυτή τους. Η ικανοποίηση μπορεί επίσης να έχει να κάνει με την μετατόπιση, το πέρασμα, μέσα στην ανάλυση, από την αδυναμία στο αδύνατο. Το υποκείμενο είναι ικανοποιημένο. Πολύ καλά. Μερικές φορές, ορισμένοι είναι κάπως υπερβολικά ικανοποιημένοι ή ακόμα και λίγο πρώιμα. Ορισμένοι παρουσιάζονται στο πέρασμα για να δείξουν μέχρι ποιο σημείο ενθουσιασμού έχουν φτάσει. Ο Φρόντ όμως είχε προειδοποιήσει, υπογραμμίσει, ότι πρέπει κανείς να φυλάγεται από το να θεραπεύεται πολύ γρήγορα, πράγμα που μας παραπέμπει στο ότι η ικανοποίηση μιας ανάλυσης, αν επέλθει πολύ νωρίς, μπορεί να προκαλέσει πρόωρες εξόδους από τη θεραπεία. Το ότι το υποκείμενο αναφέρει ότι είναι ικανοποιημένο, από την πλευρά της εμπειρίας του περάσματος, αυτό δεν αμφισβητείται. Το καρτέλ απλά συντάσσει την αναφορά, αλλά θέτει και ερωτήματα. Γιατί, όταν το υποκείμενο έχει κάνει το περίγραμμα

του αδυνάτου, αναφορικά με το νόημα, την εννοιοδότηση και το φύλο, γιατί δεν λείπει πώς ανταπεξέρχεται πλέον στα αδιέξοδα που αφορούν την ανυπαρξία σεξουαλικής σχέσης; Μήπως δεν υπάρχουν πια αδιέξοδα στο τέλος της ανάλυσης;

Πέρα από την αποκρυπτογράφηση

Επομένως, πώς το υποκείμενο «αντιστέκεται», για να επαναλάβουμε την διατύπωση που ο Λακάν αναφέρει σχετικά με το θάρρος; Αυτό δείχνει ότι υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα ικανοποίησης και επίσης ότι μια ικανοποίηση δεν έχει πάντοτε να κάνει με ικανοποίηση του τέλους. Καλό θα ήταν και πάλι να διευκρινίσουμε τί εννοούμε με την έκφραση ικανοποίηση του τέλους. Έχει να κάνει απλά με το ότι αντιλαμβανόμαστε το αδύνατο; Όπως και με το «να συνηθίσουμε το πραγματικό», το να ικανοποιούμαστε από το αδύνατο επιτάσσει τον διαχωρισμό δύο επιπέδων: ένα επίπεδο όπου το υποκείμενο διαπιστώνει ότι υπάρχει αδύνατο, γεγονός που σίγουρα επισύρει μια ανακούφιση στην υποκειμενική θέση. Είναι βέβαιο ότι πρόκειται για ανακούφιση του συμπεράσματος σύμφωνα με το οποίο αυτό που δεν μπορεί να γίνει δεν εξαρτάται από μένα αλλά οφείλεται στη δομή. Ένα άλλο επίπεδο είναι το να ξέρεις πώς να αντιμετωπίσεις το αδύνατο. Με άλλα λόγια, υπάρχει μεγάλη απόκλιση μεταξύ του να ικανοποιείσαι από το αδύνατο και του να αποκτάς μια «τεχνογνωσία», ένα «τα βγάζω πέρα» με το σύμπτωμα.

Είναι βασικό να λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι η διάσταση του αδυνάτου δεν αφορά μόνο το τέλος της ανάλυσης, γιατί είναι απαραίτητο να προσανατολιστεί κανείς απέναντι στο αδύνατο από την αρχή κιόλας της ανάλυσης και η ευθύνη αυτού αναλογεί στον αναλυτή. Είναι σίγουρο ότι αυτό που σπρώχνει στην ανάλυση είναι μια μη ικανοποίηση του υποκειμένου αναφορικά με τις ικανοποιήσεις του. Η αναλυτική ερμηνεία αποσκοπεί στο να αποκαλύψει το φίλτρο που το υποκείμενο κατασκεύασε. Πέραν αυτού, η ερμηνεία περιλαμβάνει πάντοτε την αναπαράσταση στο παρόν, για τον αναλυόμενο, ότι η ουσία του είναι του, έχει ανάγκη τον δεσμό με το αδύνατο. Με άλλα λόγια, εκεί όπου για τον αναλυόμενο πρόκειται για φαντασικό εμπόδιο, για τον αναλυτή πρόκειται περί ανάδειξης των ορίων που χωρίζουν την αδυναμία του φαντασικού από την αδυνατότητα του πραγματικού.

Το να υποστηρίξει κανείς ότι η ανάλυση συνιστά οδό προς το πραγματικό και ότι στο τέλος εμφανίζεται το πραγματικό ασυνείδητο, δεν διαφέρει και πολύ από την άποψη εκείνη που λείπει, όπως αυτό υποστηρίχθηκε από άλλη αναλυτική κοινότητα, ότι το τέλος της ανάλυσης είναι η εύρεση της φόρμουλας της απόλαυσης (για κάθε υποκείμενο) ή μια ματιά στο πραγματικό.

Γιατί το διακύβευμα δεν είναι τόσο να γνωρίζει κανείς αν στο τέλος το υποκείμενο άγγιξε τελικά την εμπειρία του πραγματικού ασυνείδητου, όσο το να γνωρίζουμε πώς ένα υποκείμενο άλλαξε, στον τρόπο που απολαμβάνει το ασυνείδητο. Σίγουρα, ο αναλυτής δεν δίνει πρόσβαση στο πραγματικό ασυνείδητο αλλά το ερώτημα τίθεται στο να γνωρίζουμε αν ο χειρισμός της μεταβίβασης δεν ρυθμίζει τις εκδηλώσεις του πραγματικού ασυνείδητου.

Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα ρυθμίζει την πρακτική της ερμηνείας. Γιατί δεν είναι το ίδιο να θέτει κανείς την ουσία της δράσης του αναλυτή μόνο στην αποκρυπτογράφηση του ασυνείδητου με το να θέτει τον αναλυτικό λόγο, όπως ο Λακάν τον παρουσιάζει στην αναφορά του «Η χειρότερα», σαν «διαδικασία της οποίας το Πραγματικό αγγίζει το πραγματικό» (Άλλα γραπτά, σελ. 458).

Επαναλαμβάνω τις δύο εναλλακτικές που ανέφερα παραπάνω: από τη μία, το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα εκφράζεται σχετικά τις εκδηλώσεις του πραγματικού, από την άλλη, το υποκείμενο που κάνει το πέρασμα δείχνει τις συνέπειές του (του πραγματικού). Βέβαια, με το να προσπαθεί κάποιος να εκφραστεί επί των συνεπειών αυτό δεν συνεπάγεται ότι θα πείσει το καρτέλ. Πάντως το ουσιαστικό έχει να κάνει με την χρήση που ένα υποκείμενο κάνει αυτής της εμπειρίας, που είναι η συνάντηση με το πραγματικό.

Ο Λακάν το έδειξε αυτό. Αν πάρουμε το κείμενο «L'Étourdit» στο σύνολό του, αντιλαμβανόμαστε ότι ο Λακάν υποστηρίζει, αφενός, ότι το υποκείμενο αποτελεί απάντηση στο πραγματικό, αλλά αφετέρου, ότι απαιτείται μια τεχνογνωσία ως προς το πραγματικό για να βάλει κανείς τέλος στην ανάλυσή του.

Το νόημα του εκτός νοήματος

Το υποκείμενο, ως απάντηση του πραγματικού, είναι το αποτέλεσμα του ασημασιολογικού σημαίνοντος (Άλλα Γραπτά, σελ. 459). Όμως αυτό δε σημαίνει ότι αρκεί να του έρθει αυτή η απάντηση για να βρούμε το σημάδι του τέλους. Για να «δέσουμε» αυτές τις δύο διατυπώσεις, διευκρινίζουμε ότι εδώ πρόκειται περισσότερο για τη γνώση περί του τρόπου που το υποκείμενο ξέρει να διαχειριστεί αλλιώς την απόλαυσή του, ξεκινώντας από την απομόνωση του ασημασιολογικού σημαίνοντος.

Δεν σημαίνει όμως κιόλας ότι θα εκληφθεί ως πρότυπο ενός τέλους. Η εμπειρία του καρτέλ του πέρασματος δείχνει ότι αν τα αποτελέσματα του σημαίνοντος εκτός αλυσίδας είναι αποφασιστικής σημασίας

για το τέλος, και αν το διακύβευμα είναι να δούμε με ποιον τρόπο το υποκείμενο ενσωματώνει αυτό το εκτός νοήματος σε ό,τι έχει παράξει από την πλευρά του νοήματος, αυτό δεν το καθιστά τέλος μοναδικό. Εξάλλου, ο ίδιος ο Λακάν το υποστήριζε όταν έλεγε, σχετικά με τις συμπεριφορές απέναντι στο αδύνατο, ότι δεν υπάρχει μια μοναδική συμπεριφορά: «υπάρχουν περισσότερες από μία, υπάρχουν ένα σωρό» (Άλλα Γραπτά, σελ. 487).

Το πρόβλημα, το διαπιστώνουμε για άλλη μία φορά, δεν προέρχεται από τον Λακάν, αλλά από εκείνους που τον διαβάζουν. Αυτό δεν σημαίνει ότι υποστηρίζω μία μοναδική ανάγνωση των κειμένων του, μια επίσημη εκδοχή στην οποία θα έπρεπε να συμμορφωθούμε, αλλά περισσότερο ότι τα λεγόμενα του Λακάν πρέπει να εκλαμβάνονται στο σύνολό τους, αποδεσμεύοντας βέβαια τις θεωρητικές προόδους. Το 1975 ο Λακάν δεν λέει τα ίδια πράγματα με το 1955, αλλά κάθε φορά, πρέπει να δούμε τί αλλάζει στη θεωρία. Εξάλλου, ως σημειώσουμε, για παράδειγμα, ότι αναφορικά με το ασημασιολογικό σημαίνον, ο Λακάν αποδεικνύει ότι το είχε ήδη προτείνει από το 1956 (Άλλα Γραπτά, σελ. 459). Αυτό δεν ακυρώνει το γεγονός ότι διαδοχικά πρότεινε νέες έννοιες, αλλά απαιτεί περισσότερο την ενσωμάτωση των εννοιών αυτών στις προηγούμενες επεξεργασίες. Με άλλα λόγια, είναι προβληματικό το να υποστηρίζει κανείς ότι μόνο ο ύστερος Λακάν μετράει.

Όμως, με το να απομονώνουμε τις διατυπώσεις του ύστερου Λακάν, και με το να τις θεωρούμε μοναδικό σημείο προσανατολισμού στην θεωρία, ενισχύουμε μια δοξασία που έχει συνέπειες επί της μαρτυρίας των υποκειμένων που κάνουν το πέρασμα, επί των επεξεργασιών των περαματάρηδων, οι οποίες ρυθμίζουν και τις συνέπειες ακόμα του τρόπου με τον οποίο τους ακούει το καρτέλ. Θα μπορούσαμε να φτάσουμε σε σημείο να πούμε ότι ρυθμίζει και τις ονομασίες (ορισμό σε θέσεις); Παρόμοια γενίκευση είναι αδύνατη, και όμως αποτελεί γεγονός ότι οι κραταιές αντιλήψεις επιβάλλουν με ύπουλο τρόπο την ιδέα που μια κοινότητα διαμορφώνει για έναν Αναλυτή της Σχολής.

Αυτό φέρνει στο προσκήνιο άλλο ένα ερώτημα που αφορά τον δεσμό μεταξύ του περάσματος και της Σχολής. Μέχρι ποιου σημείου θεωρούμε ότι υπάρχει αναγκαίος δεσμός, πράγμα που θέτει επίσης το ερώτημα τού να γνωρίζουμε αν υπάρχει πιθανή αυτονομία μεταξύ των δύο. Διακύβευμα υπάρχει, γιατί, είτε υιοθετούμε την μία θέση είτε την άλλη, αυτό έχει συνέπειες στην κοινότητα της Σχολής.

Όχι χωρίς τη Σχολή

Τι θα συνιστούσε ριζική αυτονομία μεταξύ των δύο, του περάσματος και της Σχολής; Θα ήταν το να δημιουργήσουμε μια διαδικασία της οποίας κεντρική αποστολή θα ήταν η ονομασία (ανάδειξη). Αυτό υπάρχει στην Γαλλία αλλά και σε άλλες χώρες, όπου πολλές Σχολές ψυχανάλυσης δημιούργησαν μια διαδικασία κοινή για το πέρασμα, αλλά εξωτερική της Σχολής. Δεν ήταν αυτή η θέση του Λακάν και, κατά την άποψή μου, στο σημείο αυτό, τίποτε δεν δικαιολογεί την εισαγωγή μιας αλλαγής. Ή μπορεί να υπάρχει λόγος για κάτι τέτοιο όταν η αναλυτική κοινότητα είναι περιορισμένη και δεν επιτρέπει την λειτουργία του περάσματος από μόνη της.

Δεν πιστεύω ότι το βασικό ενδιαφέρον της διατήρησης του περάσματος είναι το ερώτημα της ανάδειξης (ονομασίας), αλλά περισσότερο το να μας διδάξει, όπως το ήθελε ο Λακάν, σχετικά με τι είναι αυτό που ωθεί τον αναλυόμενο να πάρει την απόφαση να κάνει το βήμα και να γίνει αναλυτής. Αν δεχτούμε ότι το ερώτημα είναι πρώτα απ' όλα επιστημολογικής φύσης για εκείνους που το τολμούν και για εκείνους που συμμετέχουν σε μια κοινότητα Σχολής, και ότι μια Σχολή είναι εκείνη που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη δυνατότητα σύλληψης αυτής της εμπειρίας, συνάγεται ότι ο δεσμός μεταξύ του περάσματος και της Σχολής αποκλείει την αυτονομία του πρώτου. Συνάδει και με την Πρόταση του Λακάν, τον Οκτώβριο του 1967, σχετικά με τον ψυχαναλυτή της Σχολής, γεγονός που προϋποθέτει ότι δεν μπορεί να υπάρξει Σχολή από τη μια πλευρά και ανάδειξη από την άλλη. Τι μπορούμε να συμπεράνουμε λοιπόν; Ότι αυτό έχει συνέπειες σε κάθε επίπεδο της εμπειρίας: στην επιλογή, εκ μέρους όσων κάνουν το πέρασμα στην Σχολή μας, να το κάνουν, στην επιλογή των περαματάρηδων, στην ανάδειξη των Αναλυτών Μελών της Σχολής ακόμη και στην θέση που επιφυλάσσουμε στους Αναλυτές της Σχολής.

Σχετικά με την επιλογή της Σχολής μας, είναι σίγουρο ότι δεν χρειάζεται κανείς να είναι μέλος της Σχολής ή και μέλος των Φόρουμ ακόμα για να κάνει το πέρασμα, αλλά τι ωθεί κάποιον να επιλέξει την Σχολή μας για να καταθέσει την μαρτυρία του; Για την γραμματεία, είναι αδιαμφισβήτητο ότι το αίτημα για πέρασμα δεν οδηγεί και στην αυτόματη είσοδο στην διαδικασία. Τουλάχιστον, εκείνος που θέλει να κάνει το πέρασμα πρέπει να είναι ικανός να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους επέλεξε τη Σχολή μας για να καταθέσει την μαρτυρία του.

Αν ασχοληθούμε με το επίπεδο της εγγύησης, τίθεται το ίδιο ερώτημα: είναι δυνατό να θέλει κανείς να λάβει τον τίτλο του Αναλυτή Μέλους της Σχολής από το γεγονός και μόνο ότι καταθέτει αποδείξεις ως

αναλυτής; Αρκεί ο επόπτης, ή ακόμα ο αναλυτής του μέλλοντα Αναλυτή Μέλους της Σχολής να εξαίρει τις κλινικές αρετές του υποψηφίου; Διαπιστώνουμε ότι ο τίτλος ήδη το αναφέρει, Αναλυτής Μέλος τα Σχολής. Αυτό σημαίνει επίσης, πέρα από το να έχει κανείς αποδείξει την δουλειά του ως κλινικός, να έχει αποδείξει τον δεσμό του με τη Σχολή. Κατά συνέπεια, ένας Αναλυτής Μέλος της Σχολής δεν είναι απλά ένας καλός κλινικός.

Υπό την ίδια έννοια, είναι δυνατόν να ορίζουμε έναν περαματάρη μόνο και μόνο γιατί βρίσκεται στην κλινική στιγμή του περάσματος; Και πάλι, δεν το πιστεύω. Το να είναι κανείς το πέρασμα, σύμφωνα με την διατύπωση του Λακάν, και αν μάλιστα τοποθετήσουμε την έκφραση μέσα στα συμφραζόμενά της, δηλαδή στην Πρόταση του ψυχαναλυτή της Σχολής, δεν ορίζει μόνο μια εσωτερική κλινική στιγμή μέσα στην ανάλυση, αλλά ερμηνεύει, ταυτόχρονα, έναν δεσμό με την Σχολή, μια επιλογή, εκείνη του αναλυόμενου που θα «προσδέσει» την αναλυτική του εμπειρία σε μια αναλυτική κοινότητα. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι το ερώτημα που διαπερνά όλα τα επίπεδα της διαδικασίας είναι εκείνο της μεταβίβασης με τη Σχολή, που αντιτίθεται στην ιδέα της λήξης της μεταβίβασης μετά από μια ανάλυση. Και αυτή η διάσταση της μεταβίβασης μας επιτρέπει, εξάλλου, να απαντήσουμε στο ακόλουθο ερώτημα που είναι ακόμα επίκαιρο: πώς ένα υποκείμενο που ταυτίστηκε με το σύμπωμά του μπορεί να έχει την επιθυμία να σχηματίσει κοινότητα με άλλους; Ο Λακάν ανέφερε για τους αναλυτές, δηλαδή για εκείνους στους οποίους υπήρξε μια πτώση των ταυτίσεων, μια άλλη ταύτιση, την ταύτιση με ένα σημείο της ομάδας.

Το παράδοξο είναι ότι η γνώση που προκύπτει από το πέρασμα καθιστά την ομάδα λειψή, αποδομεί την γνώση που έχει αποκτηθεί και εισάγει ένα νέο αίνιγμα. Η ταύτιση με ένα χαρακτηριστικό της ομάδας απαιτεί μια διάσταση μεταβίβασης, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την ταύτιση με το σύμπωμα.

Το πέρασμα δεν είναι η δημοκρατία

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, από' κει και πέρα, ότι αν ο Λακάν είχε προβλέψει την διάρκεια του Αναλυτή της Σχολής ως περιορισμένης χρονικά, αυτό οφείλεται σε δυο λόγους: ο ένας από την πλευρά της στιγμής του περάσματος και ο άλλος από την πλευρά του δεσμού με τη Σχολή. Από την πλευρά της στιγμής του περάσματος, κάτι μένει σταθερό, κάτι άλλο όχι. Αυτό που μένει σταθερό είναι η ταύτιση με το σύμπωμα. Το να έχει απομονώσει κανείς το είναι της απόλαυσής του και αυτό να έχει μετατραπεί στο όνομα του υποκειμένου αποτελεί διαρκές αποτέλεσμα της ανάλυσης. Αυτά που διαρκούν λιγότερο όμως είναι τα αποτελέσματα που προέρχονται από την σύλληψη (κατανόηση) εκείνης της στιγμής. Τα αποτελέσματα αυτά δεν αντέχουν στη φθορά του χρόνου. Το διαπιστώνουμε στο τέλος μιας ανάλυσης. Χωρίς να μπορούμε να εξαντλήσουμε το θέμα, ας αναφέρουμε το εξής: τις επιστροφές του φαντασιακού και την ώθηση στην απόλαυση μέσω των εκδηλώσεων της φαντασίωσης. Υπάρχουν λοιπόν λόγοι για να περιοριστεί η διάρκεια της λειτουργίας του Αναλυτή της Σχολής.

Ας περάσουμε στον δεύτερο λόγο, που συζητιέται λιγότερο. Αν ο Αναλυτής της Σχολής είναι αίνιγμα, όπως κάθε αίνιγμα, αποσαφηνίζεται με τον καιρό. Με άλλα λόγια, αν η λειτουργία του είναι η εισαγωγή του καινούριου, αυτό το καινούριο, όταν απορροφηθεί από την κοινότητα, γίνεται «αυτόματο». Είναι ερώτημα που δεν έχει να κάνει με τον τάδε ή τον δείνα Αναλυτή της Σχολής αλλά με τη δομή.

Θα λέγαμε λοιπόν ότι το πέρασμα είναι εφήμερο, και το αποφασιστικής σημασίας ερώτημα για εμάς είναι να μάθουμε πώς να καταστήσουμε αυτό το εφήμερο όσο γίνεται πιο αποτελεσματικό για την κοινότητά μας. Εδώ είναι που επεμβαίνει, όχι τόσο ο δεσμός του Αναλυτή της Σχολής με τη Σχολή, αλλά εκείνος που η Σχολή επιφυλάσσει για τους Αναλυτές της Σχολής.

Πιστεύω ότι αν θεωρήσουμε το πέρασμα όχι μόνο σαν διαδικασία ανάδειξης, αλλά σαν εκείνο που επιτρέπει κάθε φορά να θέτουμε ερωτήματα στον δεσμό που ο καθένας διατηρεί με την ψυχανάλυση, αυτό ισοδυναμεί με το να δίνουμε στο πέρασμα μια άλλη θέση από εκείνη που έχει σήμερα στην Σχολή μας.

Αυτό αφορά λοιπόν την θέση που επιφυλάσσεται στους Αναλυτές της Σχολής, αλλά και ευρύτερα, στους περαματάρηδες, σε εκείνους που έκαναν το πέρασμα αλλά που δεν ορίστηκαν Αναλυτές της Σχολής, και βέβαια θα πρέπει να τα λάβουμε όλα αυτά υπόψη στην διαμόρφωση της αντίληψης που έχουμε για την διάρθρωση των καρτέλ του περάσματος.

Το είπα στο Σάο Πάολο το 2008 και το ξαναλέω: τα Φόρουμ είναι η δημοκρατία αλλά η δημοκρατία δεν μπορεί να είναι ο προσανατολισμός του περάσματος. Βέβαια, έχουμε τρόπους σχηματισμού των καρτέλ ανάλογα με τις γεωγραφικές ζώνες. Θα μπορούσαμε πολύ καλά να κρατήσουμε τα διεθνή καρτέλ, απαραίτητο όρο για μια διεθνή Σχολή, αλλά με έναν αναλυτικό προσανατολισμό της εμπειρίας, με μεγαλύτερη συμμετοχή στα καρτέλ του περάσματος των ατόμων που έπαιξαν ένα ρόλο στην πραγματική

εμπειρία του περάσματος, δηλαδή των περαματάρηδων και των Αναλυτών της Σχολής. Τίποτε δεν μας υποχρεώνει να τους εκλέγουμε δημοκρατικά. Θα μπορούσε κάλλιστα, κάθε καρτέλ, αυτοδίκαια, να απαριθμεί έναν Αναλυτή της Σχολής και έναν πρώην περαματάρη. Αυτό πολύ πιθανώς θα βοηθούσε στην επίτευξη ενός περάσματος πιο αγαλματικού από αυτό που έχουμε σήμερα.

Patricia MUÑOZ (Κολομβία)

Η αιτία που αντηχεί (Razón que resuena)

«Ο τόπος της ατέλειωτης φλυαρίας μπορεί να γίνει ο τόπος της απόφασης»
Φρανσίσ Πονζ

Το ερώτημα στο οποίο θα αποπειραθούμε εδώ να απαντήσουμε το παίρνουμε από τον ίδιο τον Λακάν: Γιατί κάποιος που τελείωσε την ανάλυσή του να θέλει να γίνει αναλυτής; Στο ερώτημα, ο Λακάν απάντησε με την «Πρόταση της 9^{ης} Οκτωβρίου 1967» που είναι μια πρόταση με ημερομηνία στην οποία προτείνει στην Σχολή του την *διαδικασία του περάσματος*. Ελπίζει ότι κατά την διαδικασία του περάσματος θα μπορέσει να πιαστεί (συλληφθεί) κάτι από την απόφαση που πήρε ο αναλυόμενος ώστε να αναλάβει την θέση του αναλυτή. Πέρασμα, στο οποίο η αναλυτική πράξη θα μπορούσε να «πιαστεί» κατά τον χρόνο πραγμάτωσής της,⁵⁹ η πράξη ως η επίλεκτη στιγμή στην οποία ο αναλυόμενος περνά στη θέση του αναλυτή.

Η πρόταση αυτή απευθύνεται στην Σχολή, η οποία «μπορεί να καταθέσει μαρτυρία για το ότι ο αναλυτής που παίρνει αυτήν την πρωτοβουλία καταθέτει την εγγύηση μιας επαρκούς εκπαίδευσης».⁶⁰ Όπως μας λέει ο ίδιος, η Σχολή μπορεί και οφείλει να το κάνει, εφόσον δεν υπάρχει μόνο για να παρέχει μια διδασκαλία, αλλά για να εγκαθιδρύει μια κοινότητα εμπειρίας «ο πυρήνας της οποίας είναι η εμπειρία των αναλυτών που ασκούν την ανάλυση».⁶¹ Η πρόταση αυτή είναι μιας «τάξης φτιαγμένης ακριβώς επί της ιδιαιτερότητας του αναλυτικού λόγου»,⁶² και επίσης έχει «στήριγμα σταθερό στο πραγματικό της αναλυτικής εμπειρίας».⁶³

«Η αιτία που αντηχεί», ο τίτλος της εργασίας μας, έχει να κάνει με τους απόηχους, τα κατ'ουσία αναλυτικά αποτελέσματα του περάσματος εντός της κοινότητάς μας. Η αμφισβήτηση της ανάλυσης και του αναλυτή στο εσωτερικό μιας Σχολής αποσκοπεί στην διασφάλιση του «να υπάρχει αναλυτής» και στο να δοθεί η δυνατότητα ώστε η ψυχανάλυση «να συνεχίσει να χαίρει εκτίμησης στην αγορά», όπως μας λέει ο Λακάν στην «Σημείωση προς τους Ιταλούς». Το διακύβευμα είναι η κατάρτιση των αναλυτών και, συνεπώς, η αναλυτική πρακτική, εφόσον η ανάλυση εξαρτάται από τον αναλυτή. Για την ανάλυση, το τέλος της οποίας, το αντικείμενο και ο σκοπός, δεν είχαν αρθρωθεί ούτε αποσαφηνιστεί πριν ο Λακάν προτείνει το *πέραςμα*.

Υπάρχει μια ουσιαστική αρχή: ο αναλυτής αδειοδοτείται μόνο από τον ίδιο του τον εαυτό. Για την αποσαφήνιση αυτής της στιγμής του βήματος, από την θέση του αναλυόμενου σε εκείνη του αναλυτή, πρέπει να δώσει το λόγο, να πει το γιατί ώστε να ακουστεί αυτός ο λόγος, αυτή η αιτία. Η αιτία αντηχεί πρώτα απ'όλα στο ίδιο το υποκείμενο που κάνει το πέραςμα, εφόσον κάτι του αποκαλύπτεται, κάτι του φανερώνεται: πρέπει να είναι ένας λόγος που αντηχεί μέσα στους τοίχους που περικυκλώνουν το κενό που αποκαλύπτει την μη γνωστή γνώση της γλώσσας. Για εκείνον, είναι μια βεβαιότητα. Αυτό που αντηχεί έχει να κάνει με τον ήχο και το εκφερόμενο, τα στοιχεία που απαρτίζουν την *γλωσσολαλαλία* δηλαδή, που προέρχονται από το ακουστικό μέσο της γλώσσας, στην οποία κολυμπά το μικρό παιδί στο οποίο μιλάμε.

Σε ένα δεύτερο χρόνο, πρέπει ο απόηχος να φτάσει μέχρι τους περαματάρηδες. Θα μπορούσαμε να σκεφτούμε αυτόν τον απόηχο προς τους περαματάρηδες σαν αγάπη, το στήριγμα της οποίας θα ήταν μια «κάποια σχέση μεταξύ δύο ασυνείδητων γνώσεων»⁶⁴ σαν την «αναγνώριση, μέσω σημείων που τοποθετούνται πάντοτε αινιγματικά, του τρόπου που το είναι επηρεάζεται ως υποκείμενο από την ασυνείδητη

⁵⁹ Ζακ Λακάν, «Ομιλία στην Φροϋδική Σχολή του Παρισιού» (1967), από το Ευρετήριο 2008-2010 της ΔΦ-ΣΨΦΛΠ, σελ. 287 (έκδοση στα ισπανικά).

⁶⁰ Ζακ Λακάν, «Πρόταση της 9^{ης} Οκτωβρίου 1967», πρώτη προφορική έκδοση όπως δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Omnicar?*, τεύχος 1, Βαρκελώνη, Petrel, 1981, σελ. 9 (έκδοση στα ισπανικά).

⁶¹ Ο.π., σελ. 10.

⁶² Ζακ Λακάν, «Περί της εμπειρίας του περάσματος. Η γνώση στην ψυχανάλυση», 3 Νοεμβρίου 1973, περιοδικό *Omnicar?*, τεύχος 1, Βαρκελώνη, Εκδόσεις Petrel, 1981, σελ. 33.

⁶³ Ζακ Λακάν, «Πρόταση της 9^{ης} Οκτωβρίου 1967», ο.π., σελ. 15.

⁶⁴ Ζακ Λακάν, Σεμινάριο 20, Ακόμη, Μπουένος Άιρες, Εκδόσεις Paidós, σελ. 174 (έκδοση στα ισπανικά).

γνώση»⁶⁵, σημεία που αντηχούν στον περαματάρη ο οποίος υποθέτουμε ότι βρίσκεται κοντά στην τελική στιγμή της ανάλυσής του.

Μετά, η αιτία αντηχεί στα μέλη του καρτέλ του περάσματος, τα οποία μπορούν να αναγνωρίσουν αυτό που μεταδόθηκε και να ονομάσουν ή όχι τον Αναλυτή της Σχολής. Ξεκινώντας από την εμπειρία αυτή, τα μέλη του καρτέλ, τα υποκείμενα που κάνουν το πέρασμα, οι περαματάρηδες και οι Αναλυτές της Σχολής οφείλουν να παρουσιάσουν μια θεωρητική επεξεργασία που θα έχει απόηχο στην Σχολή. Ο Λακάν μας δίνει το λόγο, το γιατί έκανε την πρόταση του περάσματος στην Σχολή:

Τι κάνετε εσείς εδώ; Είναι το μόνο που αναρωτιέμαι από τότε που ξεκίνησα. Ξεκίνησα, ω Θεέ μου, πολύ χαζά, θα έλεγα. Θέλω να πω ότι δεν ήξερα τι έκανα, όπως η συνέχεια απέδειξε – το απέδειξε στα δικά μου τα μάτια. Μήπως θα είχα κοιτάξει το θέμα καλύτερα αν ήξερα περί τίνος επρόκειτο; Αυτό μου φαίνεται σίγουρο. Και αυτός είναι ο λόγος που, στο τελευταίο όριο, δηλαδή στο σημείο που έφτασα την αρχή της ακαδημαϊκής χρονιάς του 1967, τον Οκτώβριο, εδραίωσα αυτό το πράγμα, ότι δηλαδή όταν κάποιος θέτει τον εαυτό του ως αναλυτή, να είναι ο μόνος που να μπορεί να το κάνει. Αυτό μου φαίνεται δεδομένο πρωταρχικό. [...] Είναι ελεύθερος σε αυτό το είδος έναρξης, μπορεί κάλλιστα και να μην το κάνει [να παρουσιαστεί στο πέρασμα].⁶⁶

Ο Λακάν μας λέει ότι από τότε που είχε ξεκινήσει να ασκεί το επάγγελμα του αναλυτή αναρωτιόταν τι έκανε εκεί. Στην αρχή δεν ήξερε τι έκανε. Κάθε αρχή έχει μια αιτία, ένα γιατί, είναι μια πράξη που προϋποθέτει να διασχίσεις κάτι. Για τον λόγο αυτό μας παροτρύνει να κατανοήσουμε την μεγάλη ευθύνη που έχει όποιος καταλαμβάνει αυτή τη θέση, εκείνος που συναινεί στο να καταλαμβάνει αυτή την θέση του αναλυτή για άλλους. Ο Λακάν διατυπώνει το αίνιγμα με διαφορετικούς τρόπους: ποιο είναι το αίτιο της απόφασης να αναλάβει έναν «λόγο του οποίου δεν είναι εύκολο να είναι το στήριγμα», γιατί κάποιος αναλαμβάνει αυτόν «τον τρελό κίνδυνο, της μετατροπής δηλαδή σε αυτό που είναι το μικρό αντικείμενο α», «πώς μπορεί να του έρθει η ιδέα να είναι το στήριγμα αυτής της λειτουργίας του αναλυτή».

Ποια είναι η λειτουργία του αναλυτή; Από την πρόταση του περάσματος στη Σχολή, ας θυμηθούμε, ότι το μεγάλο θέμα για το οποίο κανείς δεν «βγάζει άχνα» είναι η υποκειμενική πτώση που εγγράφεται στο εισιτήριο της εισόδου. Αυτό θα βρει στο τέλος όποιος μπει στην περιπέτεια μιας ανάλυσης. Όποιος θέτει τον εαυτό του στην θέση του αναλυτή το ξέρει ήδη. Κατά συνέπεια, αυτό δεν προκαλεί την φρίκη, την αγανάκτηση, τον πανικό ...; Επιπλέον, ο αναλυτής καταλαμβάνει τη θέση του ομοιώματος του αντικειμένου «α» που θα πέσει σαν απόβλητο στο τέλος της διαδικασίας. Ο Λακάν, εδώ λέει ότι είναι τελείως μη φυσιολογικό κάποιος που είναι σε ανάλυση να θέλει να είναι ψυχαναλυτής. Χρειάζεται ένα είδος παραλογισμού που αξίζει – που θα άξιζε – τον κόπο να προσφερθεί σε ότι μπορούμε να συλλέξουμε από μαρτυρίες.⁶⁷

Να δώσει το λόγο για τον οποίο παίρνει αυτή την ευθύνη να θέσει τον εαυτό του σε μια κατάσταση απόβλητου, ώστε να καταλάβει την θέση του αναλυτή για άλλους, εκεί βρίσκεται η ουσία του περάσματος. Από' κεί και μετά, ξέρει ότι είναι απόβλητο, αφού η ανάλυσή του «πρέπει τουλάχιστον να του το έκανε αισθητό».⁶⁸ Δηλαδή, δεν είναι κάτι που μαθαίνεται αλλά κάτι που αποκαλύπτεται. Είναι ένα πεδίο διαφορετικό από οποιαδήποτε γνώση, κάτι που εμφανίζεται και αντηχεί.

Το ότι η ανάλυση είναι *απαραίτητη προϋπόθεση* για να γίνει κανείς αναλυτής, αυτό είναι κάτι που δεν συζητείται καν. Όμως, υπάρχουν διαφορετικές εκδοχές του τέλους για την ανάλυση, και το να αδειοδοτεί κανείς τον εαυτό του ώστε να καταλάβει την θέση του αναλυτή σε μια Σχολή όπου ο κεντρικός άξονας είναι το πέρασμα, αυτό σημαίνει ότι πρέπει να έχει ξεκαθαρίσει πολύ καλά τί είναι η εμπειρία του περάσματος. Ο Λακάν μας λέει: «Το πέρασμα είναι μια εμπειρία εντελώς νέα εφόσον το πέρασμα δεν έχει τίποτε να κάνει με την ανάλυση».⁶⁹ Αυτή η πρόταση παραθέτει την διαφορά μεταξύ του περάσματος και της απόφασης της ανάλυσης: στο πέρασμα, ρωτά κανείς το λόγο του γιατί του, του εξαιτίας, λόγω του. Δεν είμαστε συνηθισμένοι να δίνουμε τον λόγο των πράξεών μας, αλλά μια απάντηση είναι πολύ συνήθης σε αυτό το ερώτημα του γιατί: «από αγάπη». Ακόμα κι αν δεν γνωρίζουμε πολύ καλά γιατί, υπάρχει παρ' όλα αυτά μια βεβαιότητα. Είναι μια βεβαιότητα η οποία όμως ενέχει κάτι το μη γνωστό, ένα αίνιγμα.

⁶⁵ Ο.π.

⁶⁶ Ζακ Λακάν, «Ομιλία στη Γενεύη σχετικά με το σύμπτωμα», όπως δημοσιεύτηκε στο Παρεμβάσεις και Κείμενα, Μπουένος Άιρες, Εκδόσεις Manantial, 1988, σελ. 120

⁶⁷ Ζακ Λακάν, Σεμινάριο 'Η χειρότερα (ανέκδοτο), σεμινάριο 1^{ης} Ιουνίου, Παρίσι, 1972

⁶⁸ Λακάν, «Ιταλική σημείωση», από το Ευρετήριο 2008-2010 της ΔΦ-ΣΨΦΛΠ, σελ. 301 (έκδοση στα Ισπανικά)

⁶⁹ Ζακ Λακάν, «Περί της εμπειρίας του περάσματος. Η γνώση στην ψυχανάλυση», ό.π., σελ. 35.

Κατά την διάρκεια της ανάλυσης, ο αναλυτής υπήρξε η αιτία της διαδικασίας. Στο πέρασμα, η αιτία, το αίτιο είναι διαφορετικό όπως μας λέει η Κολέτ Σολέρ: είναι η «μεταβίβαση με την ανάλυση»,⁷⁰ γιατί υποθέτουμε ότι η ψυχαναλυτική θεραπεία δεν είναι πραγματικό θολερό, που περιλαμβάνει μια τάξη γνώσης που κανείς προσπαθεί να χτίσει. Για αυτό λέει ότι στο πέρασμα, όποιος περνά στη θέση του αναλυτή έχει και την ιδιότητα του υποκειμένου που κάνει το πέρασμα, όχι της ανάλυσής του, αλλά της ίδιας της αναλυτικής διαδικασίας. Μένει να μάθουμε αν, πέρα από την ανάλυσή του, το υποκείμενο έχει συλλάβει κάτι από ένα μέρος τουλάχιστον της διαδικασίας, γιατί: «Οφείλει κανείς να ομολογήσει ότι άλλος είναι ο λόγος που απαιτείται για να στηρίξει κανείς την θέση ενός επαγγέλματος, νεοαφιχθέντος στην ιστορία. Δεν φτάνει ο λόγος να είναι το να «κερδίζει κανείς το ψωμί του», υπάρχουν περιπτώσεις όπου ένας άλλος λόγος ωθεί στο να είναι κανείς αναλυτής».⁷¹

Ο Λακάν, πηγαίνοντας κόντρα στις θεωρίες σχετικά με το τέλος της ανάλυσης, μας λέει «δεν υπάρχει διάλυση της μεταβίβασης». Ας θυμηθούμε την έννοια της «μεταβίβασης δια της εργασίας» που λαμβάνει χώρα στη Σχολή και που μας επιτρέπει να συνεχίζουμε όλοι μαζί, ή όπως το λέει, να «συμμετέχουμε στη γνώση», να «σκεφτόμαστε την ψυχανάλυση», πέρα από την «φρίκη της γνώσης» που ο καθένας βρίσκει στο τέλος της ανάλυσής του. Και την σχέση ως προς τη γνώση που μας συνιστά, όταν ο ίδιος λέει ότι βρίσκεται σε θέση αναλυόμενου στα σεμινάρια του. Επίσης λέει για το πέρασμα ότι είναι όπως η θάλασσα: ανανεώνεται συνέχεια ..., και συνιστά στο να μην ξεχνά κανείς την στιγμή εκείνη του περάσματος, από αναλυόμενο σε αναλυτή, που επέρχεται στο τέλος της ανάλυσης.

Υπάρχει ένα ποίημα του Αρθούρου Ρεμπώ που ονομάζεται «Σε μία αιτία (À une raison)» και στο οποίο ο Λακάν αναφέρεται:

Ένας χτύπος του δακτύλου σου πάνω στο τύμπανο απελευθερώνει όλους τους ήχους και ξεκινά τη νέα αρμονία.

Ένα βήμα δικό σου, και σηκώνονται νέοι άνθρωποι και ξεκινά η πορεία τους.

Το κεφάλι σου γυρνάς από την άλλη: η νέα αγάπη!

Το κεφάλι σου ξαναφέρνεις κοντά – η νέα αγάπη!⁷²

Ο Λακάν αναφέρεται σε αυτούς τους στίχους σε διαφορετικές στιγμές της διδασκαλίας του. Συγκρατεί ειδικότερα τον τίτλο «Σε μια αιτία» και μας λέει ότι ο ποιητής απευθύνεται σε μια αιτία, σε ένα γιατί, έναν λόγο ή αίτιο. Επίσης, μας λέει ότι εδώ η αγάπη αποτελεί σημάδι που αναγνωρίζεται ως τέτοιο, ότι αλλάζει αιτία και για αυτό ο ποιητής απευθύνεται σε αυτήν την αιτία.⁷³ Αλλάζει αιτία, δηλαδή, αλλάζει λόγο (discours) και κάθε φορά που περνάει από έναν λόγο σε έναν άλλο υπάρχει ανάδυση του αναλυτικού λόγου. Για αυτό ο Λακάν λέει ότι η αγάπη είναι σημάδι ότι αλλάξαμε λόγο.

Αυτός είναι και ο τύπος (διατύπωση) της πράξης, εκείνης της πράξης της απαραίτητης για την εδραίωση της μεταβίβασης, που καθιστά δυνατή την ύπαρξη «ενός παρτενέρ με την ευκαιρία της απάντησης».⁷⁴ Και καθώς η δυνατότητα απάντησης που αναμένεται από τον αναλυτή είναι η ερμηνεία, αυτή η πράξη όχι μόνο εδραιώνει την μεταβίβαση αλλά ενέχει την μεταβίβαση. Η μεταβίβαση εισάγει εδώ μια ανατροπή της αγάπης, ένα συναίσθημα που παίρνει νέα μορφή: η μεταβίβαση είναι η αγάπη που απευθύνεται στην ασυνείδητη γνώση, στην ανάλυση.

Η ανάλυση ξεκινά με την εδραίωση της μεταβίβασης, και η μεταβίβαση έχει να κάνει με την αγάπη. Πώς τελειώνει αυτή η αγάπη; Τι συμβαίνει στο τέλος της ανάλυσης; Εδώ είναι που ο Λακάν λέει ότι κάτι διασχίζεται, υπό την έννοια των επαναστατικών πράξεων και δείχνει εδώ αυτό που ονομάζεται «κινητοποίηση μιας νέας επιθυμίας». Στην ομιλία προς την Φρουδική Σχολή του Παρισιού (1967), αφού αναφέρει το παράδειγμα του προσηλωμένου πολεμιστή, θέτει τον εαυτό του ως παράδειγμα της υποκειμενικής μετατόπισης.

Η υποκειμενική μετατόπιση δεν είναι εκείνη που παράγει το *désêtre* (επιθυμία του είναι), αλλά, καλύτερα, παράγει το είναι και μάλιστα ιδιαίτερα δυνατό, σε βαθμό που φαίνεται πως αγαπά. Αναφερόμενος στο 1961, όταν η διδασκαλία του απαγορεύτηκε αλλά που, παρ' όλα αυτά εκείνος συνέχιζε, ο

⁷⁰ Κολέτ Σολέρ, «Η προσφορά του περάσματος», Διεθνές δελτίο της ΣΨΦΛΠ (Wunsch), τεύχος 7, 2011, σελ. 19 (στα ισπανικά)

⁷¹ Ζακ Λακάν, Εισαγωγή στην αγγλική έκδοση του Σεμιναρίου 11, όπως δημοσιεύτηκε στο Παρεμβάσεις και Κείμενα, Μπουένος Άιρες, Εκδόσεις Manantial, 1991, σελ. 61.

⁷² Ζακ Λακάν, Σεμινάριο «Η ψυχαναλυτική πράξη» (ανέκδοτο), συνεδρία της 10^{ης} Ιουνίου 1967.

⁷³ Ζακ Λακάν, Σεμινάριο 20, Ακόμη, Μπουένος Άιρες, Εκδόσεις Paidós, 2007, σελ. 25.

⁷⁴ Ζακ Λακάν, Εισαγωγή στην γερμανική έκδοση των Γραπτών (1975), στα Άλλα γραπτά, Παρίσι, Εκδόσεις Seuil, 2001, σελ. 553.

Λακάν διηγείται ότι κάποιος του είπε ότι μάλλον πρέπει να αγαπούσε πολύ τους μαθητές του για να μπορέσει να συνεχίσει. Ο Λακάν μέμφεται αυτήν την εκτίμηση, αλλά γνωρίζει ότι αγάπη υπάρχει, που δεν απευθύνεται όμως σε εκείνους που τον ακολουθούν, αλλά ότι πρόκειται για αγάπη για την γνώση που τον ωθεί στην συνέχιση των σεμιναρίων. Είναι μια δύναμη που σε ωθεί να συνεχίσεις. Μας λέει επίσης: ο αναλυόμενος θα βρει λόγο για την «υπεραπόλαυση», όπως κανείς εφευρίσκει μια αιτία, γιατί θα έχει παραιτηθεί από το να βρει λόγο στην σεξουαλική σχέση, εφόσον ο νευρωτικός περνά τη ζωή του πεπεισμένος ότι η σεξουαλική σχέση είναι δυνατή και με την ελπίδα ότι θα τα καταφέρει. Σε ό,τι αφορά στην αγάπη, δεν αντιλαμβάνεται ότι εκεί, δεν είναι θέμα φύλου.⁷⁵ Το να βρίσκεις έναν λόγο για την υπεραπόλαυση σημαίνει ότι θα τολμάς να τοποθετηθείς ως αντικείμενο «α» για άλλους, το αντικείμενο «α» είναι εκείνο το πράγμα στο οποίο θα μπορούσαμε να απευθυνθούμε όπως σε μια αιτία.

Η αιτία έχει να κάνει με εκείνο στο οποίο πολλοί προσπαθούν να την μειώσουν: την *réson* που ο Γάλλος ποιητής Φρανσίς Πονζ ορθογράφησε R.E.S.O.N.⁷⁶ Η αιτία, που ξεκινά από τον γραμματικό μηχανισμό, πρέπει να αντικρούσει κάτι που επιβάλλεται, κάτι το οποίο κάνει αυτό ακριβώς, αντηχεί. Είναι αυτό που αντηχεί, είναι η προέλευση του *res*, αντικειμένου, πράγματος ή ύλης. Η *motérialité*, οι λέξεις ως έχουσες υλική υπόσταση δηλαδή, οι λέξεις εκείνες που περιέχουν το υπόλειμμα απόλαυσης στην συνάντησή της με το σώμα.⁷⁷

Στην τελευταία συνεδρία του σεμιναρίου «Ακόμη», ο Λακάν μας λέει πως αυτό που ο αναλυτικός λόγος φανερώνει είναι ότι η γνώση έχει μεγάλη σχέση με την αγάπη. Κάθε αγάπη συναντά το στήριγμά της σε μια ορισμένη σχέση μεταξύ δυο ασυνείδητων γνώσεων. Αναφέρει την μεταβίβασή του ως Υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει και μας λέει ότι αποτελεί σημείο εφαρμογής ιδιαίτερο, καθορισμένο, αυτής της αγάπης για την γνώση. Αργότερα, προς το τέλος, εκθέτει την τροπική λογική του: «από το *παύει να μην γράφεται* στο *δεν παύει να γράφεται*, από το ενδεχόμενο στην αναγκαιότητα, εκεί τοποθετείται το σημείο αιώρησης όπου προσδένεται κάθε αγάπη ... Κάθε αγάπη, εφόσον επιβιώνει μόνο με το *παύει να μην γράφεται*, τείνει να περάσει αυτήν την άρνηση στο *δεν παύει να γράφεται, δεν παύει, δεν θα παύσει*».⁷⁸ Σε αυτήν την μετάθεση της άρνησης βασίζεται το πεπρωμένο και το δράμα της αγάπης. Εδώ, ο Λακάν μας λέει ότι αυτό συμβαίνει γιατί το ασυνείδητο υπάρχει, αντίθετα από την σεξουαλική σχέση, που δεν υπάρχει.

Θα πάρουμε το ρίσκο να πούμε ότι η συνάντηση με την ανυπαρξία της σεξουαλικής σχέσης επιτρέπει αυτό που, στο ποίημα του Ρεμπώ, είναι η αλλαγή αιτίας, η νέα αγάπη, χάρη στο γεγονός ότι το ασυνείδητο υπάρχει. Μια αγάπη που ο Λακάν συμπεριλαμβάνει στα αινιγματικά αφέκτ που αποκαλύπτουν το αίνιγμα της γνώσης.

Αναφερόμενος στην αγάπη, ο Λακάν μας λέει ότι είναι ένα λεχθέν υπό μορφή γεγονότος. Το λεχθέν της αγάπης απευθύνεται στην γνώση που είναι ήδη εκεί, στο ασυνείδητο. Κατά συνέπεια, η αγάπη ενέχει τον κόμβο της ύπαρξης, το είναι αυτού του κόμβου που μόνο το ασυνείδητο κινητοποιεί, ως τόπος της γνώσης.

Επομένως, ας συνοψίσουμε: αιτία που αντηχεί, που επιβάλλεται. Η αγάπη για τη γνώση, η μεταβίβαση με την ανάλυση και η δουλειά που επιτρέπει τον προβληματισμό επί της ψυχανάλυσης, που διακυβεύεται στο επίπεδο του λεχθέντος που καθιστά υπαρκτό τον ψυχαναλυτικό λόγο, μια γνώση που πρέπει να χιστεί. Αγάπη που παράγεται από την ανάδυση του αναλυτικού λόγου, που αντηχεί σαν αφέκτ ικανοποίησης στο τέλος της πορείας, γνωρίζοντας ότι η γνώση δεν είναι πλήρης.

Και τώρα, πώς αντήχησε η διαδικασία του περάσματος στην αναλυτική μας κοινότητα, και ειδικότερα στην δική μας την ζώνη της Βορείου Λατινικής Αμερικής; Πολλοί από μας ανήκαμε στην Σχολή του Φροϋδικού Αιτίου και στην Διεθνή Εταιρία Ψυχανάλυσης. Οι Κολομβιανοί ανήκαμε στην Σχολή του Καράκας, ως εταιρία με την επωνυμία Κολομβιανό Κολέγιο της Σχολής του Φροϋδικού Πεδίου του Καράκας, έχοντας πάντοτε στο μυαλό μας ότι θα αποκτούσαμε Σχολή και πέρασμα, αλλά για πολύ καιρό μας πουλούσαν την ιδέα ότι η «Σχολή ήταν στον ορίζοντα». Τελικά μας δέχτηκαν με την ιδιότητα των «μελών εξωτερικού».

⁷⁵ Ζακ Λακάν, Σεμινάριο 20, Ακόμη, Μπουένος Άιρες, Εκδόσεις Paidós, 2007, σελ. 35.

⁷⁶ Στα γαλλικά η λέξη «*réson*» (*résonne*) σημαίνει «αντηχεί» και η λέξη «*raison*» [Σ.τ.Μ.: το «*razón*» του τίτλου του άρθρου στα ισπανικά] σημαίνει αιτία. Οι δύο λέξεις διαφοροποιούνται ορθογραφικά με το τονιζόμενο γράμμα «é» και την δίφθογο «ai». Ο Φρανσίς Πονζ, Γάλλος ποιητής και δοκιμιογράφος (1899-1988), συμπαθών του σουρεαλισμού, δημιούργησε την λέξη RESON σαν νεολογισμό. Ο Λακάν κάνει μια αναφορά σε αυτόν στο Σεμινάριο του «*Les non dupes errant*» (ανέκδοτο), κατά την συνεδρία της 6^{ης} Ιανουαρίου 1972.

⁷⁷ Η λέξη «*motérialité*» αποτελεί νεολογισμό του Λακάν στα γαλλικά, νεολογισμός που περιέχει τις λέξεις που σημαίνουν «λέξη» και «υλική υπόσταση».

⁷⁸ Ζακ Λακάν, Σεμινάριο 20, ό.π.

Το βασικό μας ενδιαφέρον εστιάζοταν στην εκπαίδευση των αναλυτών. Ορισμένοι από μας ήμασταν μέλη «των Κουβανών»,⁷⁹ και είχαμε συμμετάσχει ενεργά στην δημιουργία των φόρουμ, αφού είχαμε αφήσει την Διεθνή Εταιρία Ψυχανάλυσης το 1998, μετά την συνάντηση της Βαρκελώνης. Στην Σχολή των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου, είναι δέκα χρόνια τώρα που έχουμε την εμπειρία του περάσματος, και είμαστε σε θέση να πούμε ότι δεν είμαστε πια «του εξωτερικού», ούτε με την Σχολή και το πέρασμα στον ορίζοντα. Η Σχολή είναι ένα παρόν και όχι πια ένα μέλλον αβέβαιο, αυτό με το οποίο πρέπει να ασχοληθούμε είναι η Σχολή, είναι της επικαιρότητας.

Με το πέρασμα να βρίσκεται στην καρδιά της Σχολής, έχουμε ένα αποτέλεσμα ενδυνάμωσης της κοινότητάς μας, τόσο σε επίπεδο συλλογικής δουλειάς, όσο και στις αναλύσεις. Είναι προφανές ότι οι αναλύσεις έχουν τέλος, ότι δεν είναι ατελείωτες, αλλά, το βασικότερο, αντηχεί η αιτία με την οποία αδειοδοτείται ο αναλυτής.

Οι μαρτυρίες προκάλεσαν έναν έκδηλο ενθουσιασμό, όχι μόνο εκείνες που δημοσιεύτηκαν στο Wunsch και που δουλέψαμε στα πλαίσια της Σχολής, αλλά και πολλές περισσότερες, των πιο κοντινών μας συναδέλφων. Όπως είναι γνωστό, στην δική μας ζώνη της Βόρειας Λατινικής Αμερικής, έχουμε άτομα που έχουν συμμετάσχει στην διαδικασία του περάσματος, ως υποκείμενα που έκαναν το πέρασμα, ως περαματάρηδες και ως μέλη του Καρτέλ του περάσματος. Η αναλογία τους σε σχέση με τον αριθμό μελών της Σχολής είναι πολύ υψηλή και το αποτέλεσμα αυτού στις αναλύσεις που είναι σε εξέλιξη είναι έκδηλο, γιατί, στην τελική, αυτό που διακυβεύεται είναι η έκβαση των αναλύσεων. Η ανησυχητική ρύθμιση των ψυχοθεραπειών ακόμα δεν έχει προβάλλει για μας ως απειλή, αλλά γνωρίζουμε ότι θα φτάσει εκείνη η στιγμή, και είμαστε έτοιμοι να αντιδράσουμε, με την δυνατότητα του να υπάρχει αναλυτής και η ψυχανάλυση να συνεχίσει να υπάρχει.

Ξεκινήσαμε την παρούσα εργασία με ένα ερώτημα «Γιατί κάποιος που τελείωσε την ανάλυσή του να θέλει να γίνει αναλυτής;». Αν χρειάστηκε να βάλει τέλος στις αγάπες του με την αλήθεια, τότε έλαβε χώρα η πώση του Υποκειμένου που υποτίθεται ότι γνωρίζει και ξέρει ποια είναι η δυστυχία του, ποια η βρωμιά που τον στηρίζει. Γνωρίζει και έχει βιώσει την εμπειρία της αναλλοίωτης μοναξιάς του και του ευνουχισμού ως έλλειψη: «το θάρρος μπροστά σε αυτό το θανάσιμο πεπρωμένο». Αντιμετωπίζοντας το αδιέξοδο της ανυπαρξίας σεξουαλικής σχέσης, όπως το ονομάζει ο Λακάν, η αγάπη δοκιμάζεται, και αφού περάσει κανείς αυτήν την δοκιμασία, μπορεί, αν το επιθυμεί, να θέσει τον εαυτό του στην θέση του αναλυτή για άλλους. Απόδειξη αγάπης στο μέτρο που αναδύεται μια επιθυμία του αναλυτή, που να ενέχει μιαν αγάπη για την γνώση που έχει ανατραπεί, που έχει ως αφετηρία μια ικανοποίηση. Επιθυμεί να αποκρυπτογραφήσει το ασυνείδητο και να συμβάλει στη γνώση, και, γιατί όχι, να δημιουργήσει.

Τέλος, αν το ερώτημα του Λακάν είναι ένα γιατί, το ερώτημα που προβληματίζει εμάς είναι ένα ερώτημα που απευθύνεται στην αιτία. Και, ως απάντηση, βρήκαμε το να θέσουμε το πέρασμα στην καρδιά της Σχολής, αιτία σύμφωνα και με την ετυμολογική της ρίζα, εφόσον η ισπανική λέξη για την αιτία – *razón* – προέρχεται από την λατινική λέξη «*ratio*» που σημαίνει, αίτιο, λόγος, φύση, προϋπόθεση, ποιότητα. Επίσης σημαίνει τάξη, θέση, μονοπάτι αλλά και θεωρία και διδασκαλία. Μέγεθος, ποσότητα και υπολογισμός, κανόνας, μέτρο και αναλογία.

⁷⁹ «Los Cubanos» στα ισπανικά, ονομασία που αναφερόταν σε όσους είχαν συγκεντρωθεί στο ξενοδοχείο «Η Αβάνα» της Βαρκελώνης το 1998, όπου προτάθηκε η δημιουργία των φόρουμ.

ΛΑΚΑΝ ΤΟ ΣΗΜΑΔΙ

Albert NGUYÉN (Γαλλία)

Λακάν το σημάδι (Lacan la marque)

Ο Λακάν τη σημάδεψε, την ψυχανάλυση, με ένα ίχνος ανεξίτηλο, αδιαμφισβήτητο. Ποιος θα σκεφτόταν να το αμφισβητήσει; Είναι προφανές: ο Λακάν τη σημάδεψε και ο Λακάν τη σημαδεύει, ακόμα.

Λακάν-το-σημάδι, ή Λακάν το στυλ: το σημάδι ή το στυλ όμως δεν κάνουν και τη μάρκα. Δεν υπάρχει μάρκα Λακάν, γιατί ο Λακάν-ο-ανατροπέας παραμένει αμίμητος και συνεχίζει να εγγράφει τα βήματά του μεταξύ υπέροχης φινέτσας και ανυπόφορης τόλμης.

Πώς θα μπορούσε να είναι διαφορετικά; Λακάν ο εφευρέτης, Λακάν ο επίμονος, Λακάν ο καλλιτέχνης της απίθανης φόρμουλας, που όμως έγινε εφόδιο για πολλούς από μας. Όλα αυτά έσκαψαν ένα βαθύ αυλάκι για πολλούς μη καθησυχασμένους αναλυτές. Ένα αυλάκι που αγγίζει την καρδιά, θα τολμούσα να πω. Και επειδή αγγίζει την καρδιά, και όχι μόνο την συνείδηση ή τη νόηση, το υποκείμενο μπορεί να αλλάξει. Τελικά, το βήμα του Λακάν παρήγαγε αναλυτές μιας άλλης φυλής και για να τα καταφέρει χρειάστηκε να επινοήσει, στη θεωρία (το αντικείμενο μικρό α, το σύνθωμα) όπως και στον αναλυτικό θεσμό με την διαδικασία του πέρασματος (κατά κύριο λόγο). Σαράντα χρόνια τώρα, το πέρασμα απασχολεί τις Σχολές ψυχανάλυσης, και του επιφυλάσσεται διαφορετική μοίρα σε καθεμιά από αυτές. «Το πέρασμα και τα σχίσματα», θα μπορούσαμε να προτείνουμε ως τίτλο, για να δείξουμε μέχρι ποιου σημείου το πέρασμα του Λακάν κατέλαβε ένα κομμάτι της καρδιάς της θεωρίας και της πρακτικής της ανάλυσης.

Μπορεί κανείς να ακούσει άγνωστες ιστορίες «για» τον Λακάν, μπορεί κανείς να διηγηθεί εκείνη την μοναδική φορά που τον συνάντησε, να διαβάσει και να παιδευτεί με ένα κείμενό του, ένα σεμινάριό του, τα Γραπτά του ή τα Άλλα Γραπτά του: αυτή είναι η παρουσία του Λακάν και αφήνει το σημάδι της γιατί είναι επίκαιρη.

Ο αναλυτής που αναφέρεται στο πέρασμα αναλύει διαφορετικά, και πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι, εξ αυτού, το αποτέλεσμα είναι διαφορετικό, κυρίως λόγω της υποκειμενικής τροποποίησης που αποκτιέται στην οικονομία της απόλαυσης.

Είναι ένας τρόπος για να πει κανείς ότι το σημάδι είναι πάντοτε σαν είσοδος στην απόλαυση και στην γνώση ως μέσο απόλαυσης. Πρώτο σημάδι όπου «ρίχνει άγκυρα» κάθε επανάληψη, εδραίωση κάθε αδυναμίας προσέγγισης της απόλαυσης. Τοποθετώντας το σημάδι στην θέση που του αναλογεί, ο Λακάν μπόρεσε άλλωστε να επεξεργαστεί την λογική της φαντασίωσης στο ομώνυμο Σεμινάριό του. Με τη φαντασίωση, το αντικείμενο έρχεται στο μπροστινό μέρος της σκηνής: θέση του υποκειμένου που καθιστά εαυτόν αντικείμενο της απόλαυσης του Άλλου, εκείνου του Άλλου που είναι και αυτός σημαδεμένος: διαγεγραμμένο A.

Ο Φρόντντ είχε κάπου εγκαταλείψει τον αγώνα με το κείμενό του «Ανάλυση χωρίς τέλος, ανάλυση με τέλος», ο Λακάν τον συνέχισε: το πέρασμα αποτελεί το σημάδι του Λακάν, είναι το σημάδι του στους ίδιους τους μαιάνδρους της διαδικασίας, στην σημασία που δίδεται σε «εκείνους που βρίσκονται στο σημείο της επίλυσης» [των ζωτικών προβλημάτων της ψυχανάλυσης (γνώση, φύλο, υποκείμενο)], στην ανησυχία που εδραιώνει στην καρδιά του αναλυτικού θεσμού.

Με το πέρασμα, όπως το αναγγέλλει στην Ιταλική Σημείωση, ο Λακάν επανέρχεται στο σημάδι, ακόμα: επιτρέπει τον διαχωρισμό, την διαφοροποίηση. Πρέπει να βρεθεί, να αναγνωριστεί, και στην καρδιά αυτής της αναγνώρισης κείται η επιθυμία του αναλυτή:

Υπάρχει αναλυτής μόνο αν του έρθει η επιθυμία (του αναλυτή), δηλαδή να έχει ήδη καταστεί απόβλητο της προαναφερθείσας (ανθρωπότητας)».

Το λέω ήδη: αυτή είναι η προϋπόθεση την οποία, από κάποια πλευρά των περιπετειών του, ο αναλυτής οφείλει να φέρει το σημάδι. Στους ομοίους του αναλογεί να μπορέσουν να το βρουν.

Το αναγνωρίζει κανείς εύκολα το σημάδι; Και ποιος το αναγνωρίζει, γιατί για να βρεις πρέπει να έχεις δεχτεί να αναγνωρίσεις και να έχεις αυτή την επιθυμία (δεν αρκεί κανείς να ψάχνει για να βρίσκει). Τουλάχιστον, ο Λακάν το λέει στην Σημείωση αυτή: «χρειάζεται για αυτό κανείς να λαμβάνει υπόψη του το Πραγματικό». Ο αναλυτής τοποθετεί μια άλλη γνώση (από την γνώση της επιστήμης), σε άλλη θέση, που θα πρέπει όμως να λαμβάνει υπόψη την γνώση μέσα στο Πραγματικό.

Ο αναλυτής πρέπει να φέρει το σημάδι, ο αναλυτής πρέπει να λαμβάνει υπόψη το Πραγματικό, σημάδι και πραγματικό έχουν αυτήν την ομοιότητα μεταξύ τους που ονομάζεται απόλαυση. Είναι ξεκάθαρο ότι πρόκειται εδώ περί ηθικής στάσης που ο Λακάν αποδίδει στον αναλυτή, και όχι μόνο στον αναλυτή αλλά και στους ομοίους του.

Από κάποια πλευρά των περιπετειών του: το υποκείμενο συναντά, τυχαία, σε διαφορετικές στιγμές της διαδρομής του αυτό που μπορεί να ώθησε τον Λακάν να πει «περιπέτειες» Το λεξικό Littré παραθέτει τον εξής ορισμό στο λήμμα: αυτό που συμβαίνει απροσδόκητα. Όμως, για να υπάρξει περιπέτεια πρέπει κανείς να πάρει το ρίσκο: «unheimlich» και «angst» είναι ο κανόνας, και καμία περιπέτεια δεν μας γλυτώνει από την συνάντηση με την επιθυμία του Άλλου.

Το σώμα είναι εκείνο που σημαδεύεται, με άλλα λόγια σε αυτήν την συνάντηση του σώματος και του σημαδιού, κάτι συμβαίνει της τάξης της περιπέτειας και πάνω σε αυτό, το υποκείμενο θα μπορέσει να φτάσει μια γνώση, μια γνώση όμως που θα λαμβάνει υπόψη το Πραγματικό, δηλαδή μια γνώση που θα ξέρει ότι είναι τρύπια. Αυτό από-δεσμεύει η αναλυτική εμπειρία.

Τι είναι ένας όμοιος (congéne στα γαλλικά), λέξη που ο Λακάν είχε ήδη χρησιμοποιήσει για να περιγράψει το ζώο, το περιστέρι, ακόμα και την περιστέρα, και την αναπαραγωγή των ζώων; Σύμφωνα με το ιστορικό λεξικό του Alain Rey, ο *congenus* ή *congéne* είναι εκείνος που ανήκει στο ίδιο είδος. Εκείνοι του ίδιου είδους ας μάθουν πώς να το βρουν. Ο Λακάν όμως γράφει να το «μάθουν» σε εισαγωγικά, πράγμα που υπογραμμίζει την ιδιαίτερη θέση αυτής της γνώσης: μια γνώση διαφορετική από την γνώση όπως την συλλαμβάνουμε συνήθως. Υποθέτω ότι ο Λακάν πιάνει εδώ αυτή τη γνώση που δεν περνά στο συμβολικό, κατά κάποιο τρόπο αυτό το γράμμα που για τον καθένα καθιστά το σύμπτωμα ως λειτουργία απόλαυσης (F(x)): σύνθωμα.

Για αυτό μπορούμε να πούμε ότι το στυλ κάποιου είναι ένα στυλ σινθώματος, ένα στυλ απόλαυσης του τέλους, και ότι αυτό το στυλ εξαρτάται ακριβώς από το σημάδι: η επιβεβαίωση ενός στυλ περνά από το περίγραμμα της φρίκης της γνώσης του που ο αναλυτής θα έχει διακρίνει από εκείνη όλων των άλλων.

Γιατί ο Λακάν γράφει ότι ο αναλυτής *πρέπει* να φέρει το σημάδι; Γιατί δεν θα μπορούσε να υπάρχει τέλος της ανάλυσης χωρίς την εμφάνιση αυτού του σημαδιού που είναι σημάδι της διαίρεσης (του διχασμού), σημάδι διαίρεσης του σώματος και της απόλαυσης. Και αυτό το «πρέπει» ενέχει μια ηθική διάσταση και μια λογική διάσταση ώστε η κατάσταση (του αποβλήτου) να είναι απαραίτητη και επαρκής.

Θα μπορούσαμε να σκεφτούμε ότι το καρτέλ του περάσματος «γνωρίζει» πώς να βρει το σημάδι ξαφνικά; Αυτό προϋποθέτει ότι τα μέλη του καρτέλ είναι πραγματικά όμοιοι, ότι μπορέσαμε να βρούμε σε αυτούς αυτό το σημάδι φορεμένο, φορεμένο σαν διακριτικό σημείο, και όχι μόνο σημείο διαφορετικό αλλά σημείο ιδιαίτερο: ο Λακάν το γράφει α, το απόβλητο. Το να γνωρίζει κανείς ότι είναι απόβλητο συνάδει με την εύρεση του σημαδιού. Ο Λακάν τοποθετεί εκεί την προέλευση του ενθουσιασμού που έρχεται ως απάντηση: ήρθε ο καιρός το υποκείμενο να αφαιρέσει από τον ενθουσιασμό την μυστικιστική του διάσταση, την θρησκευτική απόλαυση της τρύπας, και να τον μετατρέψει σε ενθουσιασμό λιτό, έναν ενθουσιασμό ισότιμο του αντικείμενου αιτίου (της επιθυμίας), και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να αναφέρεται στην επιθυμία και όχι στην απόλαυση.

Έχουμε συνειδητοποιήσει την εμβέλεια αυτής της θέασης του Λακάν; Ότι δηλαδή «τα σκόρπια κομμάτια» που απορρέουν από την εμπειρία του περάσματος να μπορέσουν να κάνουν Σχολή, δηλαδή να στοιχηματίσουν από κοινού στο αντικείμενο της ψυχανάλυσης; Από' κει και πέρα μια Σχολή θα ήταν το μέρος εκείνο όπου μπορεί να υπάρξει ένα σύνολο ιδιαιτεροτήτων σημαδεμένων από την επιθυμία: καμία κοινωνική ομάδα δεν το έχει πράξει μέχρι σήμερα, τόσο αληθεύει ότι η συλλογικότητα παίζεται πάνω σε μια απόλαυση κοινή, δηλαδή πάνω σε μια απόρριψη που είναι της τάξης της άρνησης της έλλειψης, παρά πάνω στην επιθυμία.

Εκεί μετριέται η ισχύς του λακανικού τρόπου εκπαίδευσης των αναλυτών και η μεγάλη απόσταση που σήμερα μας χωρίζει από την πραγμάτωσή του. Αλλά, όπως ο Λακάν το έλεγε αναφορικά με το πέρασμα, αν η Σχολή είναι εικονική, αυτό αφήνει μιαν ελπίδα, και ταυτόχρονα δεν σταματά το γεγονός ότι το σημάδι αγχώνει, ανησυχεί, από το ίδιο το γεγονός της γνώσης που πρέπει να αναγνωριστεί.

Η αναγνώριση διαφέρει από το «αναγνωρίζω τον εαυτό μου»: το «αναγνωρίζω τον εαυτό μου» της ταύτισης αντιτίθεται στην αναγνώριση ως απόλυτης διαφοράς, και εκεί ακριβώς βρίσκεται η απόλυτη διαφορά που αποτελεί και το διακύβευμα στο πέρασμα (βλέπε το τέλος του Σεμιναρίου 11): πρόκειται περί αναγνώρισης μιας διαφοράς διαφορετικής από όλες τις γνωστές διαφορές, συμπεριλαμβανομένης και ειδικά της δικής μας προσωπικής διαφοράς.

Το «αναγνωρίζω τον εαυτό μου» μας κάνει να διατρέχουμε τον κίνδυνο του να πηγαίνουμε από το ίδιο στο ίδιο, και την πιθανή απόρριψη του διαφορετικού, ακόμα και την αδυνατότητα αναγνώρισης γενικότερα. Και αυτός είναι ο λόγος που το καθήκον του καρτέλ μου φαίνεται ότι, αντί να αναγνωρίζει, είναι το να ξέρει πώς να χειρίζεται την διαφορά. Δεν πρόκειται περί αναγνώρισης «εαυτού» αλλά περί αναγνώρισης «αυτού».

Βλέπουμε λοιπόν ότι ο Λακάν-το-σημάδι μπορεί επίσης να ονομαστεί και Λακάν-η-απαίτηση. Κι εδώ, πώς να μην αντιληφθούμε την απόσταση μεταξύ αυτού που ο Λακάν προτείνει και αυτού για το οποίο συχνά παραπονέθηκε, δηλαδή την μαλακότητα στο πνεύμα των αναλυτών, ακόμα και την δειλία του (βλέπε Η λογική της φαντασίωσης, μάθημα της 21^{ης} Ιουνίου 1967).

Είναι αλήθεια ότι το να παραμερίσεις τη δειλία μπορεί να προκαλέσει ίλιγγο, κι όμως ...

Η απαίτηση στο θεσμικό επίπεδο του Λακάν δεν βρίσκει ισοδύναμο παρά μόνο στην απαίτηση που αφορά την λειτουργία του αναλυτή, η οποία, το επιβεβαιώνει πολλές φορές, πηγάει από την εμπειρία της ανάλυσης. Αυτός ο δεσμός που διατηρείται μεταξύ της πρακτικής και της θεωρίας της ανάλυσης, και μετά η εφαρμογή του σε μια διαδικασία όπως το πέρασμα τον καθιστά σήμερα, οφείλουμε να το πούμε, το Ένα της εξαίρεσης από όπου αντλούμε καθημερινά τον προσανατολισμό της πράξης. Και για να μην μεταλλαχτεί αυτή η θέση σε λατρεία της προσωπικότητας, τότε, όπως το έλεγε και ο ίδιος «κάντε όπως εγώ, μην με μιμείστε». Δεν πρόκειται, πράγματι, να «κάνουμε όπως» αλλά, όπως το έλεγε επίσης, να υποχρεώσουμε τον εαυτό μας να εφεύρουμε, να επαν-εφεύρουμε την ψυχανάλυση. Και εκεί πάλι το έργο των αναλυτών δεν είναι μικρό, κι όμως κάθε ανάλυση θα έπρεπε να φέρνει αντιμέτωπο το υποκείμενο με αυτό. Μπορούμε να δηλώνουμε ευγνώμονες στον Δρ. Λακάν που μας πρότείνει να πάμε προς νέες λεωφόρους, εκείνες που εκείνος άνοιξε για μας, και που τίποτε δεν μας εμποδίζει να εξερευνήσουμε, αλλά από την άλλη οφείλουμε να πούμε πώς ρυθμίζουμε τα βήματά μας μέσα στην πρακτική της ανάλυσης.

Ο Λακάν είναι: «Εμπρός, μαρς!», αφού, όπως οι αναγνώστες του το γνωρίζουν, η διδασκαλία του έχει σημαδευτεί (κυριολεκτικά) από ένα συνεχές «work in progress», χωρίς όμως να απαρνείται ό,τι προϋπήρξε. Με άλλα λόγια, είναι ταυτόχρονα ένα «εμπρός, μαρς!», και ένα «εμπρός, σημάδι!». Και αυτό δεν γίνεται χωρίς την επιθυμία της γνώσης εφόσον καταγράφει την αλλαγή ηθικής θέσης που η ανάλυση καθιστά δυνατή: ευθύνη του αδυνάτου, ηθική και λογική απάντηση, απάντηση στο αδύνατο στο οποίο μας φέρνει αντιμέτωπους το φύλο. Χρειάστηκε ο Λακάν να τολμήσει να ξεστομήσει το «δεν υπάρχει σεξουαλική σχέση» ώστε να ληφθεί το μέτρο του Πραγματικού που διακυβεύεται στην υπόθεση αυτή, και ώστε το ζήτημα της αγάπης να ανοιχτεί σε μια προοπτική άλλη από τη ναρκισσιστική.

Πρόγραμμα της Τρίτης Διεθνούς Συνάντησης της
Σχολής των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου

ΟΙ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ, ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥΣ
9, 10, 11 Δεκεμβρίου 2011

Παρίσι – Cité des Sciences et de l'Industrie – La Villette

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ
«Η Σχολή υπό την δοκιμασία του περάσματος»

- **08.45: Υποδοχή των συμμετεχόντων**
- **09.30: Έναρξη:** Albert Nguyên (Γαλλία)
- **10.00-13.00: Πρώτη στρογγυλή τράπεζα – «Η διορατικότητα του περαματάρη»**
Την συζήτηση θα συντονίσουν οι: Dominique Fingermann (Βραζιλία) και Clotilde Pascual (Ισπανία)
Παρεμβάσεις από τους: Colette Soler (Γαλλία), Elisabete Thamer (Γαλλία), Frédérique Decoin-Vargas (Γαλλία), Béatrice Tropis (Γαλλία) και Trinidad Sanchez-Biezma de Lander (Βενεζουέλα)
- **13.00-14.45: Διακοπή για μεσημεριανό**
- **15.00-17.45: Δεύτερη στρογγυλή τράπεζα – «Το στίχημα του Αναλυτή Μέλους της Σχολής και η συνέχειά του»**
Την συζήτηση θα συντονίσουν οι: Josep Monseny (Ισπανία) και Marc Strauss (Γαλλία)
Παρεμβάσεις από τους: Carmen Gallano (Ισπανία), David Bernard (Γαλλία), Marie Teresa Maiocchi (Ιταλία), Patricia Muñoz (Κολομβία), Bernard Nominé (Γαλλία)
- **18.00-19.00: Συμπεράσματα της ημέρας**
Προεδρεύει η: Nicole Bousseyrux (Γαλλία)
Παρεμβάσεις από τους: Sidi Askofaré (Γαλλία), Luis Izconich (Γαλλία), Anne Lopez (Γαλλία), Diego Mautino (Ιταλία), Antonio Quinet (Βραζιλία)
- **19.30: Αφιέρωμα στον Ζακ Λακάν**
Εορτασμός για τα τριάντα χρόνια από τον θάνατο του Ζ. Λακάν
Η μορφή που θα πάρει αυτή η εκδήλωση λήξης της σειράς των τεσσάρων πρωτοβουλιών της Διεθνούς των Φόρουμ – Σχολής Ψυχανάλυσης των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου για αυτόν τον εορτασμό είναι σε εξέλιξη. Θα βρείτε περισσότερες πληροφορίες στα επόμενα *Πρελούδια* ή στο 2^ο MAG.

ΣΑΒΒΑΤΟ 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΚΗ 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

«Οι αναλύσεις, το τέλος και η συνέχειά τους»

ΣΑΒΒΑΤΟ 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

Ολομέλεια

- 08.45: Υποδοχή των συμμετεχόντων
- 09.30: Έναρξη: Είμαι το ίχνος της επιθυμίας του Άλλου – Sol Aparicio (Γαλλία)

- 09.45-11.15: Πρώτη συνεδρία
Προεδρεύει η: Alba Abreu (Βραζιλία)
 1. Ο αναλυτής αναλυόμενος - Marcelo Mazzuca (Αργεντινή)
 2. Στιγμές αποχωρισμού μέσα στην ανάλυση - Susan Schwarz (Αυστραλία)
 3. Η υπόθεση της 9^{ης} Οκτωβρίου - Stéphanie Gilet-Lebon (Γαλλία)

- 11.30-13.00: Δεύτερη συνεδρία
Προεδρεύει ο: Jacques Adam (Γαλλία)
 1. Και μετά; Η ικανοποίηση του να συνεχίζεις να περνάς – Ana Martinez (Αργεντινή)
 2. Το τέλος στον ενικό, το τέλος στον πληθυντικό (των αναλύσεων) – Colette Soler (Γαλλία)

Ταυτόχρονα σε άλλες αίθουσες

ΑΙΘΟΥΣΑ 1

Προεδρεύει ο: Patrick Barillot (Γαλλία)

- 15.00-16.45: Πρώτη συνεδρία
 1. Ένα όριο της δομής που ξαναβρίσκεται μέσα σε μια ανάλυση – Xavier Campamà (Ισπανία)
 2. Η αδυναμία έναντι του αδυνάτου – Teresa Trias-Sagnier (Ισπανία)
 3. Η συγκρότηση (ή συν-εκπαίδευση) του αναλυτή – Fulvio Marone (Ιταλία)
 4. Από το συγκρότημα *Serultura* στο συγκρότημα *Slipknot*: από τον ρυθμό της ανάλυσης στην διακοπή της μελωδίας – Tatiana Assadi (Βραζιλία)
Συζητητές: Cathy Barnier (Γαλλία) και Lydia Hualde (Γαλλία)

- 16.45-18.15: Δεύτερη συνεδρία
 1. Το τέλος της ανάλυσης: το να ιδιοποιείσαι την μοίρα σου. Από αυτό που επιμένει στην ανακούφιση εκείνου που ξεχνιέται – Ana Guelman (Ισραήλ)
 2. Αναλυτής σε λειτουργία, λειτουργία του αναλυτή – Paola Malquori (Ιταλία)
 3. Η μεταβιβαστική ανατροπή υπό το λακανικό φως – Gladys Mattalia (Αργεντινή)
Συζητητές: Fulvio Marone (Ιταλία) και Mireille Scemama-Erdos (Γαλλία)

ΑΙΘΟΥΣΑ 2

Προεδρεύει ο: Mario Brito (Βενεζουέλα)

- 15.00-16.45: Πρώτη συνεδρία
 1. Από το μη νόημα στην απουσία νοήματος: αυτό που μένει από μια ανάλυση – Glaucia Nagem (Βραζιλία)
 2. Το να λύσεις μέσω της ομιλίας αυτό που δέθηκε με την ομιλία – Bernard Lapinalie (Γαλλία)
 3. (Θέτοντας εαυτόν) στο ρίσκο της ψυχανάλυσης – Lydie Grandet (Γαλλία)
Συζητητές: Mikel Plazaola (Ισπανία) και Jean Michel Arzur (Γαλλία)

- 16.45-18.15: Δεύτερη συνεδρία
 1. Κατά τον τρόπο του ... – Rosa Roca (Ισπανία)
 2. Γλωσσολαλίες της ανάλυσης – Radu Turcanu (Γαλλία)
 3. Η χαρά του ευ λέγειν – A. Alonso, A.M.Cabrera, C.Delgado, T.Sanchez-Biezma, M.L. de la Oliva (Ισπανία)
Συζητητές: Carlos Guevara (Γαλλία) και Irène Tu Ton (Γαλλία)

ΑΙΘΟΥΣΑ 3

Προεδρεύει η: Elisabete da Rocha Miranda (Βραζιλία)

- 15.00-16.45: Πρώτη συνεδρία
 1. Οι περαματάρηδες και η λογική του χρόνου – Armando Cote (Γαλλία)
 2. Φανέρωση του μυστικού σε ένα πρωτόγνωρο καρτέλ περαματάρηδων – Olga Medina (Γαλλία)
 3. Η γνώση του τέλους της ανάλυσης. Πώς να την ονομάσουμε; – Ricardo Rojas (Κολομβία)
Συζητητές: Ana Canedo (Ισπανία) και Muriel Mosconi (Γαλλία)
- 16.45-18.15: Δεύτερη συνεδρία
 1. Διασχίζοντας την φαντασίωση κατά την σεξουαλική πράξη – Yehuda Israeli (Ισραήλ)
 2. Από το αντικείμενο ως περίγραμμα στο σύμπωμα ως τρύπα – Conrado Ramos (Βραζιλία)
 3. Η παρτιτούρα του υποκειμένου ή η μελομανής διάθεση – Anne Théveniaud (Γαλλία)
Συζητητές: Juan del Pozo (Ισπανία) και Didier Grais (Γαλλία)
- 18.30-21.00: Γενική Συνέλευση της Σχολής Ψυχανάλυσης των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου – Γαλλία
- 21.15: Βραδιά Χορού και Δείπνο (με τζαζ λάτιν συγκρότημα) στην Cité des Sciences

ΚΥΡΙΑΚΗ 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

- 09.30: Υποδοχή
- 10.00-11.30: Πρώτη συνεδρία
Προεδρεύει ο: Claude Léger (Γαλλία)
 1. Το τέλος μέσα από το νόημα που είναι εκτός νοήματος – Patricia Dahan (Γαλλία)
 2. Ο Αναλυτής Μέλος της Σχολής: το πέρασμα πέρα από την διαδικασία - Sonia Alberti (Βραζιλία)
- 11.30-13.00: Δεύτερη συνεδρία
Προεδρεύει η: Lola Lopez (Ισπανία)
 1. Σύνθωμα και φαίνεσθαι – Antonio Quinet (Βραζιλία)
 2. Το πραγματικό ταξίδι – Luis Izcovich (Γαλλία)
- 14.45-16.15: Τρίτη συνεδρία
Προεδρεύει η: Pascale Leray (Γαλλία)
 1. Η γνώση του συμπτώματος και οι επιλογές του τέλους της ανάλυσης – Gabriel Lombardi (Αργεντινή)
 2. Όταν αυτό που δεν μπορεί να αποδειχθεί (ή δειχθεί) αποτελεί απόδειξη – Anita Izcovich (Γαλλία)
- 16.15-17.45: Τέταρτη συνεδρία
Προεδρεύει ο: Jean Jacques Gorog (Γαλλία)
 1. Γίνεσθαι του συμπτώματος – Cora Aguerre (Ισπανία)
 2. Η επίλυση - Michel Bousseyroux (Γαλλία)
- 18.00: Λήξη της Τρίτης Συνάντησης: Nadine Naïtali και Albert Nguyen